

Kainuun luontomatkailun teemaohjelma

Kainuun maakunta -kuntayhtymä

Julkaisu: B: 10
Julkaisija: Kainuun maakunta -kuntayhtymä
Kauppakatu 1, 87100 Kajaani
Puhelin/vaihde 08-615541
Fax. 08-61554260
www.kainuu.fi
Kansikuva: Martti Juntunen

ISBN 978-952-5326-44-4
ISSN 1795-5645

Kajaani 2007

Sisällysluettelo:

ESIPUHE	5
1. TEEMAOHJELMAN TAUSTA.....	7
Syntyhistoria	7
1.2 Aikataulu	7
2. TEEMAOHJELMAN LAATIMINEN	8
3. TEEMAOHJELMAN VISIO, STRATEGIAT JA TAVOITTEET	9
3.1 Visio	9
3.2 Strategia.....	9
3.3 Megatrendit ja niiden taustat	9
3.4 Matkailun aluetaloudelliset tavoitteet.....	10
3.4.1 Määrälliset tavoitteet	11
3.4.2 Laadulliset tavoitteet	14
4. TULOSTEN HYÖDYNTÄMINEN, MITTAAMINEN JA ARVIOINTI	14
5. ESILLE TULLEET KEHITTÄMISEHDOTUKSET	15
5.1 Vastuiden selkeyttäminen ja tavoitteiden yhteensovittaminen.....	16
5.1.1 Vastuiden selkeyttäminen Kainuussa	16
5.1.2 Sovitetaan yhteen valtakunnallisten toimijoiden tavoitteet luontomatkailuelinkeinon kehittämisessä	16
5.1.3 Sovitetaan yhteen alueellisten ,valtakunnallisten ja globaalien toimijoiden tavoitteet luonnon virkistyskäytössä	18
5.1.4 Rakennetaan alueellista tahtotilaa ja sovitaan maakunnallisista ja seudullisista tavoitteista	18
5.1.5 Tehostetaan paikallisten toimijoiden yhteistyötä	19
5.2 Luonnossa toimimisen edellytysten kehittäminen ja vetovoimatekijöiden säilyttäminen.....	19
5.2.6 Kehitetään valtion alueiden virkistys ja luontomatkailukäyttöä	19
5.2.7 Parannetaan luonnonsuojelualueiden virkistys ja luontomatkailukäytön edellytyksiä	20
5.2.8 Kehitetään kuntien omistamien virkistysalueiden käyttöä virkistyskäytössä ja luontomatkailussa (taajamien lähivirkistysalueet)	20
5.2.9 Kehitetään metsien monikäyttöä tukevaa suunnittelua	21
5.2.10 Kehitetään valtionavustusten työllisyysvaikutusten arviointia	23
5.2.11 Tuetaan kuntien yhteistyötä virkistysalueiden hankinnassa	23
5.2.12 Edistetään reitistöjen toteutumista.	23
5.2.13. Moottorikelkkailureittien ylläpidon rahoitus selvitetään	26
5.2.14 Turvataan pientieverkon kunto ja käytettävyys myös virkistys- ja matkailukäytössä.	27
5.2.15 Turvataan veneilyn peruspalvelut.	28
5.2.16 Edistetään hiljaisten alueiden säilymistä	30
5.2.17 Hyödynnetään kulttuuri- ja perinneympäristöjä luonnon virkistyskäytössä ja luontomatkailussa	30
5.2.18 Jokamiehenoikeudet turvataan luonnon virkistyskäytön perustana	31

5.3 Tuotteistaminen ja yhteistyön kehittäminen	32
5.3.19 Kehitetään maaseudun luontomatkailupalveluja	32
5.3.20 Kehitetään leirintämatkailua	32
5.3.21 Edistetään luontomatkailupalveluiden tuotteistamista	33
5.3.22 Lisätään vaapa-ajan asuntojen ja maaseudun muun rakennuskannan hyödyntämistä luontomatkailussa	33
5.3.23 Parannetaan luontomatkailupalvelujen laatua	34
5.3.24 Hyödynnetään Suomen lähialueita luontomatkailussa	34
5.3.25 Parannetaan markkinoinnin vaikuttavuutta	35
5.4 Kysyntälähtöisyyden, tiedon ja osaamisen lisääminen	35
5.4.26 Kehitetään luonnon virkistyskäyttäjiä ja luontomatkailijoita yhteisesti palvelevia viestintä, myynti- ja markkinointikanavia	35
5.4.27 Kehitetään luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kysyntälähtöisyyttä, arviointia, seurantaa ja tutkimusta	36
5.4.28 Lisätään luontoyrittäjyyden osaamista	37
5.4.29 Edistetään luontomatkailun koulutusta	37
5.4.30 Virkistyskäyttöä ja luontomatkailua edistetään osana Kainuun hallintokokeilua	38
YHTEENVETO	39
Tausta	39
Tavoite	40
Toimenpiteet	40
LIITTEET	42
LIITE 1. Kainuun luontomatkailun toimenpideohjelma	42
vuosille 2007-2013.....	42
LIITE 2. Kainuussa toimivien luontomatkailuorganisaatioiden.....	42
roolikuvaukset.....	42
LIITE 3. Lähivirkistyspaikkojen rakentamistarve Kainuussa	42
LIITE 4. Kainuun ulkoilureittien luokitus 2007.....	42
LIITE 5. Sotkamo-Vuokatti –alueen kehittämishankkeet	42

ESIPUHE

Suomessa kiinteän asutuksen painopiste on siirtymässä Etelä- ja Lounais-Suomeen. Itä- ja Pohjois-Suomen väestö keskittyy nykyistä selvemmin Perämeren kaareen sekä Oulun ja Vaasan väliselle rannikkokaistaleelle. Väestöennusteiden mukaan Kainuu tulee olemaan voimakkaan muuttotappion aluetta ja sen lisäksi väestön keskittyminen alueen sisällä oleviin taajamiin jatkuu voimakkaana. Vuonna 2006 Kainuun taajamoitumisaste oli 68 %.

Sotien jälkeisen asutustoiminnan seurauksena Kainuun väestö oli levittäytynyt laajalle haja-asutusalueelle. Silloisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa tehdyt investoinnit uhkaavat jäädä nykyisessä tilanteessa vajaakäyttöön tai peräti käyttämättä. Aluetalouden kannalta on erittäin perusteltua tutkia uusia käyttövaihtoehtoja tehdyille liikenne-, energia-, vesihuolto-, jätehuolto- ja viestiliikenneinvestoinneille. Sama koskee luonnollisesti yksittäisten kansalaisten henkilökohtaista omaisuutta ja henkisiä resursseja. Luontomatkaailun kehittymistä edellyttävä infrastruktuuri on pitkälti valmiina Kainuussa.

Kainuun maa-alasta on suojeltua tai jonkinasteisten käyttörajoitusten piirissä 277 238 ha (12,9 %). Tiukasti suojeltuja kohteita käyttörajoitusten piirissä olevista alueista on noin 6,2 % (Kainuun metsäkeskus, Metsä- ja ympäristökertomus 2006). Edellä mainittujen alueiden lisäksi Metsähallitus ja luonnonsuojelujärjestöt ovat käyneet ns. dialogiprosessia lisäalueiden suojelusta. Mikäli tämä prosessi olisi johtanut kaikkia osapuolia tyydyttävään ratkaisuun, olisi metsämaata suojeltu lisää 4806 ha ja suojeltujen alueiden kokonaismäärä lisääntynyt 8906 ha. Kun suojeltuja alueita ei voida käyttää aineellisessa muodossa, on aluetalouden kannalta perusteltua syytä pohtia, voidaanko alueita hyödyntää aineettomasti. Turismi on väline muuttaa aineettomat luontoarvot palvelemaan yhteiskunnan tarpeita.

Matkailussa on kaksi muita merkittävämpää menestystekijää. Nämä ovat vetovoimaisuus ja saavutettavuus. Alan kannalta vähemmän merkittäviä tekijöitä ovat esimerkiksi ammattiosaaminen, pääomien saatavuus, kielitaito ja erilaiset kulttuurisidonnaiset asiat. Saavutettavuus on Kainuussa hyvä verrattuna vastaavia luontopalveluja tuottaviin kilpailijoihin vastaavalla etäisyydellä Keski-Euroopan väestökeskittymistä. Kainuun tieverkko on tiheydeltään erinomainen. Valitettavasti teiden kunto on nopeasti rapistumassa huollon puutteessa. Kainuusta on vaikea löytää aluetta, josta olisi pidempi matka kuin 150 km lähimmälle lentokentälle.

Luonnon tarkkailu ja kuvaus ovat merkittäviä matkustusmotiiveja. Yhdysvalloissa tehdyissä laajoissa haastattelututkimuksissa on todettu, että 31% väestöstä ikäryhmässä 16-60 vuotta on siinä määrin kiinnostunut luonnon kuvauksesta ja tarkkailusta, että harrastus vaikuttaa heidän lomasuunnitelmiinsa. Sama asenneilmasto ruokkii Afrikassa kukoistavaa kuvaussafaritoimintaa, joka puolestaan on perusta usean Itä-Afrikan maan

kansantaloudelle. Luonnon tarkkailu ja kuvaus on nopeasti laajenemassa maantieteellisesti uusille alueille ja uusiin kohdelajeihin. Esimerkiksi kaksi kolmasosaa islantilaisista ammattikalastajista ohjaa ainakin osan vuotta valaankatsomisretkiä. Vienanmerellä olevalle Solovetskin luostarisaarelle suunnitellaan rakennettavaksi 3000 vuodepaikkaa. Vetovoimatekijöinä ovat paikan omaleimainen ja osittain jopa synkkä historia. Merten kanarialinnuiksi kutsuttujen maitovalaiden lisääntymisalue luostarisaaren välittömässä tuntumassa lisää merkittävästi alueen kiinnostavuutta matkakohteena.

Luonnontarkkailua kohtaan tunnetusta lisääntyvästä mielenkiinnosta on havaittavissa merkkejä myös Suomessa. Yrittäjien järjestämän karhukuvauksen katsojaluvut moninkertaistuvat vuosittain, lintubongaus saa yhä laajempia harrastajajoukkoja liikkeelle ja luontodokumentit ovat television suosituinta ohjelmistoa. Kainuussa luontomatkailun ehdoton vetovoimatekijä on alueen suurpetokanta ja niihin liittyvät katselutuotteet. Suomen susi- ja karhukannat ovat tiheimmillään juuri Kainuun alueella. Todennäköisesti tilanne tulee säilymään pitkään samankaltaisena vaikka suurpetokantaa yritetäänkin levittää koko maan alueelle. Pohjoisella pallonpuoliskolla, jossa veden saanti ei ole rajoittava tekijä, havaintotodennäköisyyttä lisätään ruokkimalla eläimiä tarkkailupisteiden läheisyydessä. Useimpien katseluyrittäjien mielestä eläinten ruokinta on ehdoton edellytys koko alan menestykselle. Toisaalta suurpetojen ruokinta aiheuttaa vakavia ristiriitoja porotalouden kanssa. Tästä syystä näyttää todennäköiseltä, että petokuvaus ei voine levitä kovin laajalle poronhoitoalueella. Ristiriitojen pelossa useat kunnat Kainuun eteläpuolella ovat rajoittaneet petojen haaskaruokintaa vedoten jätehuoltomääräyksiin.

Vaikka luonnon tarkkailu ilman eläinten fyysistä haltuunottoa on matkailun valtatrendi, metsästyksellä ja metsästysmatkailulla on edelleenkin merkittävä asema Kainuun vetovoimatekijänä. Omassa lausunnossaan esimerkiksi Kuhmon kaupunki katsoo, että syksyinen metsästyssesonki merkitsee suurta tulovirtaa paikkakunnan majoitus- ja kauppaliikkeille. Suomessa tarjottava metsästysmatkailu on luonteeltaan virkistysmatkailua. Pelkästään ennätystrofeiden hankintaan kainuulaiset metsästysolosuhteet soveltuvat huonosti. Pohjoiset ravinto-olosuhteet rajoittavat eläinkantojen tiheyttä ja ravintolähteiden käyttökielto metsästyksessä estää puhtaan trofeemetsästyksen. Metsästysmatkailussa vetovoima syntyy kiinnostavista luonnonolosuhteista ja omaleimaisesta metsästyskulttuurista, johon liittyy aito ja elävä kontaktimahdollisuus paikallisiin ihmisiin ja elämäntapaan.

Tällä teemaohjelmalla vahvistetaan alueellista tahtotilaa luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi Kainuussa sekä käynnistetään ohjelmassa esitetyt kehittämistoimenpiteet (122 kpl).

1. TEEMAOHJELMAN TAUSTA

Syntyhistoria

Luontomatkailun ja luonnon virkistyskäytön kehittäminen mainittiin Lipposen II hallitusohjelman tavoitteissa, jonka pohjalta Ympäristöministeriön asettama työryhmä laati ehdotuksen luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämisohjelmaksi (VILMAT-ohjelma, Ympäristöministeriö 2002c).

Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen toimintaohjelmasta luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi 13.2.2003. Alun perin valtakunnalliseen VILMAT-ohjelmaan sisältyi 29 toimenpidesuositusta, joilla pyrittiin edistämään luontomatkailua. Myöhemmin Kainuun hallintokokeilun myötä kansalliseen VILMAT-ohjelmaan lisättiin vielä yksi toimenpidesuositus, jonka mukaan "Luontomatkailua ja luonnon virkistyskäyttöä edistetään osana Kainuun hallintokokeilua". Ohjelman kehittämiskohteina ovat erityisesti luonnonsuojelualueiden käyttö virkistys- ja luontomatkailuun, luontomatkailuhankkeiden tuotteistaminen ja Suomen lähialueiden hyödyntäminen luontomatkailussa."

Valtioneuvoston iltakoulupäätöksessä 25.9.2002 Kainuun hallintokokeilun yhteydessä toteutettavista muista toimenpiteistä on kohtana 5 "Matkailun kehittäminen sekä luontomatkailu". Sillä on tahdottu ilmaista, että Kainuu toimisi valtakunnallisen VILMAT-ohjelman toteutuksen pilottialueena.

Valtioneuvoston periaatepäätös VILMAT-ohjelman pilotoinnista Kainuussa on selkeä suunnan näyttäjä luontomatkailun kehittämiselle Suomessa. Vastuuministeriöt kehittävät luontomatkailua valtioneuvoston iltakoulupäätöksen, pääministeri Lipposen II hallituksen ja pääministeri Vanhasen I ja II hallituksen hallitusohjelman mukaisesti. Vanhasen II-hallituksen ohjelmassa todetaan: "Edistetään matkailu- ja virkistyskäyttöä luonnonsuojelualueilla. Luonnonsuojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmia uudistetaan vastaamaan lisääntyvän virkistyskäytön tarpeita".

1.2 Aikataulu

Valtakunnallisen VILMAT-ohjelman hyväksymisen jälkeen oli tarkoitus valmistella Kainuun luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämisohjelma vuoden 2004 loppuun mennessä. Valitettavasti Ympäristöministeriö ei myöntänyt Kainuulle ohjelman valmisteluun ja käynnistykseen haettua riittävää rahoitusta ja ohjelman valmistelu viivästyi. Keväällä 2006 käynnistettiin uudelleen luontomatkailun kehittämisohjelman valmistelu. Ohjelma valmistui vuoden 2007 aikana. Luontomatkailua on kehitetty koko ajan aikaisemmin tehtyjen suunnitelmien pohjalta. Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun hyväksytyn teemaohjelman toteutus alkaa EU:n uuden ohjelmakauden alusta 2007 ja jatkuu vuoden 2013 loppuun.

2. TEEMAOHJELMAN LAATIMINEN

Kansalliseen VILMAT-ohjelmaan sisältyvät kaksikymmentäyhdeksän alkuperäistä toimenpide-ehdotusta muokattiin kainuulaisiin olosuhteisiin soveltuviksi. Luontomatkailuyrittäjien ja muiden matkailualan toimijoiden tekemät ehdotukset koottiin Kainuun viidellä matkailualueella järjestetyissä tilaisuuksissa. Toimenpideohjelmaa täydennettiin kuntien ja luontomatkailuyritysten kattavalla haastattelulla. Kaikkien alueiden kuulemisen lisäksi neuvoteltiin erikseen viranomaistahojen, Metsähallituksen ja muiden intressiryhmien kanssa.

Toimenpideohjelman laatiminen aloitettiin vuonna 2004. Toimenpideohjelman valmistelun tueksi perustettiin ohjausryhmä, johon kuuluivat Arto Ahokumpu Metsähallituksesta, Pertti Härkönen ja Jouko Saastamoinen Kainuun ympäristökeskuksesta, Juha Määttä ja Keijo Kunnari Kainuun TE-keskuksesta, Helena Aaltonen, Jyrki Haataja ja Pirjo Sirviö Kainuun liitosta sekä Helena Ylisirniö Kainuun Etu Oy:stä. Ohjausryhmän sihteerinä ja raportin kirjoittajana toimi alkuvaiheessa Jyrki Haataja Kainuun liitosta

Vuonna 2006 teemaohjelman laatimiseen saatiin Kainuun TE-keskuksen maaseutuosaston rahoitus. Samassa yhteydessä ohjausryhmän kokoonpanoa laajennettiin. Toisen vaiheen ohjausryhmään ovat kuuluneet yrittäjien edustajana Eero Hiljanen Kuusela Safari Oy:stä ja Sirpa Schettler Hotelli Kalevalasta, Hannu Koivusalo Suoparoneista ja Taneli Sutinen Oulujärven jättiläiset ry:stä. Metsähallitusta on edustanut Kerttu Härkönen. Kerttu Härkösen varahenkilönä on toiminut Matti Tapaninen. Kainuun ympäristökeskusta on edustanut Pertti Härkönen. Rahoittajan edustajana ohjausryhmässä on ollut Keijo Kunnari Kainuun TE-keskuksesta. Kuntia on edustanut Alpo Rissanen Suomussalmen kunnasta. Kainuun Etu Oy:ä on edustanut Tuomo Tahvanainen. Hän on toiminut myös ohjausryhmän varapuheenjohtajana. Vapaaehtoisjärjestöjä on edustanut Kainuun luonnonsuojelupiiri ry:ä on edustanut puheenjohtaja Kimmo Kumpulainen. Kimmo Kumpulaisen henkilökohtaisina varahenkilöinä ovat toimineet Virpi Juvonen ja Jouni Laaksonen. Jouni Laaksosta on kuultu lisäksi asiantuntijana reittien luokitteluun liittyvissä erityiskysymyksissä. Ohjausryhmän puheenjohtajana on toiminut Helena Aaltonen Kainuun maakuntakuntayhtymästä. Ohjausryhmän sihteerinä on toiminut Ilmo Juntunen, joka on myös kirjoittanut ohjelmaraportin.

3. TEEMAOHJELMAN VISIO, STRATEGIAT JA TAVOITTEET

3.1 Visio

Luontomatkailun teemaohjelman visio on:

Kainuu on luontoon liittyvien virkistys- ja ohjelmapalvelujen kansainvälinen tarjoaja ja tuottaja.

3.2 Strategia

Luontomatkailun visio pyritään saavuttamaan neljällä strategisella valinnalla ja niiden toteuttamiseen tähtäävillä toimenpiteillä:

1. vastuiden selkiyttäminen ja tavoitteiden yhteensovittaminen
2. Luonnossa toimimisen edellytysten kehittäminen ja vetovoimatekijöiden säilyttäminen
3. Tuotteistaminen ja yhteistyön kehittäminen
4. Kysyntälähtöisyyden, tiedon ja osaamisen lisääminen

Kansallista luontomatkailun kehittämisohjelmaa pilotoidaan Kainuussa. Käytettäviksi menetelmiksi on tietoisesti valittu samat toimintastrategiat, jotka on esitetty kansallisessa VILMAT-ohjelmassa.

3.3 Megatrendit ja niiden taustat

Elinkeinoelämän keskusliiton ´Tulevaisuus´-raportissa (EVA 2007) lähdetään olettamuksesta, että yleensä uusien, merkittävien matkailumarkkinoiden syntyminen edellyttää keskiluokan aktivoitumista asiakkaiksi. Toistaiseksi ulkomaisten matkailijoiden valtavirta ei ole vielä ´löytänyt´ Suomea matkailumaana. Ulkomaisten kuluttajaryhmien keskuudessa luontomatkailusta ovat kiinnostuneita hyvin koulutetut, nuoret aikuiset. Näille ryhmille on tyypillistä urbanisoitunut elämäntapa, ekologisten seikkojen voimakas tiedostaminen ja henkilökohtainen aktiivisuus ympäristökysymyksissä, kriittisyys tietolähteiden käytössä sekä erilaisten viestintäkanavien monipuolinen hyödyntäminen. Kotimaisten luontomatkailijoiden tilanne on hivenen toisen tyyppinen. Asuinpaikasta riippumatta suomalaisten keskuudessa elää edelleen vahvana omakohtainen traditio luonnossa liikkumiseen. Luontoharrastus on erityisen lähellä tavallisen keskivertosuomalaisen arvomaailmaa ja kokemuspiiriä. Usein luontoharrastus on saanut alkunsa perhepiirissä ja tutussa lähiympäristössä. Ikärakenteesta ja vähäisestä väestömäärästä johtuen kotimaisten matkailijoiden kokonaismäärä ei juuri enää kasva. Mikäli matkailijamääriä halutaan merkittävästi lisätä, kasvu on haettava ulkomaisista asiakkaista. KTM laatimassa matkailustrategiassa (2006) markkinoinnin painopiste on asetettu kansainväliseen markkinointiin.

Markkinoinnissa matkailun megatrendit tulee kyetä tunnistamaan riittävän ajoissa, jotta markkinointitoimenpiteet voidaan sovittaa kuluttajien muuttuviin

tarpeisiin. Esimerkkinä voimakkaista muutostrendeistä on `osa-aika-asukkaiden´ määrän voimakas kasvu. Osa-aika-asujilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka asuvat osan vuotta muualla kuin kotipaikkakunnallaan. Osa heistä saattaa asua osan vuotta eri maassa tai jopa eri maanosassa. Vuoden mittaan nämä ihmiset valitsevat asuinpaikkansa omien henkilökohtaisten mieltymystensä perusteella, mutta tarvitsevat uudella asuinpaikallaan käytännön asioiden hoitamiseen paikallista palvelutuotantoa.

Toinen yleisesti tunnistettu megatrendi on kulutusrakenteen muuttuminen yhä enemmän yksilöllisyyttä korostavaksi. Tämä merkitsee sitä, että vapaa-ajan palvelujen kysyntä lisääntyy, yritystoiminta palvelusektorilla voimistuu ja tarjonta monipuolistuu.

Valtakunnallisessa matkailustrategiassa (KTM 2006) matkailun vuosittaiseksi kasvuvauhdiksi on arvioitu 4 %. Luontomatkailun kasvuvauhdin oletetaan olevan vähintään kaksinkertainen muuhun matkailuun verrattuna. Luontomatkailun muutoin suotuisia kasvunäkymiä saattaa heikentää tarve vähentää lentoliikenteen aiheuttamia päästöjä ilmakehään.

Luontomatkailussa kysyntä näyttää keskittyvän edelleen entistä kapeampien teemojen ympärille, mutta tarjottavien palvelusten määrä lisääntyy ja monipuolistuu.

3.4 Matkailun aluetaloudelliset tavoitteet

Luontomatkailun vetovoimatekijöinä ovat itse luonnon ohella myös luontoelämyksen mahdollistava infrastruktuuri ja ohjelmapalvelut. Vetovoimatekijän hyödyntämistä voidaan jakaa kolmeen eri tehokkuusluokkaan: 1. Täysin luonnonvarainen ympäristö, 2. Muotoiltu luontoympäristö, 3. Rakennettu luontoympäristö. Täysin luonnonvaraisessa ympäristössä matkailun vetovoimatekijät saadaan lähes ilmaiseksi. Tehokkaimmissa käyttöluokissa saatetaan joutua tekemään merkittäviäkin investointeja asiakkaiden houkuttelemiseksi matkailukohteeseen (esim. laskettelurinteet, hiihtoputket). Puhtaassa luontomatkailussa saavutettavuuteen joudutaan yleensä investoimaan keskimääräistä enemmän kohteiden syrjäisen sijainnin ja kehittymättömän infrastruktuurin vuoksi. Merkittävä kaupallinen toiminta on yleensä mahdollista vain muotoillussa tai rakennetussa luontoympäristössä. Virkistäytymisen määrä ei yleensä ole riippuvainen muotoilun tai rakentamisen asteesta. Matkailijan omasta viitekehystä riippuen virkistäytymisen määrä saattaa olla suurin missä hyvänsä teholuokassa.

Luontomatkailuun liittyy ilmeinen paradoksi: Luontomatkailu syö omat eväänsä. Mitä suosituampi luontokohteesta muodostuu sitä vähemmän se on enää varsinainen luontokohde.

Aluetalouden näkökulmasta luonnon aineeton hyödyntäminen on turvallinen sijoituskohteeksi paikkasidonaisuutensa vuoksi. Luontomatkailuun tehtyjä investointeja on erittäin vaikea tai käytännössä jopa mahdotonta siirtää muualla hyödynnettäväksi.

Työvoimavaltaisuuden vuoksi luontomatkailun merkitys korostuu Itä- ja Pohjois-Suomen alityöllisyys- ja muuttotappioalueilla.

Maa- ja metsätalousvaltaisessa yhteiskunnassa haja-asutusalueelle tehdyt investoinnit liikenneväyliin, tietoliikenteeseen, rakennuskantaan ja osaamiseen ovat jäämässä vajaakäyttöön. Kaikkien osapuolien kannalta olisi taloudellisesti perusteltua, jos valmiille rakenteille olisi löydettävissä sopivaa uusiokäyttöä. Hajautetun luonteensa vuoksi luontomatkailu sopii hyvin tähän tehtävään.

Aidosta ja elävästä luontosuhteesta johtuen alueen väestöllä on erityisvalmiuksia, jotka ovat suoraan hyödynnettävissä ohjelmapalvelussa. Uskottava ja menestyksellinen asiakaspalvelu edellyttää toimintaolosuhteiden ja -alueiden perinpohjaista tuntemusta. Ohjelmapalvelussa suurimmat kehittämistarpeet ovat liiketoimintaosaamisen parantaminen, asiakkaiden kulttuuritaustan huomioiminen, kielitaidon monipuolistaminen sekä oikean asenteen luominen palveluammattiin.

3.4.1 Määrälliset tavoitteet

Voimassa olevassa Kainuun maakuntasuunnitelmassa arvioidaan, että elämystuotanto (matkailu) on avoimen sektorin merkittävimpiä elinkeinoja vuoteen 2025 mennessä. Suunnittelujakson aikana majoituskapasiteetin ja **työpaikkojen määrän arvioidaan kaksinkertaistuvan ja liikevaihdon kolminkertaistuvan**. Lisäksi yksityisiä vapaa-ajanasuntoja rakentaa runsaasti lisää ja niiden vuokraus lomamatkailijoille yleistyy. Ulkomaisten kävijöiden määrä halutaan kaksinkertaistaa vuoteen 2010 mennessä. Noin kahdessakymmenessä vuodessa ulkomaisten matkailijoiden suhteellisen osuuden oletetaan kasvavan puoleen kaikista matkailijoista. Matkailun vetovoimatekijänä nähdään erityisesti alueen luonto- ja kulttuuriarvot ja niiden pohjalle tehdyt monipuoliset matkailutuotteet.

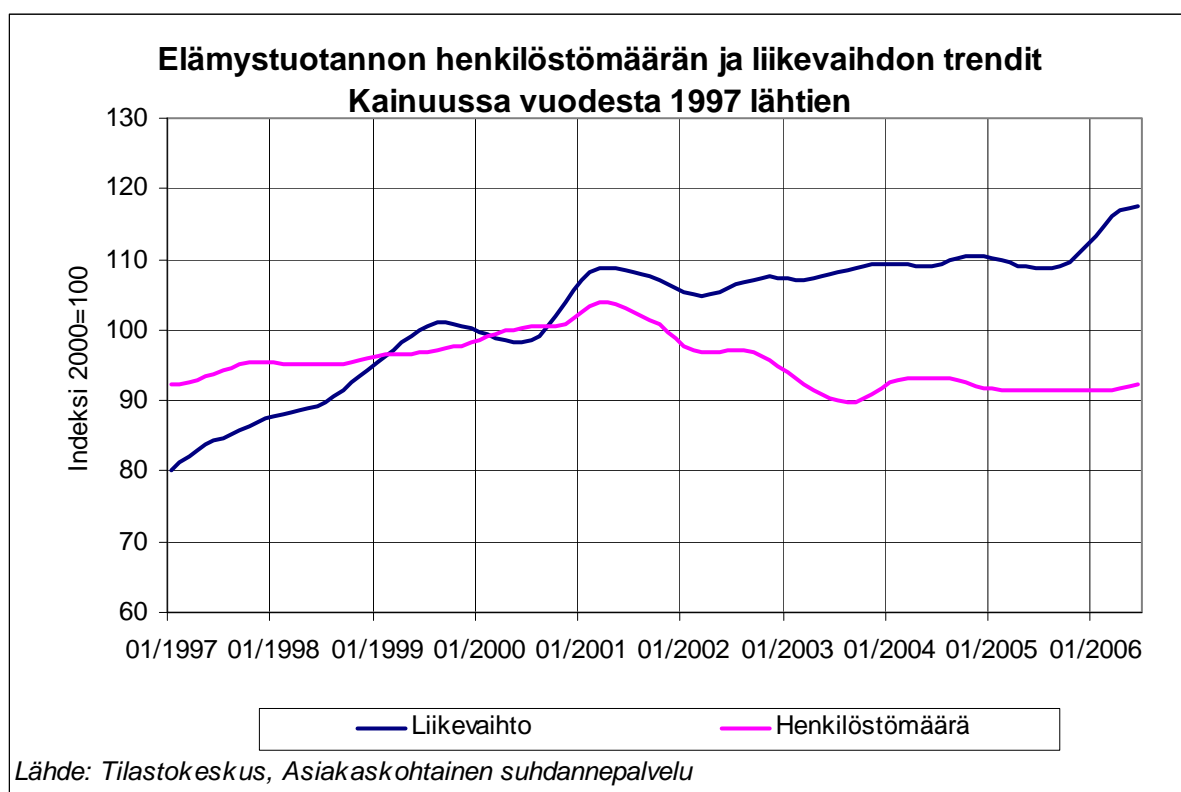
Valtakunnallisessa matkailustrategiassa vuoteen 2020 (KTM 2006) on matkailun kasvutavoitteeksi määritelty vuoteen 2013 mennessä seuraavat tavoitteet: Ulkomaisten matkailijoiden yöpymiset kasvavat 150 %, kotimaisten matkailijoiden yöpymisen sisältävät matkat kasvavat 13,8 %. Matkailun kokonaiskulutus kasvaa 18,9 % vuodesta 2007 vuoteen 2013 mennessä.

Kainuun maakuntaohjelmassa vuosille 2006-2010 elämystuotannon kasvutavoitteeksi on asetettu 14 %:n kasvu työpaikoilla mitattuna. Majoitus- ja ravitsemusalalla työpaikkatavoite vuonna 2010 on 15,6 % suurempi kuin vuonna 2005. Pysyviä työpaikkoja majoitus- ja ravitsemusalalla oli vuonna 2005 yhteensä 865. Mikäli asetettu kasvutavoite toteutuu pysyviä työpaikkoja olisi ennustekauden lopussa 1000 htv.

Valtakunnallisessa VILMAT-ohjelmassa tavoitteeksi oli asetettu alan työpaikkojen kaksinkertaistaminen vuodesta 2003 vuoteen 2010.

Matkailustrategiassa (KTM 2006) luontomatkailun kasvuvauhdin on arvioitu olevan kaksinkertainen muuhun matkailuun verrattuna.

Tavoitteiden määrällistä asettamista ja tulosten arviointia vaikeuttaa luontomatkailukäsitteen epätäsmällisyys. Valtakunnallisessa VILMAT-ohjelmassa luontomatkailulla tarkoitetaan kaikkea luontoon tukeutuvaa matkailua. Näin määritellen luontomatkailua on lähes mahdotonta erotella luotettavasti kaikesta muusta matkailusta (työ-, terveys-, virkistys-, harraste- ja kulttuurimatkat, jne.). Koska tulosten seurannan ja arvioinnin kannalta tavoitteiden täsmällinen määrittely on onnistumisen edellytys, Kainuun pilotin määrällisten tavoitteiden seurannassa on otettava käyttöön valtakunnallista VILMATia tarkempi luontomatkailukäsitteen määrittely. Luontomatkailun työllisten määrän kehitystä voidaan seurata kahdella eri tavalla: Työllisten määrä voidaan laskea suoraan osuutena koko matkailusta tai rajata se tiukasti toimialaluokkien mukaan.

Kuva 1. Elämystuotannon henkilöstön ja liikevaihdon kehitys 1/1997-1/2007 (Lähde: Tilastokeskus, asiakaskohtaiset suhdannetiedot)

Majoitusta ja ruokaa tarjoavat yritykset sisältyvät toimialaluokkaan (TOL) 55. Kuhmossa tehdyssä tutkimuksessa kaupungin suorasta matkailutulosta n. 50 % tulee luontomatkailusta. Kajaanissa luku on oletettavasti pienempi, kun taas Sotkamossa voitaneen olettaa luvun olevan kutakuinkin 50 %.

Suomussalmella, erityisesti Hossassa, arvioidaan lähes kaiken matkailutulon tulevan luontomatkailun kautta.

Koko Kainuun tavoitetta määritettäessä voitaneen perustellusti käyttää 50%:n suhteellista osuutta matkailutulosta ja matkailun työllisestä työvoimasta.

Luonto- ja elämysmatkailu, seikkailut safarit yms. luokitellaan kuuluvaksi matkailun ohjelmanpalveluihin, jotka kuuluvat toimialaluokittelussa luokkaan TOL 63302 (muu matkailua palveleva toiminta). Tähän luokkaan kuuluvat myös matkailuun liittyvät välityspalvelut (matkatoimistot) ja matkaoppaiden toiminta. Luokittain lasketut keskiarvot eivät anna vertailuun sopivaa kuvaa alan sisäisestä kehityksestä. Esimerkiksi luokkaan TOL 63302 sisällyville matkatoimistoille on tyypillistä suuret liikevaihdot ja pienet katteet ja vastaavasti ohjelmanpalveluyrityksille on tyypillistä pieni liikevaihto ja suuret katteet.

Toimialaluokkaan urheilutoiminta (TOL 92620) kuuluu muutamia luontomatkailua lähellä olevia ohjelmanpalveluyrityksiä, joten toimialaluokka sisällytetään luontomatkailukokonaisuuteen. Ratsastustallit, virkistyskalastuspalvelut ym. kuuluvat muualla luokittelemattomien virkistyspalvelujen luokkaan (TOL 92720).

Vuonna 2000 on otettu käyttöön kansainvälisesti hyväksytty matkailun taloudellisia vaikutuksia seuraava tilastojärjestelmä (TSA). Viimeisin päivitys järjestelmään on tehty huhtikuussa 2007. Matkailutilinpito alueellistettiin maakuntatasolle ensimmäisen kerran toukokuussa 2006. TSA:n tilastoissa on 1-1,5 vuoden viive. Tällä hetkellä on käytettävissä vuoden 2005 ennakkotiedot. Matkailun seuranta vaikeuttaa se, että noin 40 % matkailun majoitustoiminnasta arvioidaan olevan tilastoimatonta. uusi MARA-asetus mahdollistaa seurannan jatkossa myös pienempien majoitusliikkeiden käytön osalta.

Luonnon virkistyskäytön kehittymisestä ei ole käytettävissä ajantasaista tietoa. Tärkein aineisto on vuosilta 1999-2000 (LVVI). Viitteitä virkistyskäytön kehittymisestä on saatavissa mm. Metsähallituksen kävijämäärätiedoista. Kansallispuistojen kävijämäärät ovat lisääntyneet vuodesta 2001 vuoteen 2006 noin 75 %.

Luontomatkailua koskevan päätöksenteon pohjaksi tilastointimenetelmiä tulee edelleen kehittää. Vähimmäisvaatimus on luotettava tieto alalla toimivien yritysten määrästä, henkilöstön määrästä ja liikevaihdosta sekä asiakkaiden määrästä.

Kainuun luontomatkailun tavoitteeksi asetetaan luontomatkailun työpaikkojen kaksinkertaistuminen vuodesta 2007 vuoteen 2012 mennessä.

3.4.2 Laadulliset tavoitteet

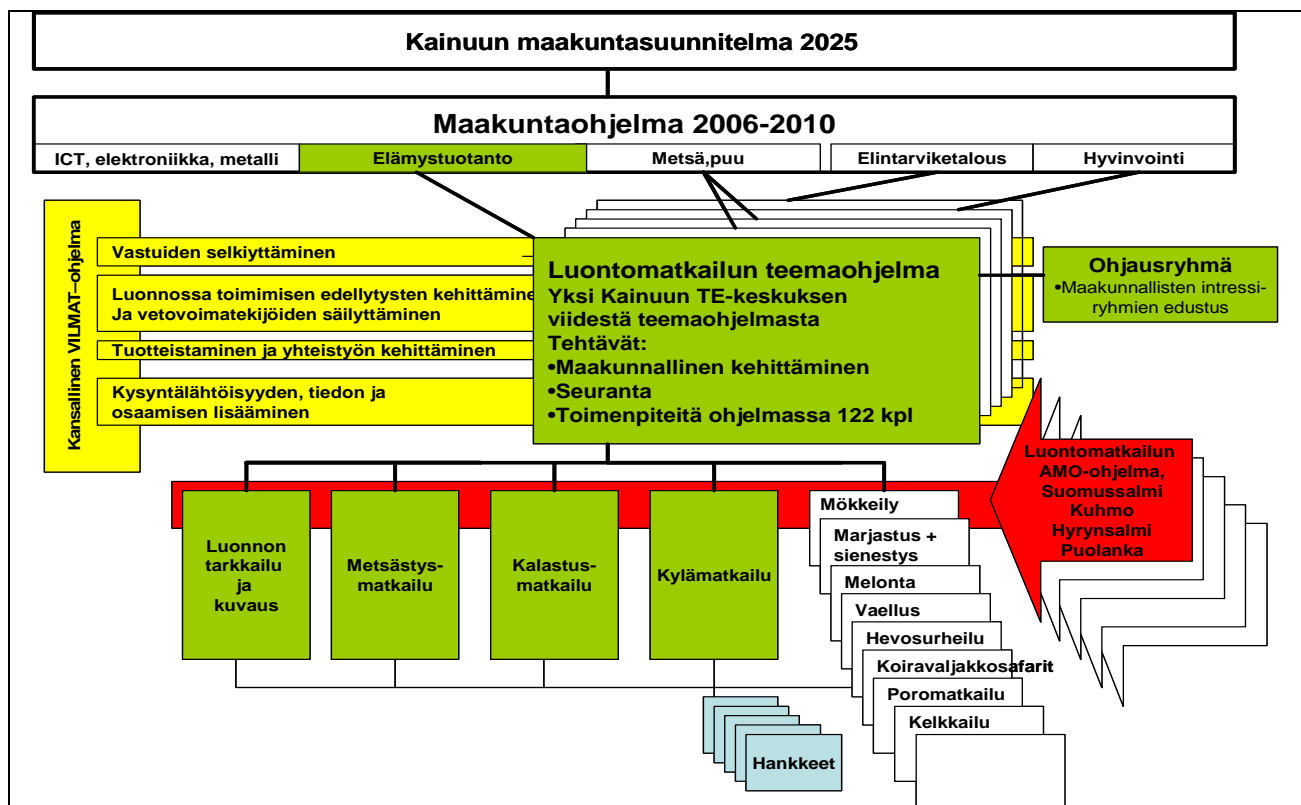
Luonnossa tapahtuvia joukkoliikuntatapahtumia lukuun ottamatta luontomatkailu on yksilöllisyyttä korostavaa. Liikkuminen luonnossa ja luonnontarkkailu tapahtuu yleensä pienryhmissä tai yksilösuorituksina. Luontomatkailijoille on tyypillistä suojele- ja ympäristökysymysten voimakas tiedostaminen sekä aktiivinen puuttuminen havaittuihin puutteisiin tai epäkohtiin. Matkustajien vahvat ennakko-odotukset nostavat luontomatkailuyritysten laadullista vaatimustasoa ja edellyttävät usein perehtymistä asiakkaiden kotimaan kulutustottumuksiin.

1. **Toimialalle soveltuvan laatustandardin laatiminen ja käyttöönotto on tärkein laadullinen tavoite Kainuun luontomatkailulle.** Yleensä asiakkaat odottavat mainintaa noudatettavasta laatustandardista jo tuotteiden markkinoinnin yhteydessä.
2. **Luontomatkailun keskeinen menestysedellytys on toimiva yhteistyö yrittäjien kesken.** Yhteistyötä on perusteltua parantaa markkinoinnissa, myynnissä, laatujärjestelmien käyttöönotossa, turvallisuuskysymyksissä, koulutuksessa, ja tuotekehityksessä.
3. Luontoresurssin aineellinen ja aineeton käyttö ovat osittain ristiriitaisia tavoitteita. **Luontomatkailun kolmas laadullinen tavoite on konfliktien minimoiminen toimialalla.**
4. Neljäs laadullinen tavoite on **luontomatkailun arvostuksen lisääminen alueellisessa yritystoiminnassa.**

4. TULOSTEN HYÖDYNTÄMINEN, MITTAAMINEN JA ARVIOINTI

Kansallisessa VILMAT ohjelmassa on määritelty, että luontomatkailun systemaattista kehittämistä pilotoidaan Kainuussa ja pilotointia varten Kainuuseen laaditaan toimenpideohjelma. Ohjelmassa yhteisesti sovittavat toimenpiteet huomioidaan Kainuun maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelmassa. Omalta osaltaan TOTSU ohjaa maakunnan kehittämisrahoitusta kohteisiin, joista on yhteisesti sovittu. Lisäksi teemaohjelmaa hyödynnetään Kainuun maakuntakaavan valmistelussa sekä Kainuun maakuntasuunnitelman ja – ohjelman päivityksissä.

Kuvassa 2 esitetään luontomatkailun koordinoitikaavio Kainuussa.

Kuva 2. Kainuun luontomatkailun organisaatiokaavio

Maaseutupoliittisen erityisohjelman alueellisen maaseutuosion (AMO) rahoituksen turvin toteutetaan neljässä kunnassa (Suomussalmi, Kuhmo, Hyrynsalmi ja Puolanka) luontomatkailun koordinoitihanke. Hankkeen toteutus alkaa vuonna 2008. Päällekkäisyyksien välttämiseksi alueellisen ja kunnallisen koordinoitihankkeen kesken pyritään sopimaan keskinäisestä työnjaosta.

Kaikki merkittävimmät luontomatkailun kehittämishankkeet toteutetaan ainakin osittain julkishallinnon tuen turvin. Rahoituspäätöksen yhteydessä annetaan ohjeet hankkeiden seurannasta ja tulosten arvioinnista.

Luontomatkailun tulosten mittauksessa ja arvioinnissa tukeudutaan pääosin valtakunnallisesti noudatettavaan seurantamenetelmiin ja tilastoihin. Erityiskysymysten osalta suoritetaan tarvittaessa ostopalveluna tai opinnäytetyönä pienehköjä selvityksiä. Osaa toimenpiteistä on mahdollista seurata vain keskustelemalla ja arvioimalla tilannetta ao. vastuutahojen kanssa.

5. ESILLE TULLEET KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Kehittämissuunnitelman kohdassa 5 esitellään toimenpiteet, joilla luontomatkailua edistetään Kainuussa vuosina 2007-2013. Vertailtavuuden parantamiseksi toimenpide-ehdotukset on esitetty valtakunnallisen VILMAT-ohjelman mukaisessa esittämisyjärjestyksessä ja muodossa. Tavoitteita ja toteutettavia toimenpiteitä on arvioitu Kainuun omasta näkökulmasta.

Raportissa ehdotetut toimenpidesuosituksat noudattavat yhtenäistä kaavaa (tausta-tavoite-toimenpiteet). Liitteessä yksi esitetyt toimenpidesuosituksat (122 kpl) on esitetty matriisimuodossa. Liitteen esitystapa noudattaa kaavaa: kansallinen tavoite (1.sarake)– alueellinen tavoite (2.sarake) – toimenpidesuosituksat (3.sarake) – vastuutahot (4.sarake) – toteutusajankohta (5. sarake) – rahoitustarve (6.sarake). Sarakkeessa 4 on mainittu ensimmäiseksi vastuutaho, jonka on ajateltu olevan prosessin käynnistäjä ja päävastuutaho.

5.1 Vastuiden selkeyttäminen ja tavoitteiden yhteensovittaminen

5.1.1 Vastuiden selkeyttäminen Kainuussa

Vuosikymmenten mittaan Kainuussa on kokeiltu useita erilaisia matkailumarkkinoinnin ja kehittämissyhteistyön järjestelyjä. Matkailuelinkeinon kehittäminen on Kainuun Etu Oy:n vastuulla. Kainuun Etu Oy on organisoinut sidosryhmien kanssa tehtävän yhteistyön vuodesta 2005 alkaen kaikki intressiryhmät käsittävään matkailufoorumiin. Foorumin tavoitteena on muodostaa yhteinen näkemys tavoitteista ja matkailua edistävästä toimenpiteistä. Matkailun edistämistä varten on perustettu viisi alueellista matkailuyhdistystä. Matkailuyhdistysten toimintatapaan vaikuttavat kunkin matkailualueen erityispiirteet ja mukana olevat yritykset. Luontomatkailua harjoittavien organisaatioiden roolikuvaukset on esitetty liitteessä 2.

5.1.2 Sovitetaan yhteen valtakunnallisten toimijoiden tavoitteet luontomatkailuelinkeinon kehittämissä

Kainuun aineelliset luontoresurssit ovat pääsääntöisesti täyskäytössä. Täyskäyttö koskee erityisesti merkittävimpiä resursseja kuten puuta ja vesivoimaa. Uusimpien inventointien perusteella metsien kestävä hakkuumahdollisuus kasvaa seuraavan 30 vuoden aikana lähes kaksinkertaiseksi. On oletettavaa, että Kainuussa edullisten korjuu- ja kuljetusolosuhteiden vuoksi puun käyttö lisääntyy kasvua vastaavaksi. Poikkeus täyskäytöstä on alueen kivi- ja malmivarat, joihin tällä hetkellä kohdistuu intensiivinen tutkimusvaihe tai tuotantoa ollaan juuri käynnistämässä. Alueen merkittävät sieni- ja marjaresurssit ovat vajaasti hyödynnettyjä. Muuttuneessa yhteiskunnallisessa tilanteessa marjanpoiminnan tehostamiseksi on tehty ennakkoluulottomia työvoimakokeiluja, jotka tulevina vuosina löytänevät yleisesti hyväksytyin muodon. Vajaa hyödyntäminen koskee myös maatalousmaata ja erityisesti alueen inhimillisiä voimavaroja. Kainuu on ollut pitkään maan pahinta alityöllisyys- ja muuttotappioaluetta. Alueen huoltosuhte on maan heikoimpia.

Luontoresurssien hyödyntämissaste on kohotettavissa vain kokonaiskäyttöä lisäämällä, jalostusarvoa kohottamalla tai siirtymällä nykyistä enemmän aineellisesta aineettomaan hyödyntämiseen. Aluetalouden vaikea tilanne huomioiden Kainuussa ei näytä olevan mahdollisuutta lisätä keskeisten luontoresurssien aineetonta käyttöä aineellisen käytön kustannuksella. Edellä sanottu koskee luonnollisesti vain normaalia talousmetsää. Osalla

käyttörajoitusten piirissä olevista alueista virkistyskäyttö ja luontomatkailu ovat mahdollisia ja luovat edellytyksiä kokonaiskäytön lisäämiselle. Ainakin lyhyellä tähtäyksellä talouskasvun edellytykset ovat löydettävissä resurssien monikäytöstä. Resurssien yhteiskäyttö edellyttää moniarvoista harkintaa ja ristiriitatilanteiden rakentavaa yhteensovittamista.

Matkailuelinkeinossa on kaksi muita tärkeämpää menestysedellytystä. Toinen näistä elementeistä on vetovoimaisuus ja toinen saavutettavuus. Luontomatkailussa kohteiden saavutettavuuteen vaikuttavat ensisijaisesti kuluttajien asuinpaikan ja kohdealueen välinen etäisyys sekä käytössä olevan liikenneverkoston määrä ja laatu. Saavutettavuuden kärsimättä lento- ja junavuorojen määrää ei voida supistaa. Kainuun lento- ja junavuorojen karsiminen on vähentänyt alueen sisäistä linja-autoliikennettä ja vaikeuttanut jatkoyhteyksiä erityisesti itärajan tuntumassa oleviin luontokohteisiin. Esimerkiksi karhukuvausta harjoittavat yritykset joutuvat hakemaan osan asiakkaistaan Oulusta tai Kuopiosta vaikka lentokenttä on puolta lähempänä. Lentojen aikatauluvaihtoehdot sopivat huonosti Keski-Euroopan jatkoyhteyksiin ja kuvaustoiminnan luonnolliseen vuorokausirytmiiin. Parannuskeinoina epätydyttävän tilanteen korjaamiseen ovat yrittäjien ja lentoyhtiön tai lentoyhtiöiden väliset suorat neuvottelut

Osa luontomatkailua harjoittavista valtakunnallisista toimijoista (esim. Suomen latu, Suomen luonnonsuojeluliitto) eivät pidä konevoimalla tapahtuvaa liikkumista luontomatkailuna eivätkä tästä syystä näe perusteltuna moottorin avulla tapahtuvan matkailun edistämistä. Osa maanomistajista suhtautuu kielteisesti mönkijäliikenteen lisääntymiseen. Syynä ovat kasvutappioita aiheuttavien juuristovaurioiden lisäksi mönkijäliikenteen vaikea valvottavuus. Kainuussa mönkijäliikenteen kasvupaine pyritään kanavoimaan yksityisten yritysten tai maaomistajien ylläpitämille ja valvomille suljetuille alueille. Kainuun ympäristökeskus osallistuu toimialueellaan moottorikelkkailuväylien (mk-urien ja mk-reittien) suunnitteluun ja rakentamiseen. Ympäristökeskuksen tavoitteena on ehkäistä ja vähentää kelkkailusta aiheutuvia haittoja, mutta ei varsinaisesti edistää moottorikelkkailua.

Toisaalta joidenkin alueiden matkailutuloon moottorikäyttöisellä maastoliikenteellä näyttää oleva suuri merkitys. Esimerkiksi Hossassa yrittäjät pitävät moottorikelkkailua tärkeämpänä kuin murtomaahiihtoa, vaikka alueella on vetovoimainen ulkoilumaasto ja runsaasti hyväkuntoisia hiihtolatuja.

Tähän saakka metsäluontoa on käsitelty lähinnä puuraaka-ainehuollon ehdoin tai jätetty kokonaan käsittelemättä suojelupäätösten vuoksi. Matkailun merkityksen vahvistuessa on taloudellisesti perusteltua huomioida myös matkailijoiden toiveet metsämaiseman käsittelyssä. Muuttunut tilanne koskee ensimmäiseksi matkailukeskusten läheisyydessä olevia alueita. Matkailumaiseman hoitoon liittyy vaikeasti ratkaistava tulonjako-ongelma. Maiseman hoidosta aiheutuvat kustannukset kohdentuvat pääsääntöisesti maanomistajiin ja taloudellisen hyödyn korjaavat matkailuyrittäjät. Ratkaisua pyritään hakemaan luontoarvokauppakoikeilulla, jossa maanomistajalle korvataan matkailumaiseman hoidosta aiheutuvat ylimääräiset kustannukset.

Oman työnsä kannalta rajavartiolaitos näkee suotavana, että valtakunnan rajojen tuntumassa on kiinteää asutusta tai valvonta-alueen läheisyydessä liikkuu ihmisiä. Alueella säännöllisesti havaintoja tekevät ihmiset helpottavat rajojen valvontaa.

5.1.3 Sovitetaan yhteen alueellisten ,valtakunnallisten ja globaalien toimijoiden tavoitteet luonnon virkistyskäytössä

Luontomatkailu on matkailun nopeimmin kasvava osa-alue. Alueen erityisluonteesta johtuen Kainuussa luonnolla on erityisasema matkailun vetovoimatekijänä. Luontoresurssin käytön perustaksi on Kainuussakin yleisesti hyväksytty kestävä käytön periaatteet. Kokemuksesta tiedetään, että luontoresurssien ekologinen kestävyys tulee turvattua Suomen edistysellisen lainsäädännön kautta, luontomatkailun taloudellinen kestävyys taas perustuu luontomatkailun omaan vahvuuteen, mutta sosiaalisen kestävyuden saavuttaminen saattaa tuottaa vaikeuksia. Erityisesti jos alueelle yritetään tuoda ulkoa sellaisia arvoja, joita vakituisten asukkaiden enemmistö ei voi hyväksyä. Alueen väestön luontosuhde on siinä määrin omakohtainen ja omaehtoinen, että esimerkiksi äärimmäisen luonnonsuojelun taustalla olevien ulkoa tuotujen arvojen nopea omaksuminen näyttää tuottavan vaikeuksia.

5.1.4 Rakennetaan alueellista tahtotilaa ja sovitaan maakunnallisista ja seudullisista tavoitteista

Luontomatkailun lähtötilanteen kartoitus ja tavoitteiden alustava määrittely on tehty tämän ohjelman laatimisen yhteydessä aluksi Kainuun liiton ja myöhemmin Kainuun maakunta –kuntayhtymän organisoimana ja Kainuun TE-keskuksen pääosin rahoittamana hankkeena. Teemaohjelman laatimiseen julkinen sektori on osallistunut kattavasti. Mukana ovat olleet mm. Kainuun Etu, Kainuun maakunta -kuntayhtymä, alueen kunnat, Kainuun ympäristökeskus, Kainuun TE-keskus ja Metsähallitus. Yksityisen sektorin osallistuminen pitkäkestoiseen ja sitovaan suunnitteluprosessiin on selvästi vaikeammin toteutettavissa. Yksityisten yritysten näkemykset ovat heijastuneet raporttiin lähinnä paikallisyhdistysten ja vapaaehtoisjärjestöjen edustuksen kautta. Teemaohjelman toteutusvaiheessa matkailusektorin omat näkemykset pitäisi saada nykyistä selvemmin näkyään. Näkemysten systemaattiseksi kartoittamiseksi teemaohjelmassa ehdotetaan säännöllisesti toistuvien, paikallisten luontomatkailuseminaarien järjestämistä.

Maakunnallista luontomatkailun koordinoitua jatketaan TE-keskuksen teemaohjelmalla. Teemaohjelma toteuttaa tämän ohjelman valmistelun yhteydessä esille tulleita ja yhteisesti tarpeelliseksi katsottuja toimenpiteitä.

KTM:n edellyttämällä tavalla Kainuuseen tullaan laatimaan matkailustrategia, jonka sisältö heijastuu päivitysten yhteydessä maakuntasuunnitelmaan ja maakuntaohjelmaan.

5.1.5 Tehostetaan paikallisten toimijoiden yhteistyötä

Kainuussa on tarve vahvistaa matkailualan ensiasteen yhteistyötä. Parin viimeksi kuluneen vuoden aikana perustetut matkailuyhdistykset toimivat tarvittaessa matkailutoimijoiden alueellisina edunvalvojina ja kehityskumppaneina.

Vuoteen 2013 ulottuva valtakunnallinen matkailustrategia (KTM) edellyttää maakunnallisten matkailuorganisaatioiden nimeämistä kaikille sellaisille alueille, joilla matkailulla on merkittävä rooli. Kainuuseen ei ole kuitenkaan tarkoitus perustaa uutta, erillistä organisaatiota maakuntatasolle, vaan aikaisemmin perustettu matkailufoorumi toimii tarvittaessa keskusteluyhteytenä valtakunnan tason toimijoihin (ministeriöt, MEK ym.).

5.2 Luonnossa toimimisen edellytysten kehittäminen ja vetovoimatekijöiden säilyttäminen

5.2.6 Kehitetään valtion alueiden virkistys ja luontomatkailukäyttöä

Kainuu on Suomen metsäisin maakunta. Tilastokeskuksen antaman tiedon (Ympäristötilasto 2007) mukaan maapinta-alasta on yli 90 prosenttia metsää. Kainuun metsäisin kunta on Suomussalmi, jossa metsän osuus ylittää 93 %. Euroopan Unionin maista seuraavaksi eniten metsää on Ruotsissa, Sloveniassa ja Virossa. Koko EU:ssa metsämaan osuus on 31 % maapinta-alasta.

Merkittävä osa (n. 42%) Kainuun pinta-alasta on Metsähallituksen hallinnoimaa. Tämä asettaa Metsähallituksen erityisasemaan luonnon virkistys- ja luontomatkailukäyttöä kehitettäessä. Metsähallituksen laatiman luonnonvarasuunnitelman (LVS, 2004) mukaisesti Kainuussa muutettiin metsienkäsittelytapaa yli 32000 hehtaarin alueella, jotta matkailullisesti tärkeiden kohteiden ympäristöt säilyttäisivät virkistysarvonsa. Tässä yhteydessä perustettiin mm. Puolangan kuntaan Paljakka-Ukkohallan alueelle matkailumetsät.

Luontomatkailuyrittäjät ovat varsinaisten suojelualueiden lisäksi kiinnostuneita myös talousmetsistä, koska niiden sijainti on usein edullinen matkailukeskuksiin nähden. Alueiden kaupallinen käyttö matkailutarkoituksiin perustuu aina maaomistajan ja yrittäjän väliseen sopimukseen. Valtion maille perustettujen ulkoilureittien lisäksi Metsähallitus voi tarvittaessa perustaa yrittäjien toiveiden mukaisia reittejä erikseen sovittaville alueille. Matkailuyrittäjä solmii tällöin Metsähallituksen kanssa käyttöoikeussopimuksen, jossa sovitaan valtion maiden käytöstä yritystoimintaan vuokrausperiaatteella.

Lapin ja Oulun läänin eräissä kunnissa vakituisesti asuvilla henkilöillä on vapaa metsästysoikeus oman asuinkuntansa alueella olevilla valtion mailla.

Erityisoikeudesta on säädetty kahdessa eri laissa. Metsästyksen liittyvien pelisääntöjen muuttaminen tältä osin ei ole Metsähallituksen toimivallassa.

5.2.7 Parannetaan luonnonsuojelualueiden virkistys ja luontomatkailukäytön edellytyksiä

Kainuussa on yli 200 luonnonsuojelukohdetta. Suurin osa niistä on lähinnä paikallisten asukkaiden käyttämiä virkistys- ja harrastuskohteita. Joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta suojelualueiden matkailukäyttö on toistaiseksi vähäistä. Suojelualueisiin tukeutuvien matkailuyrittäjien kanssa maanomistaja tekee tarvittavat yhteistyö- ja vuokrasopimukset. Sopimuksessa yrittäjä saa oikeuden käyttää luonnonsuojelualueiden palveluita ja rakenteita omaan yritystoimintaansa. Lisäksi yrittäjä saa näkyvyyttä Metsähallituksen markkinointikanavilla, esim. luontoon.fi-sivujen kautta.

Luontomatkailu on elinkeinona nuori. Ristiriitoja aineellisen ja aineettoman käytön välillä voi syntyä, mutta toisaalta vaikeistakin asioista on voitu sopia, kuten metsästyksen ja haaskanpidon järjestelyn yhteydessä Kuhmossa on voitu todeta.

Kainuun ympäristökeskuksen laatimassa Natura 2000-alueiden yleissuunnitelmassa on arvioitu mm. kunkin alueen matkailullista potentiaalia. Arvioiden pohjaksi kerätään kattavat tiedot alueilla käynneistä ja käyntien jakaantumisesta paikkakuntalaisten ja alueen ulkopuolelta tulevien matkailijoiden kesken. Samoin mitataan eri vuodenaikojen suosiota ja kävijöiden viipymää kohdealueella. Tämän arvioinnin ja Metsähallituksen sisäisen ns. alueiden roolijakotyön pohjalta on valittu matkailun painopistealueet Kainuuseen. Johtopäätökset työn tuloksista on viety Kainuun maakuntakaavaan.

Luonnonsuojelualueille tehtävissä hoito- ja käyttösuunnitelmissa huomioidaan luontomatkailun tarpeet ja suunnataan lähivuosien kehittämis- ja rakentamistoimenpiteet tärkeimmiksi katsotuille alueille. Suunnittelussa huomioidaan myös matkailuyrittäjien tarpeet. Tärkeimmillä alueille tehdään kävijätutkimukset viiden vuoden välein. Tutkimusten tulokset ovat julkisia ja koko matkailusektorin käytettävissä, vaikka ne ovatkin laadittu pääasiassa ohjaamaan Metsähallituksen omaa toimintaa ja alueiden käyttöä.

5.2.8 Kehitetään kuntien omistamien virkistysalueiden käyttöä virkistyskäytössä ja luontomatkailussa (taajamien lähivirkistysalueet)

Kainuussa väestö on keskittynyt voimakkaasti taajamiin. Taajamissa asuu tällä hetkellä noin 68 % väestöstä ja keskittyminen jatkuu edelleen. Taajamaväestön tarpeisiin on tarkoituksenmukaista luoda lähivirkistysalueita, joissa huomioidaan erilaisten käyttäjäryhmien tarpeet (ikäntyvät, koululaiset, kuntoliikkujat, liikuntarajoitteiset, jne.) sekä erilaiset liikuntamuodot

(talviliikunta, kesäliikunta, vesiliikunta, moottorilla ja ilman moottoria tapahtuva liikunta, jne.). Kuntakohtaisten alueiden matkailullisesta kehittämisestä sovitaan kohdassa 5.1.5 ehdotetulla tavalla.

Taajamien kevyen liikenteen väylät muodostavat merkittävimmät ja helpoimmin saavutettavissa olevat lähivirkistysrakenteet. Niiden monipuolinen ja laaja hyödyntäminen puoltaa väylien lisärakentamista. Niiden tuottamat hyödyt jakaantuvat erittäin laajalle käyttäjäjoukolle. Liikenneväyliä suunniteltaessa ja rakennettaessa huomioidaan erityisesti liikuntatarve talvella ja pimeään aikaan. Suunnittelussa tulee kiinnittää huomiota käytön turvallisuuteen ja liikuntasuorituksen monipuolisuuteen. Lähivirkistykseen tulisi huomioida yhtenä valintakriteerinä tielaitoksen priorisoidessa kevyenliikenteen väylien rakentamistarvetta. Kainuussa lähivirkistyskohteiksi suunnitellut kevyen liikenteen väylät on esitetty liitteessä 3.

Kainuussa virkistyspalvelujen kokonaistarjonta on kysyntään nähden riittävää. Kuntien omistamille virkistysalueille rakentamistarvetta aiheuttaa lähinnä se, että asutuksen keskittymisen myötä, virkistyspalvelujen tarjonta on jäämässä liian kauas kuluttajista. Samaan suuntaan vaikuttavat väestön ikääntyminen ja julkisten kuljetuspalvelujen heikkeneminen. Erityisesti virkistysalueiden ja luontomatkailukohteiden rakentamistarve koskee maakuntakeskusta Kajaania. Kajaania ympäröivät maa-alueet ovat valtaosin yksityisomistuksessa eikä Metsähallituksen tarjoamia virkistyspalveluja ole saatavissa kaupungin välittömässä läheisyydessä.

Virkistyskäytössä ja luontomatkailussa hyödynnetään nykyistä enemmän kuntien hallussa olevia kulttuuri- ja luontokohteita. Kohteita pyritään hyödyntämään ensisijaisesti yrittäjävetoisesti.

5.2.9 Kehitetään metsien monikäyttöä tukevaa suunnittelua

Kainuun kokonaispinta-alasta (2 445 265 ha, Maanmittauslaitos 2007) on maata 87,9 % ja siitä valtaosa metsää. Tästä syystä metsien käsittelyllä on ratkaisevan suuri merkitys maisemakuvan muotoutumiseen. Alueen metsävarat ovat täysimääräisessä aineellisessa käytössä ja samoin arvioidaan tilanteen olevan jatkossakin, vaikka kestävä hakuuomahdollisuuden arvioidaan kasvavan lähes kaksinkertaiseksi seuraavan kolmenkymmenen vuoden aikana. Ainoastaan kaivannaisteollisuudessa on hyödyntämätöntä käyttöpotentiaalia. Kainuussa on meneillään intensiivinen geologinen tutkimusvaihe, joka on johtamassa useiden merkittävien kaivosten syntymiseen. Suuruudestaan huolimatta kaivosten merkitys maisemalliseen kokonaiskuvaan on vähäinen. Koska maakunnan kaipaama kasvupotentiaalia ei ole saavutettavissa aineellista käyttöä lisäämällä, on ryhdytty harkitsemaan mahdollisuutta lisätä luontoresurssien aineetonta käyttöä. Matkailun avulla luonnon aineettomat arvot voidaan muuttaa rahaksi. Taloudellisten syiden vuoksi Kainuulla ei ole mahdollisuutta tinkiä aineettoman käytön tasosta, vaan

kasvu on haettava sovittamalla yhteen aineellisen ja aineettoman käytön osittain ristiriitaiset intressit.

Lähes poikkeuksetta kaikissa matkailun vetovoimaa koskevissa tutkimuksissa on todettu maiseman merkitys matkailijan viihtyvyyteen. Metsien käsittelyssä tämä merkitsee sitä, että pitkällä aikavälillä on tarkoituksenmukaista huomioida myös talousmetsien käsittelyssä virkistys- ja matkailukäytön asettamat vaatimukset. Tämä on mahdollista tehdä esimerkiksi jättämällä riittävät suojavyöhykkeet matkailukohteiden ja -reittien läheisyyteen ja huomioimalla arvokkaat kaukomaisemat metsien käsittelyssä. Tavoitteeseen tulee pyrkiä ensisijassa vapaaehtoisilla sopimuksilla maanomistajan kanssa. Osittain tilanteeseen voidaan vaikuttaa metsien käsittelystä annettavilla ohjeilla ja suosituksilla. Metsähallituksen hallinnoimien metsien luonnonvarasuunnitelmassa on huomioitu metsien monikäyttöön liittyviä tarpeita perustamalla mm. matkailu- ja retkeilymetsiä. Metsähallituksen laatimassa ympäristöoppaassa on esitetty perusteellisesti pohditut ohjeet matkailun ja retkeilyn huomioimisesta metsien käsittelyssä.

Metsävaroja on hyödynnetty kansalliseen metsäohjelmaan (KMO) ja METSO-ohjelmaan asetettujen tavoitteiden mukaisesti. YM perusti 14.5.2005 työryhmän sovittamaan yhteen luonnon virkistyskäyttöä, metsien monimuotoisuuden turvaamista ja metsätaloutta varten kuntien virkistys- ja ulkoilumetsissä sekä valtion retkeilyalueilla (Kunta-METSO-työryhmä). Työ valmistui 21.12.2006.

Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio ja Suomen kylätoimikunta ry käynnistivät `Metsämaiseman vuokraus ja sen paikallinen soveltaminen´-projektin syksyllä 2005.

Mikäli vapaaehtoisiin sopimuksiin ei päästä, kunnilla on lakisääteinen mahdollisuus hakea reittitoimitusta tai valmistella tarvittavat maanvaihdot, jotta alueiden käyttö ei vaaranna metsätalustoimenpiteiden seurauksena. Reittitoimitus on luonteeltaan yksityiseen maanomistukseen kajoava, toteutustavaltaan hidaskustannuksiltaan kallis ja johtaa usein maanomistajien kielteisiin asenteisiin matkailua kohtaan. Kainuussa lain sallimaa mahdollisuutta on käytetty vain poikkeustapauksissa. Reittitoimitusta tehtäessä rajanaapureita on kuultava. Moottorikelkkaurien rakentamisen yhteydessä ei tällaista kuulemisvelvollisuutta ole. Tältä osin moottorikelkkareitin

Kainuun maakunta –kuntayhtymässä on valmistunut kevään 2007 aikana maakuntakaavan liittyen kaavapilotti, jossa selvitetään sitä, miten maakuntakaavalla voidaan edistää metsien luontomatkauskäyttöä. Alustavan valmistelun pohjalta tultaneen kaavaan esittämään merkittävimpien matkailukohteiden läheisille alueille metsien käytön yhteissuunnittelumääräystä. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikki kaavassa määriteltyjen matkailullisesti tärkeiden alueiden maanomistajat veloitettaisiin osallistumaan yhteiseen metsäsuunnitteluun. Yhteissuunnittelun tarkoituksena on turvata alueen käyttökelpoisuus myös matkailukäytössä. Mahdollisiin maankäyttörajoituksiin liittyy erityisesti yksityismailla vaikeasti ratkaistava

tulonjako-ongelma. Kustannukset käyttörajoituksista kohdistuvat maanomistajiin ja taloudellisen hyödyn toimenpiteistä korjaavat matkailuyrittäjät. Harvoilla maanomistajilla on itsellään keinoja matkailutulon keräämiseen.

5.2.10 Kehitetään valtionavustusten työllisyysvaikutusten arviointia

Kauppa- ja teollisuusministeriö toteuttaa työllisyysvaikutusten arvioinnin valtakunnallisesti.

5.2.11 Tuetaan kuntien yhteistyötä virkistysalueiden hankinnassa

Kainuussa ei ole paineita kuntien yhteisten virkistysalueiden hankintaan.

5.2.12 Edistetään reitistöjen toteutumista.

Reiteillä tarkoitetaan tässä yhteydessä kaikkia eri liikuntamuodoilla kuljettavia, ulkoiluun liittyviä, maastoon merkittyjä kulkuväyliä taukopaikkoineen yms. liitännäisalueineen. Hyvä reitti on maastoon asiallisesti merkitty, luonto- ja kulttuuriympäristöltään vetovoimainen, käyttötarkoitukseensa sopiva ja teknisesti hyvin toteutettu, säännöllisesti huollettu kulkuväylä, joka palvelee matkailijoiden lisäksi myös paikallisen väestön tarpeita.

Kainuun ulkoilureitit vuonna 2006

Reittityyppi	Pituus, km
Melontareitit	1235
Pururadat	141
Pyöräilyreitit	162
Ladut	1363
Retkeilyreitit	1752
Luontopolut	107
Talviretkeilyreitit	154
Mk-urat	2379
Yhteensä	7293

Taulukko 1: Kainuun ulkoilureitit vuonna 2006.

Lähde: Jaakko Asikainen, Infokartta Oy, 8.11.2006

Maakuntakaavassa osoitetaan olemassa olevat reitit ja kaavan valmistelun yhteydessä esille tulleet reittitarpeet. Reittien toteutumista edistetään 7.5.2007 maakuntavaltuuston hyväksymällä maakuntakaavalla. Ympäristöministeriön vahvistuksen jälkeen kaava saa lainvoiman ja viranomaisilla on edistämisvelvoite kaavan tavoitteiden toteuttamiseksi.

Tarkemmin Kainuun ulkoilureitit on esitetty liitteessä 4. Valtakunnallinen vaativuus- ja palveluvarustusluokitus on tehty vain muutamille reiteille. Useimmat virallisesti luokitelluista reiteistä ovat melontareittejä. Vuosina 2007-2013 on suunniteltu tehtäväksi reiteille maastonmuotoihin ja rakenteisiin perustuva vaativuusluokitus, jota on mahdollista käyttää mm. markkinoinnissa.

Voimakkaasti kasvavilla matkailualueilla kuten Vuokatissa, hiihtolajien määrä ja polkupyöräreittien määrä on todennäköisesti taulukossa esitettyä lukua suurempi. Yritysten ns. ´omat´ reitit on rakennettu pääasiassa suoraan maanomistajien kanssa neuvoteltuihin sopimuksiin perustuen, eikä niitä ole viety kaavaan kuin poikkeustapauksissa. Reittitoimituksiin perustuvat kulkuväylät ovat yleensä sellaisten tilojen mailla, joille ei ole saatu rakentamis- ja käyttöoikeutta vapaaehtoisin sopimuksin. Reittien huollosta ja kunnossapidosta vastaa yleensä Metsähallitus tai kunta. Reittipoolit ovat vähitellen yleistymässä myös Kainuussa. Reitien rakentamisen on usein suorittanut Kainuun ympäristökeskus hyödyntäen osittain työhallinnon määrärahoja. Varsinkin ylikunnallisten retkeilyreittien ja erityisesti moottorikelkkareittien ylläpitoon ja huoltoon kaivataan tehokasta vastuorganisaatiota ja pysyvää rahoitusratkaisua.

Varsinkin "raskasta rakentamista" vaativat "ulkoilukadut" kuten moottorikelkkareitit ja latu-urat valaistuksineen on syytä pääsääntöisesti vakinaistaa reittitoimituksin. Uusien reittien vuokrasopimuksia tehtäessä tulee huomioida reittien kaikki mahdolliset käyttömuodot, jotta niiden käyttö eri tarkoituksiin eri vuodenaikoina (moottorikelkka/mönkijä, koiravaljakko /hiihto /patikointi, melonta/kalastus, ratsastus, maastopyöräily) olisi mahdollista. Parhaimmillaan samoja palvelurakenteita (laavut, nuotiopaikat, majoitus- ja ruokailutilat) voidaan hyödyntää usealla reitillä samanaikaisesti ja lisäksi useassa käyttömuodossa. Patikka- ja hiihtoreitit soveltuvat yleensä hyvin "päällekkäin" hyödynnettäviksi. Tästä on myönteisiä kokemuksia esimerkiksi Hossassa, Itärajan reitillä, Haverisessa ja Hallanreitillä.

Toisaalta tiedetään, että kaikkien käyttömuotojen sijoittaminen samoille kulkurille tuottaa vaikeuksia. Suurilla käyttötiheyksillä on havaittu vaikeuksia sijoittaa moottorikelkat ja koiravaljakot tai koiravaljakot ja hiihtäjät samoille reiteille. Useimmiten lihasvoimalla ja konevoimalla tapahtuvan liikunnan sijoittaminen samoille reiteille aiheuttaa hallitsemattomia riskejä ja tarpeettomia ristiriitoja. Erityisen herkkiä ulkopuoliselle häiriölle ovat erityisryhmät kuten lapset, vanhukset, liikuntarajoitteiset ja esim. wellness-käyttäjät. Tyypillistä tällaisten erityisryhmien liikuntatarpeelle on, että liikkuminen keskittyy lähelle majoitusliikkeitä ja käytetyt reitit ovat lyhyitä ympyräreittejä.

Valmiit reitit kansainväliseen markkinointiin

Matkailun edistämiskeskus ja Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän matkailun teemaryhmä ovat yhdessä käynnistäneet OUTDOORS FINLAND-nimellä tunnetun matkailuohjelman kehittämisen. Ohjelman esiselvityksessä kartoitetaan kansainväliseen markkinointiin soveltuvia kesämatkailutuotteita. Esiselvityksen suorittaa Ellare Oy. Selvityksen kartoitetaan kansainväliseen markkinointiin valmiit pyöräily-, vaellus- ja melontatuotteet. Esiselvitysvaiheen jälkeen tuotepalettia laajennetaan käsittämään kaikki vuodenajat ja merkittävimmät luontomatkailun tuoteryhmät. MEK:n markkinointilistoille pääsevien luontomatkailutuotteiden valmiustasovaatimus on korkea: Vaelluksella olevan asiakkaan tulee päästä päivän päätteeksi lakanoiden väliin nukkumaan. Aktiviteettia varten tulee olla valmis yritys, joka huolehtii markkinoitavasta tuotteesta ja tuotteesta pitää olla valmiina markkinointikelpoista esittelymateriaalia.

Marraskuun alussa (3.11.2006) pidettiin tilaisuus, johon oli kutsuttu kaikki Kainuun luontomatkailua tarjoavat yritykset ja sellaiset organisaatiot, joiden intressinä on edistää luontomatkailun kehittymistä Kainuussa. MEKin listoille tarjottavista tuotteista päästiin hämmästyttävän helposti yksimielisyyteen. Lista on alustava ja sitä voidaan tarvittaessa täydentää edellyttäen, että MEKin esittämä vaatimustaso täyttyy.

Kainuun kesämatkailutuotteet

Vaellusreiteille on yleensä annettu paikallisista lähtökohdista johdettuja nimiä. Poikkeuksen nimikäytäntöön tekee vain valtakunnallinen UKK-reitti, johon siihenkin sisältyy pätkiä, jotka paikallisesti tunnetaan eri nimillä. Kansainvälisessä markkinoinnissa on tavoiteltavaa pyrkiä nimikäytäntöön, joka yksilöi riittävästi markkinoitavat reitit, mutta kattaa selvästi yhtä kuntaa laajemman toiminta-alueen. Lisäksi nimet pitäisi kyetä esittämään useilla eri kielillä helposti ja ilman negatiivista merkityssisältöä. Yksittäisten reittien tai reitinosien nimet ovat pääsääntöisesti reitinhaltijan omaisuutta. Reittiä on saatettu markkinoida pitkään ja siitä on olemassa painettua materiaalia. Siksi erityisesti pitkille vaellusreiteille pyritään löytämään uudet, neutraalit nimet. Käytetyt nimet ovat toistaiseksi vain ehdotuksia, jotka voidaan vaihtaa tarvittaessa.

Luettelo Kainuun luontomatkailukohteista on esitetty liitteessä 4. Valmiiden tuotteiden lisäksi on suuri joukko luontomatkailukohteita, jotka määrätietoisella kehittämistyöllä on nostettavissa MEKin vaatimaan laatustandardiin.

Kainuun lukuisat reittivesistöt tarjoavat erinomaisen mahdollisuuden luonnonvaraisten kalojen pyydystykseen. Pitkällisen tuotekehitystyön tuloksena on saatu jalostettua osa kohteista ekokalastustuotteeksi. Kansainvälisestikin vetovoimainen perhokalastustuote on kärsinyt markkinointiin käytettävien varojen puutteesta. Mikäli kalastusmatkailua halutaan vakavasti kehittää, markkinointiin on panostettava selvästi nykyistä enemmän. Vesireittien kehittäminen edellyttää asianmukaista kartoitusta, reittien merkintää ja rantautumispaikkojen rakentamista. Uusia

rantautumispaikkoja rakennettaessa on tarkoituksenmukaista huomioida mahdollisen yritystoiminnan ja huollon asettamat vaatimukset.

Ympäristökeskuksen ja Kainuun maakunta-kuntayhtymän sekä kuntien yhteistyöllä on luotu internet-versio Kainuun ulkoilukartasta. Ulkoilukartta löytyy osoitteesta: www.kainuu.fi/ulkoilukartta. Ulkoilukartan käyttö on ilmaista. Ulkoilukarttaan sisältyvien tietojen päivittämiseksi jokaiseen kuntaan on nimetty kartan ylläpidosta vastaava henkilö, jonka tehtävänä on tietojen jatkuva päivittäminen. Tulevaisuudessa ulkoilukartan käytettävyyttä tullaan edelleen parantamaan ja päivitystiheyttä lisäämään. Ulkoilukarttaan on merkitty luonto- ja kulttuuriympäristökohteiden sijaintitiedot ja kohdekuvaukset. Suomen lisäksi niistä on olemassa englanninkielinen versio. Kehittämissuunnitelmiin kuuluu useampien kieliversioiden tuottaminen ulkoilukartasta.

Helppokäyttöisinä ja toimintavarmoina gps-navigaattorit ovat yleistyneet nopeasti autoissa. Käyttäjän opastus tapahtuu puheviestintänä omalla äidinkielellä. Sama teknologia sopii erinomaisesti myös maastossa tapahtuvaan opastukseen. Markkinoilla on jo nyt laitteita, jossa autosta maastoon siirtyminen tapahtuu muistikorttia vaihtamalla. Menetelmän kustannukset ovat kohtuulliset ja palvelu oleellisesti parempaa perinteelliseen reittien maastomerkinään verrattuna. GPS-järjestelmään voidaan helposti liittää tietoja reitin tarjoamista palveluista ja luontokohteista, varoittaa riskeistä ja antaa ohjeita ongelmatilanteita varten. Siirtymävaiheessa uuteen tekniikkaan ja turvallisuuden vuoksi myöhemminkin on syytä huolehtia siitä, että varsinainen reitti on merkitty maastoon myös perinteellisillä menetelmillä.

Kainuun ympäristökeskus tilasi ulkoilukartan kehittämistyön Infokartta Oy:ltä. Julkaisuoikeudet ovat työn tilaajan omaisuutta. Myöhemmin Kainuun ympäristökeskus on luovuttanut julkaisuoikeudet Kainuun maakunta – kuntayhtymälle.

5.2.13. Moottorikelkkailureittien ylläpidon rahoitus selvitetään

Ympäristöministeriö selvittää parhaillaan valtakunnallista mallia moottorikelkkareittien ylläpidon rahoittamiseksi. Asia on käsitelty yhdessä paikallisten moottorikelkkakerhojen/-poolien kanssa ja lausunnot reittien ylläpidon rahoituksesta on toimitettu YM:lle syksyllä 2005 ja WSP-consultille keväällä 2007. Toistaiseksi ministeriö ei ole tehnyt esitystä asian ratkaisemiseksi. Lapissa, jossa moottorikelkkailu on taloudellisesti tärkein luontoaktiiviteetti, reittien kunnossapito rahoitetaan poolien kautta. Samaan ratkaisuun on päädytty Suomussalmella. Mikäli moottorikelkkailusta halutaan merkittävää matkailutuotetta Kainuussa, reittien kunnossapidon rahoitus on kyettävä ratkaisemaan kuntarajat ylittäen. Todennäköisin ratkaisu on reiteistä huolehtiva maakunnallinen pooli, jonka kustannukset jaetaan intressiperiaatteella.

Moottorikelkkaurien osalta Kainuussa ei ole tehty yhtään reittitoimitusta. Mikäli maakuntarajat ylittävä valtakunnallinen moottorikelkkareitistö syntyy, joudutaan Kainuussakin tekemään reittitoimitukset. Kainuussa reittitoimitusten tekemistä nopeuttaa ja kustannuksia alentaa vallitseva maaomistustilanne. Metsähallitus ja suuret metsäyhtiöt omistavat täällä keskimääräistä enemmän maata ja päätöksenteko on keskitetympää. Moottorikelkkareittien kokonaismäärää ei ole tarkoitus kasvattaa. Vuokatin ja Paltamon välille tarvitaan uusi yhdysreitti, joka korvaa aikaisemman vaihtoehdon. Sama koskee Nurmeksen ja Kuhmon välistä yhteyttä. Molemmissa tapauksissa uusi linjaus korvaa aikaisemman pidemmän reittivaihtoehdon. Reitin huoltoon ja kunnossapitoon liittyvien taloudellisten syiden vuoksi olisi varsin perusteltua siirtää pieni osa mk-reiteistä kulkemaan metsäteille. Tieliikenneasetus sallii tien tai sillan ylittämisen moottorikelkalla tilapäisesti, mutta laki ei sano mitään siitä voiko mk-ura tai reitti käyttää samaa mahdollisuutta. Lakimuutos mahdollistaisi mk-reitin perustamisen sellaiselle tieosuudelle, joka ylittää luonnonesteen, kuten vesialueen (silta), rautatien (yli-/alikäytävä, tasoristeys jne). Maanomistajat ja tienpitäjät vastustavat voimakkaasti mk-reittien sijoittamista teille.

5.2.14 Turvataan pientieverkon kunto ja käytettävyys myös virkistys- ja matkailukäytössä.

Varsinaisen maantieverkon lisäksi Kainuussa on noin 15 000 km metsäteitä. Pientieverkko on rakennettu palvelemaan hajautettua yhdyskuntarakennetta ja metsätalouden tarpeita. Muuttuneessa yhteiskunnallisessa tilanteessa aikaisemmin tehdyt tieinvestoinnit ovat osoittautumassa virheinvestoinneiksi, mikäli niille ei löydetä järkevää uusiokäyttöä. Luontomatkailu on luonteeltaan hajautettua käyttöä. Tehtyjä investointeja voidaan hyödyntää luontomatkailussa, mikäli tieverkko säilytetään käyttökunnossa ja mikäli tieverkon käytöstä päästään sopimukseen tienpitäjien kanssa.

Metsähallituksen omistuksessa on alue- ja runkoteitä noin 6000 km. Lisäksi Metsähallitus on tiekunnan osakkaana noin 2200 km:lle metsäteitä. Metsähallituksen omistamat tiet ovat rakennettu ja pidetään kunnossa ensisijassa metsätalouden tarpeita varten, mutta palvelevat myös muita tienkäyttäjiä sikäli kuin ovat liikennöitävässä kunnossa.

UPM-Kymmenen Oyj:n toimintaperiaate metsäteiden suhteen on samankaltainen. Tiet rakennetaan ja pidetään kunnossa raaka-aineen hankintaa varten. UPM näkee paikallisten yhteiskuntasuhteiden hoitamisen niin tärkeänä, että vähäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta metsätiet pidetään vapaasti kaikkien käytettävissä.

Yksityismailla (39,2 % maa-alasta) tiekysymykset ovat ongelmallisempia. Teiden rakentaminen ja ylläpito rasittaa yksityismetsänomistajia. Voimassa olevan tienlain mukaan, mikäli tien rakentamiseen tai kunnossapitoon ei ole saatu yhteiskunnan avustusta, voidaan tien käyttö evätä muilta kuin tiekunnan osakkailta. Maanomistajien jyrkentyneisiin asenteisiin on vaikuttanut valtion ja kuntien avustusmäärärahojen karsiminen. Määrärahojen niukkuus rapauttaa

metsäteiden lisäksi myös päätieverkon kuntoa ja vaikuttaa negatiivisesti luontomatkailun toimintaedellytyksiin.

Yksityisomaisuus nauttii selkeästi perustuslain suojaa. Siitä syystä ajoneuvolla liikkuvan tiekuntaan kuulumattoman käyttäjän ainoaksi mahdollisuudeksi jää neuvottelu tienpitäjän kanssa. Ristiriitatilanteessa kunta voi auttaa yksityiskäytön edellytysten selvittelyssä ja molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun löytämisessä. Tärkeintä on tässä, niin kuin kaikissa muissakin luontomatkailuun liittyvissä kysymyksissä, osapuolten halu ratkaista asiat vapaehtoisesti sopimusteitse.

5.2.15 Turvataan veneilyn peruspalvelut.

Alueen suurimman järvioltaan – Oulujärven – veneilykäyttö on alikehittynyttä alueen potentiaaliin ja asukaslukuun verrattuna. Lamakausi 1990-luvun alussa keskeytti vauhdilla alkaneen veneilyboomin, joka tuohon aikaan oli lähinnä ns. matkaveneilyä. Samaan aikaan matkaveneiden kanssa häipyivät Oulujärveltä myös muutamat harvat yrittäjät, jotka kokeilivat mahdollisuuksiaan virkistyskalastuksen parissa. Runsaassa kymmenessä vuodessa veneily on vähitellen elpynyt laman jälkeisestä taantumasta. Veneilyn luonne on kuitenkin muuttunut. Nyt suurin veneilyn harrastajakunta viihtyy parhaiten vetouistelun parissa. Syynä on valtakunnallisten vetouistelukisojen myötä syntynyt mielikuva Oulujärvestä erinomaisena vetouistelukohteena. Toistaiseksi Oulujärven vetouistelua ei ole aktiivisesti markkinoitu luontomatkailutuotteena. Palvelua tuottavien yrittäjien määrä on ollut vähäinen alueen mittavaan potentiaaliin verrattuna. Kalastusmatkailun tarjonta on nopeasti lisääntymässä ja monipuolistamassa, mutta ala vaatii edelleen suunnitelmallista ja pitkäjänteistä yhteistoimintaa majoitusyrittäjien, kuljetuspalveluja tarjoavien yritysten ja markkinointitahojen kanssa.

Veneilyn monipuolistamismahdollisuutena on nähty erityisesti Nuasjärvi–Oulujärvi–yhteyden kehittämisen. Oulujärven ja Nuasjärven altaiden yhdistäminen vaatii Kajaanijoen alajuoksulla olevaan ponttoonisiltaan liittyvän liikenne-esteen poistaminen ja kaupungin kohdalla olevan kahden voimalaitoksen ohittamisen. Yksinkertaisimmillaan ratkaisut ovat helppoja toteuttaa: Poistetaan ponttoonisilta ja järjestetään yrittäjöpohjaisena kuljetuspalvelu, joka siirtää veneet Kajaanin kaupungin ohi.

Oulujärvelle on rakennettu yhteiskunnan varoilla veneenlaskupaikkoja, laitureita, satamia ym. rantautumispaikkoja yhteensä noin viiteenkymmeneen kohteeseen. Näistä noin puolet täyttää pienvenesataman tunnusmerkit. Toistaiseksi satamat ja rantautumispaikat ovat joitakin kotisatamia ja matkailua palvelevia kohteita lukuun ottamatta suhteellisen vähällä käytöllä. Uusia merkittävämpiä satamahankkeita ei ole ympäristökeskuksen tiedossa. Toimivien satamien käyttökelpoisuutta voidaan parantaa pienehköillä järjestelyillä, esimerkiksi muutamia laituripaikkoja voidaan leventää 0,5 – 1 metrillä. Oulun suunnasta Vaalan tulevia veneilijöitä kiinnosta erityisesti

Paltaselkä sekä pääsy Kajaaniin ja Paltamoon. Paltamossa oleva Meteliniemen uusi vierassatama ja Kalkkisillan satama Kajaanissa luovat edellytyksiä palvelujen kehittämiseksi. Oulujärven ongelmana on yksityisen palvelutarjonnan riittämättömyys ja hajaantuminen laajalle alueelle. Oulujärven veneilyn kannalta on lupaavaa, että viime vuosina on käynnistynyt useita yrittäjävetoisia verkostoitumishankkeita/ palvelujen kehittämishankkeita

Kajaanissa rantautumistilanne vierasveneilijöille on epätydyttävä. Miltei kaupungin sydämessä oleva korkeatasoinen venesatama (kalkkisilta) on veneilijöiden mielestä vaikeasti saavutettavissa ja sen vuoksi selvästi vajaakäytössä. Paltaniemen venesatama on muotoutunut vähitellen yksinomaan kotisatamaksi ja aidattuna sulkee vierasveneilyn alueen ulkopuolelle. Kehittyäkseen Oulujärven veneily- ja risteilyliikenne vaatii toimivan rantautumismahdollisuuden Kajaaniin ja Paltaniemelle.

Oulujärven lisäksi Suomussalmen Kiantajärvellä on elävä risteilyperinne ja toimiva matkailuyritys. Matkailullisesti olisi perusteltua purkaa Ruhtinansalmen pato ja korvata se sillalla, jonka alitse laivat voisivat purjehtia. Sillan rakentaminen mahdollistettaisiin perinteisen laivareitin uudelleen Suomussalmen ja Juntusrannan välillä. Padon korvaaminen sillalla on vaikeasti ratkaistava taloudellinen ongelma.

Merenkulkupiiri on uusimassa Oulujärven vanhentunutta merikorttia. Siinä yhteydessä on tarkoituksenmukaista tarkistaa myös reititystä ja reittien merkintää huomioiden alueen osittain muuttunut käyttötarkoitus. Kuhmon reitillä olevien suurimpien järvien reittimerkintä ja pohjakartoitus saatetaan päätökseen. Syvyyskarttojen tekeminen/päivittäminen etenkin säännöstelyille järville helpottaa vesiliikennettä ja myös vetouistelua. Aikanaan vesien säännöstelypäätökset tehtiin ainoastaan voimataloudellisin perustein. Matkailun kannalta olisi perusteltua tarkastella tilannetta uudelleen ja pyrkiä vähentämään säännöstelystä aiheutuvia haittoja vesiliikenteelle ja kalastukselle.

Metsähallitus valmistelee toimenpideohjelman luonnon virkistyskäytöstä ja luontomatkailusta valtion vesialueilla. Valtio tukee veneilyn jätehuoltoa ja ympäristövalistusta.

Vähävetisissä latvavesistöissä koskien entistäminen huonontaa melonnan edellytyksiä erityisesti alivirtaamatilanteessa. Vesireittien `ennallistamiskohteissa` kalatalouden ja melonnan välistä ristiriitaa on pyritty ratkaisemaan tekemällä kompromisseja. Joissakin latvavesissä tämä saattaa johtaa tilanteeseen, jossa molemmat käyttömuodot kärsivät kompromissihakuisuudesta. Ratkaisuksi ehdotetaan laadittavaksi matkailualuekohtaisia melontareittisuunnitelmia, joissa voidaan tarvittaessa sopia ennallistamisperiaatteista. Joissakin tapauksissa ratkaisut tehdään kalataloudellisin perustein ja jossakin toisessa kohteessa melonnan tarpeet ovat entistämisen lähtökohta. Melonnan huomioiminen on erityisen tärkeää Kuhmossa, josta on kehittymässä monipuolinen ja vetovoimainen melonta-

alue. Kalliojoen vesistössä on kuitenkin tarkoitus toteuttaa ensisijaisesti kalataloudellinen kunnostus. Virtaamamäärästä johtuen melonnan vaatimukset on kohtuullisen helppo huomioida Kalliojoen kunnostushankeessa.

5.2.16 Edistetään hiljaisten alueiden säilymistä

Hiljaiset alueet sijaitsevat pääsääntöisesti maakuntien tai valtakunnan reuna-alueilla. Kaavoitustyöstä vastaavien maakuntien tulisi jatkossa selvittää ylimaakunnallisten hiljaisten alueiden muodostamistarve ja ryhtyä tarvittaessa asian vaatimiin toimenpiteisiin. Kainuun maakunta-kuntayhtymä on selvittänyt luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kannalta merkittävimmät hiljaiset alueet osana maakuntakaavan valmistelutyötä. Vaikka Kainuun maakunnan kaavakäsittelyn yhteydessä hiljaiset alueet poistettiin kaavaluonnoksesta, osa kunnista (esim. Kuhmo) katsoo omassa lausunnossaan hiljaiset alueet säilyttämisen arvoisiksi. Merkittävistä maanomistajista UPM ei näe maankäytön kaavallista ohjaamista tarpeellisena ja vastustaa hiljaisten alueiden ottamista kaavatarkasteluun. Suurin syy maaomistajien vastukseen johtunee siitä, että hiljaisten alueiden oikeusvaikutuksia ei ole täsmällisesti määritelty. Määrittelyä ei voida tehdä aluetasolla. Halutessaan kunnilla on kuitenkin kaavoitusmonopolinsa turvin mahdollisuus ohjata alueiden käyttöä haluamaansa suuntaan.

5.2.17 Hyödynnetään kulttuuri- ja perinneympäristöjä luonnon virkistyskäytössä ja luontomatkailussa

Kainuun kulttuuriympäristöt on selvitetty ympäristökeskuksen kuntakohtaisissa kulttuuriympäristöohjelmissa. Myös maakuntakaavan luonnokseen on merkitty valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävät kohteet. Matkailualueilla pidetyissä tilaisuuksissa esille nousi runsaasti yksittäisiä kohteita, joiden hyödyntämistä luontomatkailussa voitaisiin tehostaa. Kohteiden hyödyntäminen tulee sisällyttää yritysten omiin tuotteisiin ja hyödyntää niitä markkinoinnissa. Julkisen vallan tehtävänä on edistää omilla toimenpiteillään kulttuuri- ja perinneympäristön hyödyntämistä virkistyskäytössä ja luontomatkailussa. Kainuun ulkoilukartta palvelee reaaliaikaisesti kulttuuripalvelujen kysyntää

Luonto ja kulttuuri tuovat sisältöä matkailuun sekä aineksia matkailijoille tarjottaviin paketteihin. Luonnonsuojelualueilla on käynnissä systemaattinen kulttuuriperintökohteiden inventointi. Suunnittelukaudella 2007-2013 inventoidaan mm. Hiidenportin kansallispuiston ja Talaskankaan suojelualueen kulttuurikohteet. Inventoinnin jälkeen alueelle laaditaan kulttuuriperintökohteiden hoitosuunnitelma. Tämä julkisin varoin kerätty tieto on myös matkailuyrittäjien ja kuntien käytettävissä.

Kainuussa 18,8 %:lla asukkaista on metsästyskortti. Eräkulttuuri on vahva ja elinvoimainen osa kainuulaista identiteettiä. Luontomatkailun substanssiosaaminen on pitkälti tukeutunut paikallisen eräkulttuurin kautta hankittuun vahvaan paikallistuntemukseen ja olosuhteiden hallintaan. Paikallisten asukkaiden arvojen kunnioittaminen on osa luonnon kestävästä käyttäytymisestä (sosiaalinen kestävyys). Paikallisen väestön arvojen kunnioituksella tarpeettomien ristiriitoja syntymistä voidaan välttää ja luontomatkailu on kehittynyt suotuisasti. Luontomatkailussa ulkomaisten matkailijoiden osuus on kohoamassa. Muuttunut tilanne vaatii luontomatkailuyrittäjiltä uusia selviytymistaitoja. Kielitaidon merkitys yritystoiminnassa korostuu ja luontomatkailuyrittäjän on kyettävä sisäistämään myös asiakkaille tärkeät arvot. Mikäli luontomatkailun halutaan kehittyvän suotuisasti, kaikissa toimissa tulisi tietoisesti pyrkiä välttämään tarpeetonta vastakkainasettelua.

5.2.18 Jokamiehen oikeudet turvataan luonnon virkistyskäytön perustana

Jokamiehen oikeudet ovat säilyneet laajimpina siellä missä asukastiheys on ollut pienin ja satunnaiskäyttö vähäisintä. Pohjoismaissa toteutetut jokamiehen oikeudet ovat lähtevät olettamasta, että mikäli haitta ei ole kohtuuton, maaomistajan on siedettävä satunnaista tai tilapäistä häiriötä. Jokamiehen oikeuksilla ja vapaalla metsästysoikeudella sekä erällä kalastusta koskevilla säännöillä on sama historiallinen tausta.

Luonnon virkistyskäyttö ja luontomatkailu perustuvat merkittävältä osalta jokamiehen oikeuksiin. Siksi on erittäin, että käyttöä tarkennetaan ja täsmennetään laatimalla yhteistyönä ohjeet jokamiehen oikeuksien hyödyntämisestä luontomatkailussa. Tietoisuutta jokamiehen oikeuksista ja velvollisuuksista tulee lisätä ja niiden toteutumista tulee seurata.

Nykyisessä käyttölaajuudessa jokamiehen oikeudet eivät näytä aiheuttavan niin merkittäviä haittoja tai ristiriitoja, että käyttöoikeutta pitäisi muuttaa. Sama koskee osittain myös vakituisten asukkaiden vapaata metsästysoikeutta oman kunnan alueella. Metsästysmahdollisuudesta on kehittynyt Itä- ja Pohjois-Suomelle keino houkuttaa osaavaa työvoimaa alueelle ja ehkäistä poismuuttoa alueelta. Luontomatkailun edellytysten parantamiseksi jokamiehen oikeuksia ja vapaata metsästysoikeutta tulisi kuitenkin pystyä ohjaamaan (ks. myös kohta 5.2.6) pois yrittäjän vuokraamilta rajatuilta alueilta, joilla harjoitetaan petoeläinten kuvausta ja tarkkailua. Tarkkailuun ja kuvaukseen käytettävien alueiden kokonaispinta-ala on niin pieni, että niiden poistaminen ei merkittävästi kavenna vapaan liikkumisen periaatetta. Jokamiehen oikeuden nojalla ei voida kuitenkaan harjoittaa elinkeinotoimintaa toisen omistamalla maalla tai vesialueella. Elinkeinorajoitus koskee sekä aineellista, että aineetonta käyttöä. Alueiden, teiden ja erilaisten rakenteiden käytöstä luontoyrittäjän tulee aina sopia niiden haltijan ja maanomistajan kanssa erikseen.

Jokamiehen oikeuksiin kuuluu myös maksuton onkimis- ja pilkkimisoikeus sekä alle 18- ja yli 65-vuotiaille maksuton läänikohtainen viehekalastusoikeus

muualla kuin lohi- ja siikapitoisten vesistöjen virtapaikoissa ja erikoiskieltoalueilla.

5.3 Tuotteistaminen ja yhteistyön kehittäminen

5.3.19 Kehitetään maaseudun luontomatkailupalveluja

Kainuussa on erittäin vahva maaseudun kehittämisperinne. Työtä on tehty systemaattisesti 1980-luvun alkupuolelta saakka. Aluksi maaseudun kehittäminen oli tutkimuspainotteista. Vuosituhannen loppuun mennessä työhön tuli mukaan entistä enemmän kehittämiselementtejä. Maaseudun kehittäminen vauhdittui oleellisesti Euroopan Unioniin liittymisen myötä. EU:ssa kehittämistyötä ohjataan teemakohtaisilla ohjelmilla ja toteutetaan hankkeilla. Maaseudun kehittämiseen käytetty rahoitus on kanavoitu TE-keskuksen kautta. Maaseudun kehittämishankkeiden toteuttajina ovat olleet erityisesti Oulun yliopiston Kajaanin yksikkö ja ProAgria Kainuu. Alusta alkaen maaseudun kehittämisen osana on ollut myös luontomatkailun kehittäminen. Toteutetuissa hankkeissa on mm. verkostoiduttu, parannettu liiketoimintaosaamista, opeteltu tekemään yhteistä markkinointimateriaalia ja internet-sivuja sekä kehitetty liikeideoita uusiksi tuotteiksi ja paketoitu valmiita tuotteita myytäväksi kokonaisuuksiksi. Vuosikymmenten mittaan hanketoiminta (esim. LEADER) on tullut tutuksi maaseudun asukkaille ja järjestelmää kohtaan tunnettu epäily on osoittautunut perusteettomaksi.

5.3.20 Kehitetään leirintämatkailua

Kainuun sijainti matkalla Etelän väestökeskittymistä Lappiin on edullinen. Leirintämatkailun osalta on Kainuussa kuten koko maassa tapahtunut tai tapahtumassa voimakas muutos, joka heijastaa matkailijoiden arvojen muutosta. Telttamajoitus tai vaatimaton mökkimajoitus ei enää tyydytä kuluttajien vaatimustasoa. Kömpelöistä matkailuperävaunuista ollaan siirtymässä matkailuautoihin. Leirintäalueilta vaaditaan yhä monipuolisempaa ja korkealaatuisempaa palvelutasoa. Viihtyvyyteen ja sitä kautta viipymiin vaikuttaa teknisen palvelutason lisäksi ohjelmanpalvelutarjonta. Luontohenkisinä leirintäalueita käyttävät matkailijat ovat luonteva kohderyhmä luontomatkailuyrittäjille.

Kainuun leirintämatkailutarjonta on kehittynyt epätasaisesti. Alueella on erittäin korkeatasoisia leirintäalueita (esim. Manamansalo) ja toisaalta joillakin alueilla kuten Kajaanissa leirintämahdollisuudet ovat kovin rajalliset. Uudessa tilanteessa leirintämatkailun maakunnallinen kehittäminen vaatii kokonaissuunnitelman tekemistä ja osittain jopa uudelleen orientoitumista. Matkailuautojen voimakas lisääntyminen on vähentämässä perinteellisten telttailupaikkojen tarvetta ja toisaalta liikenneyhteyksien järjestämiseen pitää kiinnittää huomiota aikaisempaa enemmän.

5.3.21 Edistetään luontomatkailupalveluiden tuotteistamista

Luontomatkailupalveluiden tuotteistaminen edellyttää asiakkaiden tarpeiden ja tarjottavien tuotteiden ja markkinointimenetelmien perusteellista tuntemusta. Luontomatkailusta kiinnostuneille eettisyys ja esteettisyys ovat keskeisiä arvoja. Laaja-alaisuutensa vuoksi vain harvoilla pienyrittäjillä on riittävän kattava ammattitaito ja kokemus luontomatkailupalveluiden tuotteistamiseen. Kainuussa koko tuotekehitysketjun ja markkinoinnin hallitsevia henkilöitä on vain kourallinen. Selkein esille tullut tarve on koko maakuntaa käsittävän yhteisen luontomatkailutuotteiden myynti- ja markkinointiketjun organisoiminen. Luonnollisesti tämä tehtävä on mahdollista toteuttaa maakuntarajat ylittäenkin.

Viime vuosina matkailualueiden keskinäinen yhteistyö on kehittynyt hyvään suuntaan. Pääosin tämä on tapahtunut matkailuun liittyvän hanketoiminnan kautta. Käynnissä olevia tai päättyneitä hankkeita on kaikilla matkailualueilla (Vaara-Kainuu, Hossa-Kuusamo, Pro Oulujärvi/ Oulujärven Jättiläiset ry., Vuokatti+ Kainuun Etu Oy, Luonnon kuvaamisen ja tuotteistamisen koulutushanke/ Kuhmo, Tuhat vaellusta/Kuhmo, Piilossa-hanke/Kuhmo). Usein luontohankkeita toteuttavat pienet yritykset tai kolmatta sektoria edustavat yhteisöt, joilla on niukat omat resurssit tehdä päätoimista kehittämistyötä.

Uusien tuotteiden kehittämisessä on paljon hyödyntämättömiä mahdollisuuksia. Luonnon tarkkailussa läheskään kaikkea ei ole vielä tuotteistettu (hiljaisuus/luonnonrauha, susi, majava, ilves, kanalintujen soidin, lintujen muutto, kasvit, kallioperä, sukellus, kätkemisharrastus, jne). Luontomatkailun tuotteistamisessa on syytä huomioida kalastuksen luvanvaraisuus jokamieskalastusta lukuun ottamatta (vrt. kohta 5.2.18) ja ns. arvokkaiden kalakantojen niukan tuottavuuden takia välttämätön mitoituksen tarve.

5.3.22 Lisätään vapaa-ajan asuntojen ja maaseudun muun rakennuskannan hyödyntämistä luontomatkailussa

Kainuussa on mittava määrä vapaa-ajan asuntoja, joita käytetään vain osan vuotta. Loma-asunnot sijaitsevat usein luontomatkailua ajatellen edullisessa paikassa, mutta valitettavasti usein niiden lomakäyttö ajoittuu päällekkäin luontomatkailun kanssa. Itä- ja Pohjois-Suomen haja-asutusalueella on runsaasti rakennuksia, jotka ovat jääneet tyhjilleen asukkaiden poismuuton tai kuoleman johdosta. Nämä rakennukset ovat siirtyneet valtaosin osa-aikaiseen asumiseen. Asunnot soveltuisivat hyvin luontomatkailukäyttöön, mutta valitettavasti epäselvät omistussuhteet ja puutteellinen kiinnostus ovat johtaneet asuntokannan rapistumiseen. Kunnostamattomina vanha asuntokanta harvoin täyttää luontomatkailijoiden laatuvaatimukset asuinmukavuuden suhteen.

Kunnilla on omalla alueellaan kaavoitusmonopoli. Halutessaan kunnat voivat tehokkaasti jarruttaa asuntokannan muuttumista luontomatkailuun

soveltuvaksi. Kuntien etujen mukaista on poistaa tarpeettomia kaavallisia esteitä rakennusten uusiokäytölle. Uusiokäyttöön kunnostettujen rakennusten markkinointi edellyttää käytettävien markkinointimenetelmien kehittymistä. Vanhasen II-hallituksen hallitusohjelmaan sisältyy maininta: Rantarakentamista ja vapaa-ajanasuntojen muuttamista ympärivuotiseen käyttöön helpotetaan tarkistamalla ohjeistusta. Samalla selkeytetään kunnan lupaviranomaisen asemaa rantarakentamisessa.

5.3.23 Parannetaan luontomatkailupalvelujen laatua

Luontomatkailu on Kainuussa ja koko Suomessa uusi toimiala. Laajemmin luontomatkailuun elinkeinona on kiinnitetty huomiota vasta viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Alan nuoruudesta ja yrittäjien suhteellisesta kokemattomuudesta johtuen toteutettavat käytännöt hakevat vielä muotoaan. Erityisen tärkeää luontoresurssien aineettoman hyödyntämisen suotuisalle kehitykselle on alaa koskevien eettisten normien laatiminen.

Luontomatkailu perustuu paikallisen luontokohteen vetovoimaan. Siksi on erittäin tärkeää, että yritykset laatisivat yhteistuumin luontomatkailun laatukriteerit. Yhteisten pelisääntöjen mukaan toimittaessa ei syntyisi ikäviä tilanteita, jossa yrittäjät noudattavat erilaisia laatu- ja kestävyyskriteerejä. Laatukriteeristön lähtökohtana voitaisiin käyttää esimerkiksi Metsähallituksen valmiiksi laatimaa ohjeistusta.

Yritystoiminnan alkuvaiheessa luontomatkailuyrittäjät panostavat usein varsinaisen elämystuotteen sisältöön ja ulkoisten puitteiden kehittäminen jää vähemmälle huomiolle. Kokemuksen ja varallisuuden karttuessa on aika panostaa entistä enemmän ulkoisten puitteiden, kielitaidon ja yritysosaamisen kohentamiseen.

5.3.24 Hyödynnetään Suomen lähialueita luontomatkailussa

Suomi on läntisin osa Eur-Aasian taigavyöhykettä. Alueen eläin- ja kasvikunta on osa suurempaa kokonaisuutta, jota voimme hyödyntää luontomatkailussa. Kainuun kohdalla Suomen itäraja on ollut samalla paikalla vuodesta 1595 alkaen. Idän ja lännen välisen rajan erityisaseman vuoksi raja-alue on pysynyt vajaasti hyödynnettynä, joka puolestaan tarjoaa erinomaiset edellytykset luontomatkailulle. Historiallisten taustojen vuoksi itärajan tuntumassa on säilynyt molemmin puolin rajaa suuria hakkaamattomia metsäalueita, jotka on myöhemmin siirretty talouskäytön ulkopuolelle.

Suomen puolella on kattava ja kohtuullisen hyväkuntoinen liikenneverkko (tiet, rautatiet, lentokentät), joka mahdollistaa raja-alueeseen liittyvien vetovoimatekijöiden saavuttamisen kohtuullisessa ajassa.

Suomen puolella olevat suojelualueet (Lentua, Elimyssalo, Ulvinsalo Iso-Palonen, Maariansärkät ja Juortanansalo-Lapinsuo) tunnetaan nimellä Ystävyyden puisto. Yhdessä Venäjän puolella olevan Kostamuksen zapovednikin kanssa ne muodostavat Ystävyyden luonnonsuojelun alueen. Alkukesästä 2007 Venäjän puolella vahvistettiin Kalevalan kansallispuiston perustaminen. Suomen puolella harkitaan edelleen Kalevala –puiston perustamista. Molemmiin puolin rajaa sijaitsevat alueet muodostavat yhdessä merkittävän suojelukokonaisuuden. Puhtaiden suojelutavoitteiden lisäksi kohteita käytetään hallitusti luontomatkailun tarpeisiin. Usealla taholla käydään neuvotteluja rajat ylittävistä yhteistyöstä venäläisten viranomaisten kanssa.

5.3.25 Parannetaan markkinoinnin vaikuttavuutta

Osaamiskeskusohjelmassa luontomatkailu on hyväksytty yhdeksi kehittämisen aihealueeksi. Kainuu osallistuu Kajaanin ammattikorkeakoulun kautta Itä-Suomen osaamiskeskuksen toimintaan. Luontomatkailun osaamiskeskus on sijoitettu Joensuun yliopiston Savonlinnan yksikköön.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän matkailun teemaryhmän organisoimana on alkamassa OUTDOORS FINLAND-ohjelma, jonka tavoitteena on kehittää luontoaktiviteetteihin perustuvia matkailutuotteita. Markkinoitaviksi tuotteiksi teemaryhmä on kaavaillut pyöräily-, vaellus- ja melontatuotteita. Kainuussa on luontaiset edellytykset lisätä tuotekirjoa esimerkiksi luonnontarkkailuun ja –kuvaukseen liittyvillä tuotteilla. Markkinoitavien tuotteiden tulee täyttää MEK:n hyväksymät tuotekriteerit.

Vuoden 2007 aikana Kainuussa aloitetaan mittava matkailun kansainvälinen markkinointihanke. Alustavissa suunnitelmissa luontoteema on markkinoinnin tärkeysjärjestyksessä vasta sijalla viisi, vaikka kaikissa kotimaisiin kuluttajiin kohdistuneissa tutkimuksissa luontoteema on todettu tärkeimmäksi vetovoimatekijäksi. USA:ssa tehdyissä laajoissa ja perusteellisissa tutkimuksissa on tultu samaan lopputulokseen. Brittein saarilla tehdyissä edellistä suppeammassa matkailun sektoritutkimuksissa on päädytty johtopäätökseen, joka korostaa luontoteeman tärkeyttä. Kainuun matkailun kv-markkinointihanke on kolmivuotinen. Tarvittaessa markkinoinnin kohderyhmiä ja markkinointimenetelmiä voitaneen harkita uudelleen.

Suunnittelukauden aikana paikalliset matkailu- ja koulutusorganisaatiot järjestävät erilaisia workshoppeja ja teemapäiviä luontomatkailun edistämiseksi. Erityisen tärkeitä ovat kansainvälisten matkanjärjestäjien ja tuotteiden tarjoajien väliset organisoidut tapaamiset.

5.4 Kysyntälähtöisyyden, tiedon ja osaamisen lisääminen

5.4.26 Kehitetään luonnon virkistyskäyttäjiä ja luontomatkailijoita yhteisesti palvelevia viestintä, myynti- ja markkinointikanavia

Kehitteillä on valtakunnallinen luontomatkailua palveleva tietopalvelun verkostohanke.

Netissä oleva Kainuun ulkoilukartta on osoittautunut käyttökelpoiseksi. Karttaan liittyviä tietoja päivitetään säännöllisesti ja kartasta laaditaan suomen ja englannin lisäksi muita kieliversioita. Nettikartan peiton laajentuessa maakuntarajat ylittäväksi käy tarpeelliseksi yhdenmukaistaa hakunimistöä.

5.4.27 Kehitetään luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kysyntälähtöisyyttä, arviointia, seurantaa ja tutkimusta

Ammattikorkeakoulun ja tiedekorkeakoulun välisessä työnjaossa on sovittu siitä, että varsinainen tutkimus ohjataan tiedekorkeakoulun tehtäväksi. Matkailun osalta tämä merkitsee sitä, että luontomatkailun arvioinnin, seurannan ja tutkimuksen tekee Oulun yliopisto, mikäli on kilpailukelpoinen tarjouskilpailussa muiden tutkimuslaitosten kanssa.

Tulosten arvioinnissa käytetään muiden arviointiperusteiden lisäksi toimenpiteiden toteuttajien kanssa käytäviä keskusteluja, joissa todetaan teemaohjelman toteutumistapa ja tapa. Teemaohjelman toteutusta seurataan mm. vuosittain pidettävissä luontomatkailuseminaareissa. Oulun yliopiston taloustieteen osasto toteuttaa mm. Lounais-Suomessa luontoarvokaupan arvioinnin. Työssä kertyvää tietämystä on tarkoitus hyödyntää mahdollisesti Kainuussa toteutettavassa kokeilussa, jossa arvokaupan perusta on suojelubiologian sijasta matkailullinen.

Tiedonkeruuseen liittyvien teknisten syiden ja tulosten keskinäisen vertailtavuuden lisäämiseksi matkailun tilastoinnissa käytetään Tilastokeskuksen keräämää ja tuottamaa aineistoa. Kajaanin ammattikorkeakoulu tekee valtakunnallisten tilastojen muokkausta paikallisiin tarpeisiin ja huolehtii tilastoihin sisältyvän informaation välittämisestä.

Tyypillinen luontomatkailija tai virkistyspalvelujen käyttäjä on henkilö, joka fyysisen suorituksen lisäksi hakee luontoelämykseltä myös henkistä arvoisältöä. Asiakkaiden henkiset tarpeet huomioivan ilmapiirin luominen on osa alan erityisluonnetta. Varsinaisen substanssiosaamisen lisäksi luontomatkailu edellyttää vahvaa ihmissuhdetaitojen hallintaa ja psykologista silmää. Alan moniulotteisuus asettaa korkeat vaatimukset annettavalle peruskoulutukselle ja edellyttää usein yrittäjien omaehtoista hakeutumista aikuiskoulutukseen. Yritystoiminnan kannalta hallinnassa oleva elämäntaito ja kokemus ovat markkinointikelpoisia resursseja. Luontomatkailussa työskentely-ympäristö luo väistämättä olosuhteet, jossa keskinäinen vuorovaikutus on kahdensuuntainen. Vuorovaikutuksen monisuuntaisuus lisää sosiaalista pääomaa alueella.

Paikallisen ammattikorkeakoulun tavoitteena on tuottaa korkeatasoisia osaajia yritysten ja aluetalouden käyttöön. Matkailualan opinnäyte- ja päättötöitä pyritään ohjaamaan niin, että ne mahdollisimman hyvin palvelisivat paikallisia luontomatkailuyrityksiä ja loisivat luontevan tavan siirtyä opiskelusta työelämän palvelukseen paikallisissa yrityksissä.

5.4.28 Lisätään luontoyrittäjyyden osaamista

Kainuussa luontomatkailuyritysten keskikoko on pieni. Ongelmana pienissä yrityksissä on omistajayrittäjän keskeinen asema toiminnoissa ja ajankäyttöön liittyvät ongelmat. Yrittäjän on vaikea irrottautua riittävän pitkäksi aikaa koulutukseen. Parhaiten yrityksiä voidaan palvella pienryhmille räätälöidyillä lyhytkursseilla lähellä yrityksen kotipaikkaa. Yrittäjän kannalta kurssit tulisi järjestää joustavasti sesonkiaikojen ulkopuolella. Yrittäjien esittämien toiveiden mukaisesti koulutus aloitetaan laatu- ja turvallisuuskoulutuksella.

Vuoden 2006 aikana Kainuussa on aloitettu yhteistyö GTK:n kanssa. Lyhytkursseina järjestettävällä Koulutuksella pyritään syventämään yrittäjien tietämystä alueen geologisesta taustasta ja sen vaikutuksesta nykyiseen luontoympäristöön.

Yrittäjien ikääntyminen on ongelma myös luontomatkailuyrittäjille. Jatkossa sukupolvenvaihdoksia tulisi systemaattisesti tukea, jotta osaaminen ja työpaikat säilyisivät alueella.

Yrittäjien kuulemistilaisuuksissa nousi esille viranomaisten kanssa toimimisen helpottaminen ja yksinkertaistaminen erityisesti rahoituskysymyksissä. Ajatus on kannatettava, mutta vaikeasti toteutettavissa EU-säännösten yleiseurooppalaisen kattavuuden vuoksi. Todennäköisesti ainoiksi käyttökelpoiseksi mahdollisuudeksi jää sopeutuminen tilanteeseen ja koulutuksen lisääminen ja/tai tarvittavien palveluiden ostaminen.

5.4.29 Edistetään luontomatkailun koulutusta

Luontoresurssien hyödyntämisen laajentuessa aineettomaan käyttöön alueellista matkailukoulutusta on tarkoituksenmukaista suunnata nykyistä enemmän luontomatkailuun.

Vuosina 2008-2009 Kainuussa toteutetaan ympäristökasvatushanke. Luontomatkailuyrityksen asiakkaaksi tuleva henkilö on valmiiksi virittynyt luontotunnelmiin, ja luontomatkailuyrittäjä voi omalla esimerkillään ja suunnittelemillaan vaikuttaa ihmisten elämäntapatottumuksiin jopa pysyvästikin. Erätaidot hallitseva opas on omassa toimintaympäristössään arvostettu asiantuntija ja monesti voi toimia jopa esikuvana asiakkailleen.

5.4.30 Virkistyskäyttöä ja luontomatkailua edistetään osana Kainuun hallintokokeilua

Valtioneuvoston periaatepäätösten mukaisesti luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämistoimenpiteet liitetään osaksi aluesuunnittelua ja Kainuun hallintokokeilua. Kehittämiskohteina ovat erityisesti luonnonsuojelualueiden käyttö virkistys- ja luontomatkailuun, tuotteistaminen ja Suomen lähialueiden hyödyntäminen luontomatkailussa.

Luontomatkailulle, erityisesti ohjelmanpalveluille, on tyypillistä toimialan suhteellinen nuoruus, toimintayksikköjen pieni koko ja toimintojen hajaantuminen laajalle alueelle. Kaikki nämä tekijät yhdessä puoltavat maakunnallista tavoitteenasettelua ja koordinaatiota. Toimenpideohjelman suunnitteluajallinen koordinaatiovastuu on ollut kansallisen VILMAT-ohjelman suosituksen mukaisesti Kainuun maakunta – kuntayhtymällä. Toteuttamisaikainen koordinaatiovastuu ehdotetaan siirrettäväksi Kainuun Etu Oy:lle. Suunnitteluajallisen koordinaatiovastuun kustannukset on jaettu Kainuun TE-keskuksen (90 %) ja Maakuntayhtymän (10 %) kesken. Todennäköisesti sama rahoitusmalli jatkuu käynnistyneellä ohjelmakaudella. Kuluvalla ohjelmakaudella luontomatkailun koordinointi on yksi viidestä Kainuun TE-keskuksen maaseutuosaston rahoittamasta teemaohjelmasta.

Luontomatkailun vauhdittamiseksi menneellä ohjelmakaudella toteutettiin useita erillisiä koulutus-, tuotteistamis-, verkottumis- ja markkinointihankkeita. Saadun kokemuksen perusteella viidellä toimivalla matkailualueella on tiedostettu koko maakuntaa koskevan luontomatkailun yhteismarkkinoinnin tehostamistarve. Vuoden 2007 aikana matkailun kansainväliset markkinointiponnistelut on keskitetty yhden suuren, maakunnallisen hankkeen alle. Kokonaisvastuu kansainvälisen markkinointihankkeen toteuttamisesta on ohjattu kuntien rahoittamalle Kainuun Etu Oy:lle. Käytännön toimenpiteistä vastaa Pohjolan Mylly Oy. Luontomatkailun markkinointi sisältyy kv-markkinointihankeeseen.

Suurpetojen tarkkailu on luontomatkailun nopeimmin kasvavia osa-alueita Kainuussa. Vakuuttuneena tuotteen vetovoimaisuudesta mm. MEK on hyväksynyt karhujen katselutuotteen yhdeksi kärkituotteekseen. Alan kehitystä rajoittaa kohteiden saavutettavuuteen liittyvät ongelmat. Asiakkaista yli 90 % on ulkomaalaisia. Reittiaikataulujen sopimattomuuden vuoksi osa heistä on jouduttu kuljettamaan Oulun ja Kuopion kautta, vaikka Kajaanissa on toimintakuntoinen kenttä.

Osa karhujen kuvaustoimintaa harjoittavista yrityksistä (esim. Wilds Centre) ehdottaa omassa lausunnossaan karhujen metsästyksen siirtämistä aloitettavaksi 10.pnä syyskuutta. Tällä tavoin yrittäjät voisivat jatkaa kuvaus- ja tarkkailutoimintaa kaksikymmentä päivää keskieurooppalaisten parhaimpana kesälomakautena elokuussa. Ehdotuksen mukaan karhujen ruokinta jatkuisi elokuun loppuun ja karhuille jäisi kymmenen päivää aikaa

siirtyä pois ruokintapaikkojen läheisyydestä ennen metsästyksen aloitusta 10. syyskuuta. Yrittäjän ehdotukseen ei ole otettu kantaa tässä toimenpidesuunnitelmassa, vaan asian valmistelu ehdotetaan siirrettäväksi suurpetoneuvottelunnalle, joka edustaa laajasti erilaisia intressitahoja Kainuussa.

Yhteenveto

Tausta

Erilaisessa yhteiskuntatilanteessa osa hajautettuun yhteiskuntarakenteeseen tehdyistä investoinneista (liikenneyhteydet, energiansiirtoverkosto, rakennuskanta, maatalousmaa) on jäämässä vajaakäyttöön. Mikäli aikaisemmin haja-asutusalueelle tehdyille investoinneille halutaan löytää taloudellisesti perusteltua uusiokäyttöä, se on löydettävä luonteeltaan hajautetusta käytöstä. Luontomatkailu on juuri tällaista käyttöä.

Noin kolmetoista prosenttia Kainuun maa-alasta on eriasteisten käyttörajoitusten piirissä. Käyttörajoitusten piirissä olevista alueista noin 6,2 % on ns. tiukasti suojeltuja alueita (Lähde: Kainuun metsäkeskus, Metsä- ja ympäristökertomus 2006). Maa- ja metsätalousministeriö asetti 13.6.2006 työryhmän valmistelemaan Pohjois-Suomen vanhojen metsien suojelun täydentämistä koskevan Metsähallituksen ja luontojärjestöjen ns. dialogiprosessin lopputuloksen jatkotoimenpiteitä. Tämän työryhmän raportti (Työryhmämuistio mmm 2007:109) on lausuntovaiheessa. Mikäli dialogiprosessin toimenpidesuositukset astuvat voimaan siirtyy 18 197 ha metsätalouksen ulkopuolelle. Lapin, Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun osalta suojelun kokonaismäärä lisääntyisi 121 402 ha. Neuvottelujen loppuvaiheessa luonnonsuojelujärjestöt sanoutuivat irti neuvottelujen lopputuloksesta ja vaativat kaikkiaan noin 500 000 ha:n rauhoittamista. Tätä raporttia kirjoitettaessa prosessi on kesken, mutta Kainuun valtion maiden osalta 18 000 lisähehtaarin rahoitusvaadetta on pidettävä minimimääränä.

Kun suojeltuja alueita ei voida käyttää aineellisessa muodossa, on perusteltua pohtia aineettoman käytön mahdollisuutta. Luontomatkailu on tunnetusti keino muuttaa luontoon liittyvät elämykset aluetaloutta hyödyntäväksi elinkeinotoiminnaksi.

Uusimpien metsien inventointitietojen mukaan kestävät hakkuumahdollisuudet Kainuun metsissä lähes kaksinkertaistuvat seuraavan 30 vuoden aikana. Puun osalta aineellinen hyödyntäminen mitä suurimmalla todennäköisyydellä vastaavasti lisääntyy kasvun verran. Kaivannaisteollisuudessa on menossa intensiivinen tutkimusvaihe, joka realisoituneeksi kaivos Hankkeiksi lähivuosisikymmeninä. Luontomatkailun kannalta kaivannaisteollisuuteen mahdollisesti käytettävät maa-alueet ovat niin pienialaisia, että ne eivät rajoita

merkittävästi luontomatkailun mahdollisuuksia eivätkä heikennä alueen imagoa luontomatkailukohteena.

Muiden luontoresurssien käytön (esim. vesivoima, maatalousmaa, keräilytalous) osalta ei ole nähtävissä vastaavaa kapasiteetin lisäysmahdollisuutta. Metsäluonnon aineettomassa käytössä piilee sitä vastoin mittava kaupallinen mahdollisuus. Mahdollisuuden hyödyntäminen edellyttää Kainuulta systemaattista luontomatkailun kehittämistä ja sitä, että hakkuutoiminnalta rajoitetut alueet ovat luontomatkailun käytettävissä. Kainuussa aineettoman hyödyntämisen kasvu ei voi tapahtua aineellisen hyödyntämisen kustannuksella. Luontomatkailun kehittämisen on tapahduttava pääsääntöisesti yhteiskäyttöä lisäämällä.

Elämystuotantoon tehdyt investoinnit ovat aluetalouden kannalta turvallisia. Paikkasidonnaista elämystuotantoa ja niihin sidottuja työpaikkoja ei voida helposti siirtää muualla hyödynnettäväksi. Haja-asutusalueella asuvien henkilöiden substanssiosaaminen ja vahva paikallinen traditio tukevat luontoresurssien hyödyntämistä luontomatkailun keinoin.

Poikkeuksetta kaikissa matkailua koskevissa tutkimuksissa on todettu, että luontomatkailu on matkailun voimakkaimmin kehittyvä sektori. Alhainen asukastiheys, asutuksen voimakas keskittyminen taajamiin, potentiaalisiin kilpailijoihin verrattuna kehittynyt infrastruktuuri ja geopoliittinen asema luovat edellytykset luontomatkailun kehittymiselle.

Tavoite

1. Alueella olevien inhimillisten resurssien täysimääräinen käyttö Kainuussa alueelta muuton sijaan
2. Luontoresurssien kestävä käyttö (ekologinen, taloudellinen ja **sosiaalinen** kestävyys)
3. Hajautettuun yhdyskuntarakenteeseen tehtyjen investointien uusiokäytön tehostaminen
4. Luontomatkailun tarpeiden tasavertainen huomioiminen puuntuotantoon ja luonnonsuojeluun verrattuna
5. Aineellisten käyttörajoitusten piirissä olevien alueiden (suojelualueet) käyttö aineettomassa muodossa (luontomatkailu)

Toimenpiteet

1. Alueen saavutettavuuden parantaminen:
Juna- ja lentoliikenteen aikataulujen saaminen luontomatkailun tarpeita vastaavaksi
2. Tieverkon säilyttäminen käyttökunnossa. Kattavan metsätieverkon käyttäminen myös luontomatkailun tarpeisiin
3. Olemassa olevan rakennuskannan muuttaminen matkailukäyttöön soveltuvaksi
4. Tarpeettomien luontomatkailua haittaavien kaavallisten esteiden poistaminen
5. Maaseudun muuttuvan elinkeinopohjan huomioiminen tuki- ja rahoitusratkaisuissa

6. Luontomatkailun tarpeiden huomioiminen alueiden käyttöä koskevassa lainsäädännössä ja ohjeistuksessa (tarvittavat muutokset maastoliikennelakiin ja tieliikenneasetukseen sekä metsienkäsittelyohjeisiin).
7. Luontoresurssin kestävässä käytössä on huomioitava myös sosiaalinen kestävyys. Luontomatkailussa on vaikea hyödyntää ilman vakavia ristiriitoja sellaisia menetelmiä, jotka täysin poikkeavat vakinaisten asukkaiden arvomaailmasta (esim. `susipolitiikka`)
8. Alueen vakinaisilla asukkailla on luontomatkailuun käyttökelpoista osaamista, joka on saatavissa asenteiden muutoksella ja sopivalla koulutuksella hyötykäyttöön elinkeinotoiminnassa. Asennemuutoksen seurauksena inhimillisten resurssien lisäksi luontomatkailun käyttöön ohjautuu myös yksityistä pääomaa.
9. Luontomatkailun kehittymisen `pullonkaulana` Kainuussa on ns. suurten toimijoiden puuttuminen alueelta. Suurten toimijoiden puuttuessa vetovoimainen ja erittäin kannattava luontomatkailun osa-alue (suurpetojen tarkkailu ja kuvaus) kehittyy hitaasti. Riskinottoon kykenevien sijoittajien puuttuessa alaa kehitetään vähitellen pääosin tulorahoituksella. Tarpeettomalla viivyttelyllä Kainuu saattaa menettää johtavan aseman suurpetotarkkailussa. Eriytyisen merkittävässä asemassa ovat suurmaanomistajat kuten Metsähallitus (Villi-Pohjola) ja valtakunnallisesti merkittävimmät majoitustoiminnan harjoittajat. Aktiivisilla toimenpiteillä alueelle pitää houkuttaa varsinaisen matkailunosaamisen ammattilaisia ja riskinottoon kykeneviä sijoittajia.
10. Luontomatkailun ohjelmopalvelun suorittamiseen kykeneviä, koulutettuja henkilöitä ja potentiaalisia yrittäjiä toimii tällä hetkellä alan ulkopuolella muissa tehtävissä. Piilevä työvoimareservi pitää saada palaamaan koulutustaan vastaaviin tehtäviin.
11. Merkittävästi suurin osa Kainuun luontoresursseista hyödynnetään aineellisessa muodossa (puu, vesivoima, kaivannaisteollisuuden tuotteet, maatalous). Vaikka alueella ei ole taloudellista mahdollisuutta nopeasti muuttaa hyödyntämistavan painopistettä, olisi kuitenkin ryhdyttävä tutkimaan rauhallisesti ja kiihottomasti mahdollisuuksia luontomatkailun edellytysten parantamiseksi.
12. Aineettomaan hyödyntämistapaan liittyy vaikeasti ratkaistava tulonjako-ongelma. Matkailijoiden vaatimuksia tyydyttävästä maisemahoidosta aiheutuvat kustannukset kohdentuvat yleensä maaomistajiin, jotka harvoin ovat ensisijaisia hyödynsaajia. Luonnonsuojelussa vastaavaa ongelmaa on yritetty ratkaista luonnonarvokaupalla. Kainuussa kokeillaan luonnonarvokauppaa, jonka perusta ei ole luonnonsuojelullinen vaan matkailullinen.
13. Kainuussa toimiville viidelle matkailualueelle on laadittu tai ollaan laatimassa Master Plan tai vastaava suunnitelma. Alueellisista kehittämissuunnitelmista koostetaan koko Kainuuta koskeva matkailustrategia
14. Kainuun Etu Oy:ä pyydetään toimimaan maakunnallisen luontomatkailun teemaohjelman koordinoijana.

Liitteet

LIITE 1. Kainuun luontomatkailun toimenpideohjelma vuosille 2007-2013

LIITE 2. Kainuussa toimivien luontomatkailuorganisaatioiden roolikuvaukset

LIITE 3. Lähivirkistyspaikkojen rakentamistarve Kainuussa

LIITE 4. Kainuun ulkoilureittien luokitus 2007

LIITE 5. Sotkamo-Vuokatti –alueen kehittämishankkeet

LIITE 1: Luontomatkailun toimenpideohjelma Kainuussa vuosina 2007-2013

TL 1. Vastuiden selkeyttäminen ja tavoitteiden yhteensovittaminen

Kehittämistarve	Tavoite	Toimenpiteet	Vastuutahot *	Ajoitus	Rahoitus - tarve
1.Vastuiden selkeyttäminen	1.1 Vastuiden selkeyttäminen eri toimijoiden kesken	1.1.1 Jatketaan matkailufoorumin toimintaa	Kainuun Etu Oy, Kainuun maakunta-kuntayhtymä, kunnat, yrittäjäyhdistykset, yrittäjät, Metsähallitus	Käynnistetty 2005, jatkuva	
		1.1.2 Nimetään Kainuun Etu Oy koordinoimaan luontomatkailun teemaohjelmaa	Kainuun maakunta – kuntayhtymä	2008	
		1.1.3 Laaditaan luontomatkailu-toimijoiden roolikuvaukset	Kainuun maakunta-kuntayhtymä, luontomatkailutoimijat	2007	
2.Sovitetaan yhteen valtakunnallisten toimijoiden tavoitteet luontomatkailussa	2.1 Sovitetaan yhteen valtakunnallisten ja kainuulaisten toimijoiden tavoitteet luontomatkailun kehittämisessä	2.1.1 Pyritään sopimaan aluetasolla luontoresurssin käyttötavasta (aineellinen- /aineeton käyttö)	Maanomistajat, sidosryhmät	Käynnistys 2007, jatkuva	
		2.1.2 Turvataan luontomatkailukohteiden saavutettavuus sovitamalla julkisten kuljetuspalvelujen tarjonta asiakkaiden tarpeisiin.	Yrittäjät, Finnair Oy, VR, matkailuforum, Kainuun maakunta-kuntayhtymä	Aloitettu 2007, jatkuva	
		2.1.3. Vaikutetaan makuuvaunu-yhteyden palauttamiseksi Kainuun ja pääkaupunkiseudun välillä	VR, matkailuforum, Kainuun maakunta-kuntayhtymä, kansanedustajat	Aloitettu 2007, jatkuva	
		2.1.4 Toteutetaan luontoarvokauppakokeilu, jossa lähtökohtana ovat matkailun tarpeet	METLA, Kainuun metsäkeskus, Oulun yliopisto, Kainuun Etu	2008-2010	
3. Sovitetaan yhteen valtakunnallisten toimijoiden tavoitteet	3.1 Helpotetaan luontokohteiden virkistyskäyttöä	3.1.1 Lisätään opastusta ja tiedottamista luontokohteiden virkistyspalveluista	Metsähallitus, maanomistajat	Jatkuva	

luonnon virkistyskäytössä		3.1.2 Luontoresurssin käytössä toteutetaan kestävä käytön periaatetta. Käytössä huomioidaan myös sosiaalisen kestävyysvaatimus	Luontomatkailutoimijat	Jatkuva	
4. Rakennetaan alueellista tahtotilaa ja sovitaan maakunnallisista ja seudullisista tavoitteista	4.1 Rakennetaan alueellista tahtotilaa ja sovitaan maakunnallisista ja seudullisista tavoitteista	4.1.1 Maakunnalle laaditaan matkailustrategia, jonka tulokset heijastuvat maakuntasuunnitelmaan ja maakuntaohjelmaan	Kainuun maakunta-kuntayhtymä	Aloitus 2008	
		4.1.2 Toteutetaan alueellinen luontomatkailun ja virkistyskäytön toimenpideohjelma	Kainuun Etu Oy, Kainuun maakunta- kuntayhtymä, Kainuun TE-keskus. Luontomatkailutoimijat	2007-2013	
		4.1.3 Järjestetään säännöllisesti Kainuun luontomatkailua koskevia seminaareja (joka 2. vuosi)	Osa matkailuforumin toimintaa	Jatkuva	
5. Tehostetaan paikallisten toimijoiden yhteistyötä	5.1 Matkailusta merkittävä toimiala Kainuuseen	5.1.1 Vahvistetaan viiden Kainuuseen perustetun alue – ja teemapohjaisen matkailuorganisaation toimintaa	Alueen kunnat, Kainuun maakunta-kuntayhtymä, yritykset, muut matkailutoimijat	Jatkuva	

TL 2. Luonnossa toimimisen edellytysten kehittäminen ja vetovoimatekijöiden säilyttäminen

Kehittämistarve	Tavoite	Toimenpiteet	Vastuutahot	Ajoitus	Rahoitus tarve
6. Kehitetään valtion alueiden virkistys ja luontomatkailukäyttöä	6. 1 Kehitetään valtion alueiden virkistys ja luontomatkailukäyttöä	6.1.1 Luontomatkailun kannalta keskeisille valtion alueille laaditaan luontomatkailun kehittämissuunnitelmat	Metsähallitus	2009 ->	
		6.1.2 Tuotetaan luontomatkailua ja virkistyskäyttöä palvelevaa informaatiota ja karttamateriaalia	Metsähallitus, kunnat, projektit	Jatkuva	

7. Parannetaan luonnonsuojelualueiden virkistys- ja luontomatkailukäytön edellytyksiä	7.1 Parannetaan luonnonsuojelualueiden virkistys- ja luontomatkailukäytön edellytyksiä	7.1.1 Hoito- ja käyttösuunnitelmia tehtäessä huomioidaan ympäristövastuullisen virkistyskäytön ja luontomatkailun edellytykset sekä luontomatkailuyrittäjien tarpeet	Metsähallitus, yrittäjät	Jatkuva	
		7.1.2 Selkiytetään ja johdonmukaistetaan alueiden käyttöä esim. siirtämällä moottorikelkkaväylät talousmetsiin	Metsähallitus, Kainuun maakunta- kuntayhtymä, kunnat	Jatkuva	
		7.1.3 Yleisöpalvelut kohdennetaan kävijätutkimusten, kävijäennusteiden ja muun luontomatkailun kehittämisen mukaan tärkeimpiin kohteisiin	Kainuun ympäristökeskus, Metsähallitus, yrittäjät	Jatkuva	
		7.1.4 Kartoitetaan matkailukeskusten läheisyydessä (ajomatka max 1 tunti) olevat luontokohteet, arvioidaan kysyntä yhteistyössä yrittäjän kanssa, tehdään ratkaisut tarvittavasta palveluvarustuksesta, aloitetaan markkinointi ja opastus	Metsähallitus, luontomatkailuyrittäjät	Aloitettu 2003, jatkuva	
		7.1.5 Osallistutaan ns. pitkien reittien kysyntäkartoitukseen ja kehittämiseen	Metsähallitus, hanketoimijat	2008 ->	
		7.1.6 Ylläpidetään ja parannetaan tarpeelliseksi todettua palveluvarustusta sekä kohennetaan sen sopivuutta matkailuyrittäjien käyttöön	Metsähallitus	Jatkuva	
		7.1.7 Kytetään luontokeskukset (Hossa ja Petola) entistä paremmin alueelliseen matkailumarkkinointiin ja yrittäjäyhteistyöhön	Metsähallitus	Jatkuva	
		7.1.8 Luodaan yhdessä muiden palvelutuottajien kanssa uusia maksullisia tuotteita opastukseen ja retkeilyyn	Metsähallitus	jatkuva	
		7.1.9 Osallistutaan Kainuun luonto- ja kulttuurikohteiden markkinointiin	Metsähallitus, MEK, Outdoors Finland, Kainuun kv-markkinointihanke	Jatkuva	

		7.1.10 Sovelletaan uusia teknisiä ratkaisuja luontomatkailun markkinoinnissa ja opastuksessa (mobiiliviestintä/suoramainonta)	Yrittäjät, laitevalmistajat, Metsähallitus	Jatkuva	
8. Kehitetään kuntien virkistysalueiden käyttöä virkistyskäytössä ja luontomatkailussa	8.1 Tehostetaan kuntien omistamien maa-alueiden virkistys- ja luontomatkailukäyttöä	8.1.1 Päivitetään SYKE:n VIRGIS-hankkeella virkistysalueiden ja reittien paikkatiedot	Kunnat	2007-2013	
		8.1.2 Kartoitetaan kuntakohtaiset lähivirkistysaluetarpeet ja toteutetaan tarpeelliseksi todetut rakentamishankkeet	Kunnat	2007-2013	
		8.1.3 Hyödynnetään kevyenliikenteen väyliä lähivirkistyspaikkoina huomioiden turvallisuustekijät	Kunnat, tiehallinto	Jatkuva	
9. Kehitetään metsien monikäyttöä tukevaa suunnittelua	9.1 Kehitetään talousmetsien käyttöä virkistykseen ja luontomatkailuun	9.1.1 Tehostetaan tärkeimpien matkailukeskusten läheisyydessä metsämaiseman käsittelyä koskevaa suunnittelua ja ohjeistusta	Kainuun metsäkeskus, Metsähallitus, UPM	Jatkuva	
		9.1.2 Laaditaan luontomatkailullisesti tärkeille maisemakohteille maisemanhoitosuunnitelmat	Kainuun ympäristökeskus, Kainuun metsäkeskus	2007-2010 Jatkuvaa	
		9.1.3 Toteutetaan laaditut maisemanhoitosuunnitelmat, (Vienalaiskylät: Kuivajärvi ja Hietajärvi)	Kainuun ympäristökeskus, kunnat, maanomistajat	Jatkuva	
		9.1.4 Päivitetään alueelliset luonnonvarasuunnitelmat	Metsähallitus	Aloitetaan 2007, jatkuvaa	
		9.1.5 Kehitetään kuntiin luonnonhoidosta vastaava suunnittelujärjestelmä	Kunnat	2007-2012	
		9.1.6 Kuntien ja muiden yhteisöjen omistamissa metsissä sovelleta moniarvoista, osallistavaa suunnittelua	Kunnat, yhteisöt, Kainuun metsäkeskus	2007->	
		9.1.7 Parannetaan ulkoilijoiden turvallisuutta teknisin ratkaisuin	Ulkoilijat, yritykset		
		9.1.8 Merkitään maanomistajan luvalla marja- ja sienipaikat ulkoilukarttaan	Kainuun metsäkeskus, Arktiset Aromit ry	Aloitettu 2006, jatkuva	20 000 €

10. Kehitetään valtionavustusten työllisyysvaikutusten arviointia	10.1 Kehitetään valtion avustusten kohdentuvuutta ja käytön tehokkuutta	10.1.1 Luontomatkailusta tehdään alueellisia seurantatutkimuksia ja tarvittavia erillistutkimuksia	Tutkimus- ja oppilaitokset, kunnat, Kainuun maakunta-kuntayhtymä, Kainuun TE-keskus	Jatkuva	
11. Tuetaan kuntien yhteisten virkistysalueiden hankintaa	11.1 Tuetaan kuntien yhteistyötä virkistysalueiden hankinnassa	11.1.1 Kainuussa ei tarvetta uusien, yhteisten virkistysalueiden hankintaan			
12. Edistetään reitistöjen toteutumista	12.1 Ulkoilureittien kehittäminen otetaan liikuntapaikkarakentamisen painopistealueeksi	12.1.1 Tehdään reittien luonnonarvoihin ja matkailulliseen merkitykseen perustuva arviointi, luokitus ja priorisointi	Kainuun maakunta-kuntayhtymä, kunnat, reittien ylläpitäjätahot	2007	
		12.1.2 Tehdään reiteille maastonmuotoihin ja rakenteisiin perustuva vaativuusluokitus	Kainuun maakunta-kuntayhtymä, kunnat, reittien ylläpitäjätahot	2007-2009	
		12.1.3 Päätetään tarvekartoitukseen perustuen reittien huollosta ja kunnostuksesta	Kunnat, Kainuun ympäristökeskus, Metsähallitus, yrittäjät	Alkaen vuodesta 2008, jatkuva	
		12.1.4 Teemareittien (esim. geologia-polun) rakentaminen	Metsähallitus, Geologian tutkimuslaitos	2008-20013	
	12.2 Reittien kokonaismäärän lisäämisen sijaan pyritään laadun parantamiseen	12.2.1 Reittien priorisointijärjestys huomioidaan liikuntapaikkojen suunnittelussa ja toteutuksessa	Kainuun ympäristökeskus, Metsähallitus, kunnat, yritykset	Jatkuva	
		12.2.2 Ratkaistaan reittien huolto ja kunnostus kustannustehokkaasti	Metsähallitus, kunnat, huoltopoolit, yrittäjät	Jatkuva	
		12.2.3 Ylimaakunnallisten reittien linjauksista sovitaan lähialueiden kanssa yhdessä	Kainuun maakunta – kuntayhtymä, kunnat, Metsähallitus	Alkaen vuodesta 2006, jatkuva	
		12.2.4 Osallistutaan reittien yhteismarkkinointiin	Kainuun maakunta– kuntayhtymä, kunnat, Metsähallitus	Alkaen vuodesta 2006, jatkuva	
		12.2.5 Julkaistaan harrastusaloittain teemakarttoja	Kainuun maakunta-kuntayhtymä, Metsähallitus, järjestöt, yrittäjät	Jatkuva	
	12.3 Reittirakennetta pyritään monipuolistaamaan (palvelu- ja omatoimi- reitit, pitkät reitit/ympyräreitit)	12.3.1 Perinteellisten reittien merkittämisen ja karttojen lisäksi opastamiseen käytetään uutta teknologiaa (web-sivut, netti-kartta, GPS-paikatimet)	Laitevalmistajat, ohjelmopalveluyritykset, Metsähallitus, Kainuun maakunta-kuntayhtymä	Alkaen vuodesta 2007, jatkuva	

		12.3.2 Tutkitaan mahdollisuutta siirtää osa reiteistä käyttämään metsätielinjauksia ja kohteita, joissa ylitetään luonnonesteitä	Kunnat, maaomistajat	Jatkuva	
	12.4 Huomioidaan erilaisten käyttäjäryhmien erityistarpeet reittisuunnittelussa (ratsastajat, melojat, koiravaljakot, maastopyöräilijät, liikuntarajaotteiset)	12.4.1 Maan- ja vesialueiden omistajien kanssa käydään alueiden käyttöä koskevat neuvottelut ja tehdään tarvittavat sopimukset	Yrittäjät, maaomistajat, tiehoitokunnat, jakokunnat	Jatkuva	
		12.4.2 Reittivesistöjen ennallistamisessa huomioidaan kalatalouden lisäksi myös vesiliikenteen tarpeet	Kainuun ympäristökeskus, Metsähallitus, jakokunnat kalastuskunnat, , yrittäjät	2007-2013	
13. Järjestetään moottorikelkkaväylien ylläpidon rahoitus	13.1 Pyritään vaikuttamaan siihen, että maahan syntyisi valtion kustantamana ja ylläpitämänä kaksi pohjois-teläsuuntaista moottorikelkkaväylää ja niille riittävä määrä yhdysreittejä	13.1.1 Sovitaan valtakunnallisten reittien Pohjois-Pohjanmaan, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan liiton kanssa	Ympäristöministeriö, maakuntien liitot	2006-2013	
		13.1.2 Kunnostetaan moottorikelkkaväylät matkailualueittain (TE-keskuksen rahoitus)	Kunnat, maaomistajat, Metsähallitus, kelkkailuyhdistykset, Kainuun TE-keskus		
		13.1.3 Toteutetaan reittitoimitukset valtakunnallisesti ja alueellisesti merkittävillä moottorikelkkaväylillä	Kunnat	2007-2013	
	13.2 Järjestetään moottorikelkkaväylien ylläpito	13.2.1 Organisoidaan reittien ylläpidosta vastaava pooli maakuntatasolla	Moottorikelkkayhdistykset, kunnat, Metsähallitus, matkailusta hyötyvät yritykset	2006-2008	
13.2.2 Päivitetään reittitiedot nettikarttaan ja painettuun mk-reittikarttaan		Moottorikelkkayhdistykset, Kainuun maakunta - kuntayhtymä	Jatkuva		
14. Turvataan pientieverkon kunto ja käytettävyys myös virkistys- ja matkailukäytössä	14.1 Turvataan tieverkon käyttö myös luontoresurssien aineettomassa käytössä	14.1.1 Kehitetään yleisesti hyväksytty korvausmalli tien käytöstä muille kuin tiekunnan osakkaille	Tutkimuslaitokset, maaomistajat, yrittäjät, luonnonsuojelujärjestöt	2007-2010	
		14.1.2 Huolehditaan tieverkoston kunnosta	Tiehoitokunnat, maaomistajat	Jatkuva	
15. Turvataan veneilyn peruspalvelut	15.1 Parannetaan vesiliikenteen toimintaedellytyksiä	15.1.1 Vähennetään voimatalouden kalastukselle ja vesiliikenteelle aiheuttamia haittoja	Säännöstelijät, Kainuun ympäristökeskus, kunnat	Jatkuva	
		15.1.2 Kajaanin Telakan sataman laajennus	Kainuun ympäristökeskus, Kajaanin kaupunki, risteilyyrittäjät, Höyrylaivayhdistys		

		15.1.3 Lisätään veneiden tankkausposteita Oulujärvellä	Kunnat, polttonesteenjakeluyritykset		
		15.1.4 Lisätään jätteiden vastaanottopisteitä Oulujärvellä	Kunnat, jätehuoltoyritykset, veneilyjärjestöt		
	15.2 Oulujärven ja Nuasjärven rakentaminen yhdeksi veneilyalueeksi	15.2.1 Ratkaistaan teknisesti Kajaanin ohitus	Kajaanin kaupunki, voimalaitosyhtiöt, yritykset		
	15.3 Parannetaan veneilyturvallisuutta	15.3.1 Uusitaan vanhentuneet merikortit ja reittien merkintä	Merenkulkuhallitus	2007-2010	
		15.3.2 Poistetaan tai korvataan muilla ratkaisuilla veneilyä haittaavat avojohtimet	Voima- ja puhelinyhtiöt	2008 ->	
	15.4 Risteilyliikenteen laajentaminen	15.4.1 Rakennetaan Paltaniemen venesatamaan vierasvenepalvelut	Kajaanin kaupunki, Kainuun ympäristökeskus	2010-2011	
	15.5 Kulkuesteiden poistaminen	15.5.1 Kajaaninjoessa olevan kulkuesteen poistaminen (ponttoonisilta)	Kajaanin kaupunki Kainuun ympäristökeskus	2011-2012	
	15.6 Vesireittien ennallistaminen	15.6.1 Huomioidaan vesireittien kunnostuksessa myös melonnan tarpeet	Kainuun ympäristökeskus, Metsähallitus, luontoyrittäjät	2007-2012	
		15.6.2 Saatetaan loppuun Kalliojoen reitin kunnostus	Kainuun ympäristökeskus, Metsähallitus, yrittäjät	2008-2010	
16. Edistetään ns. hiljaisten alueiden säilymistä	16.1 Säilytetään luontoresurssien käyttömahdollisuus monipuolisena	16.1.1 Hiljaisten alueiden tarvetta ja käyttötapaa tarkastellaan uudelleen maakuntakaavan tarkistuksen yhteydessä	Kainuun maakuntakuntayhtymä	2008 ->	
17. Hyödynnetään kulttuuri- ja perinneympäristöjä luonnon virkistyskäytössä ja luontomatkailemisessa	17.1 Kulttuuri- ja perinneympäristöjen käyttöä matkailussa ja virkistyskäytössä tehostetaan	17.1.1 Hyödynnetään Kainuussa olevat perinnetilat virkistyskäytössä ja matkailussa	Kainuun ympäristökeskus, Metsähallitus	Jatkuva	
		17.1.2 Kulttuuri- ja perinneympäristöjä tuoteistetaan matkailukäyttöön	Yritykset, Metsähallitus, kunnat	Jatkuva	
		17.1.3 Tehdään luonnonsuojelu- ja retkeilyalueille kulttuurihistorialliset inventoinnit	Metsähallitus	Jatkuva	
		17.1.4 Ohjataan lisää varoja maatalouden ympäristötuen erityistukeen	Kainuun TE-keskus	Alkaen 2007, jatkuva	

		17.1.4 Tarvittaessa laaditaan ylimaakunnalliset oppaat perinnematkailukohteisiin (esim. Keisarintie, Via Pix)	Kainuun ympäristökeskus		
		17.1.5 Osallistutaan valtakunnalliseen kulttuuri- ja luontomatkailun verkkopalveluhankeeseen	Kainuun maakuntakuntayhtymä, OPM, MEK		
18. Jokamiehen oikeudet turvataan luonnon virkistyskäytön perustana	18.1 Turvataan luontoresurssien monipuolinen käyttö jokamiehen oikeuksia hyödyntäen	18.1.1 Selkiytetään luontoyrittäjyyden ja jokamiehen oikeuksien välistä suhdetta yritystoiminnassa	Ympäristöministeriö, maanomistajat, luontomatkailuyrittäjät, luonnontuoteyrittäjät	2007-2008	

TL 3. Tuotteistaminen ja yhteistyön kehittäminen

Kehittämistarve	Tavoite	Toimenpiteet	Vastuutahot	Ajoitus	Rahoitus-tarve
19. Kehitetään maaseudun luontomatkailupalveluja	19.1 Kehitetään Kainuun haja-astusalueen luontomatkailupalveluja	19.1.1 Erikoistutaan Kainuun matkailun omaleimaisille vahvuus-alueille (luonnon katselutuotteet)	Luontomatkailuyrittäjät	Jatkuva	
		19.1.2 Laaditaan tarvittavat sopimukset luonnonsuojelualueiden matkailukäytöstä	Metsähallitus, yrittäjät	Jatkuva	
20. Kehitetään leirintämatkailua	20.1 Kehitetään leirintämatkailua Kainuussa	20.1.1 Osallistutaan valtakunnallisen leirintämatkailun toimenpideohjelman laatimiseen	Suomen leirintäalueyhdistys ry, Kainuun maakuntakuntayhtymä	2007-2008	
		20.1.2 Varaudutaan leirintäalueuokituksen tekemiseen	Kainuun maakunta – kuntayhtymä, yrittäjät		
		20.1.3 Edistetään leirintämatkailun kehittymistä kaavallisin ratkaisuin	Kainuun kunnat		
21. Edistetään luontomatkailupalveluiden tuotteistamista	21.1 Edistetään luontomatkailupalveluiden tuotteistamista Kainuussa	21.1.1 Jatketaan luontomatkailun tuotteistamista (luonnonkatselu, vaellus, vesiretkeily, kalastus, metsästys, koiravaljakkosafarit)	Yrittäjät, Kainuun Etu Oy, Kajaanin ammattikorkeakoulu	2007-2013	
		21.1.2 Kehitetään metsähallituksen luvanmyyntikäytäntöä edelleen	Metsähallitus, yrittäjät	Jatkuva	
		2.1.3 Luodaan yleisesti hyväksytty toimintamalli petoeläinten ruokintaan	RKTL, suurpetoneuvottelukunta, Kainuun ympäristökeskus	2008-2009	

22. Lisätään vapaa-ajan asuntojen ja maaseudun muun rakennuskannan hyödyntämistä luontomatkailussa	22.1 Tehostetaan vapaa-ajan asuntojen ja muun maaseudun rakennuskannan käyttöä luontomatkailussa	22.1.1 Poistetaan tarpeettomia kaavallisia esteitä rakennusten uusiokäytössä	Kunnat	Jatkuva	
		22.1.2 Muutetaan muussa käytössä ollut rakennuskantaa luontomatkailuun soveltuvaksi	Kunnat, luontomatkailuyrittäjät	Alkaen 2007, jatkuva	
		22.1.3 Tehostetaan haja-asutusalueella olevien rakennusten ja rakenteiden vuokrausta matkailukäyttöön	Rakennusten ja rakenteiden omistajat, luontomatkailuyrittäjät	Jatkuva	
23. Parannetaan luontomatkailupalveluiden laatua	23.1 Parannetaan luontomatkailupalveluiden laatua Kainuussa	23.1.1 Osallistutaan luonnon tarkkailuun perustuvan matkailun eettisen normiston laadintaan	Maanomistajat, yrittäjät luontojärjestöt ja muut sidosryhmät	2008 ->	
		23.1.2 Kaikille luontomatkailupalveluja tarjoaville yrityksille laaditaan laatujärjestelmä ja turvallisuussuunnitelma	Yrittäjät, Kainuun TE-keskus, Kainuun Etu Oy	Aloitettu 2003, jatkuva	
		23.1.3 Pyritään saamaan joillekin kohteille kansainvälinen luontomatkailun sertifikaatti	Metsähallitus	2010-2013	
24. Hyödynnetään Suomen lähialueita luontomatkailussa	24.1 Hyödynnetään rajan molemmin puolin olevia luontoresursseja luontomatkailun vetovoimatekijänä (Ystävyden luonnonsuojelualue)	24.1.1 Hyödynnetään yhteistyömahdollisuutta Venäjän puolella olevien Kostamuksen luonnonpuiston ja Kalevala-kansallispuiston kanssa	Metsähallitus, luontomatkailuyrittäjät, kuljetuspalvelujen tarjoajat	Jatkuva	
		24.1.2 Yhtenäistetään toimintakulttuureja molemmin puolin rajaa toteutettavilla yhteishankkeilla	Metsähallitus, Kainuun maakunta- kuntayhtymä	2008-2013	
		24.1.3 Edistetään suomenpuoleisen Kalevala-puiston syntymistä	Ympäristömysteriö, Metsähallitus, Suomussalmen kunta	Jatkuva	
		24.1.4 Hyödynnetään Vartiuksen rajanylityspaikan luontomatkailullisia mahdollisuuksia	Luontomatkailuyrittäjät, kuljetuspalvelujen tarjoajat	Jatkuva	
		24.1.5 Edistetään Kartimon rajanylityspaikan avaamista luontomatkailulle	SM, Kainuun maakunta- kuntayhtymä, Suomussalmen kunta	Jatkuva	

25. Parannetaan markkinoinnin vaikuttavuutta	25.1 Suunnataan markkinointi rajatuille kohderyhmille	25.1.1 Tiedot yritysten ympäristö- ja laatuajurjestelmästä sekä turvallisuus-suunnitelmasta liitetään osaksi markkinointimateriaalia	Kainuun Etu Oy, MEK, Lakeland Finland, Outdoors Finland, yritykset	Jatkuva	
		25.1.2 Markkinoinnin vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta parannetaan ohjaamalla markkinointitukea yhteis-markkinointiin	Kainuun maakunta – kuntayhtymä, Kainuun TE – keskus, Kainuun Etu Oy, AMK	2007-2010	
		25.1.3 Toteutetaan Kainuun kv-markkinointihanke	Kainuun Etu Oy, yrittäjät, Kainuun maakunta kuntayhtymä	2007-2010	

TL 4. Kysyntälähtöisyyden, tiedon ja osaamisen lisääminen

Kehittämistarve	Tavoite	Toimenpiteet	Vastuutahot	Ajoitus	Rahoitustarve
26. Kehitetään luonnon virkistyskäyttäjiä ja luontomatkaillijoita yhteisesti palvelevia viestintä-, myynti ja markkinointikanavia	26.1 Tehostetaan tiedottamista Kainuun luontomatkaillun ja virkistyskäytön tarjoamista mahdollisuuksista	26.1.1 Laaditaan luontoviestintäsuunnitelma Kainuuseen ja toteutetaan suunnitelma	Kuntayhtymä, Metsähallitus, yrittäjät		
		26.1.2 Rakennetaan tietopalvelujen verkkohankkeista asiakkaita palveleva kokonaisuus	Kainuun maakunta – kuntayhtymä, yritykset	2007 -, jatkuva	
		26.1.3 Pidetään yllä ja päivitetään netissä olevaa Kainuun ulkoilukarttaa	Kainuun maakunta – kuntayhtymä, kunnat	Aloitettu 2005, jatkuva	
		26.1.4 Metsähallituksen kainuulaiset kohteet viedään Luontoon.fi -sivuille	Metsähallitus	2007 ->	
		26.1.5 Yhdenmukaistetaan maakuntarajat ylittävän nettikartan hakunimistöä	Kuntayhtymä, Pohjois-Savon liitto, Kainuun ympäristökeskus	2008 ->	
		26.1.6 Laaditaan teemakohtaisia paperiversioita Kainuun ulkoilukartasta (ulkoilureitit, melontareitit, mk-reitit)	Kainuun maakunta kuntayhtymä, metsähallitus, mk-kerhot, melojat, Suomen latu ry	Aloitettu 2003, jatkuva	5000 €/v
		26.1.7 Jatketaan marjapaikkakarttojen laadintaa ja laajennetaan niiden alueellista kattavuutta	Kainuun metsäkeskus, Metsähallitus, UPM, Kuntayhtymä	Aloitettu 2004, jatkuva	

27. Kehitetään luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kysyntälähtöisyyttä, arviointia, seurantaa ja tutkimusta	27.1 Kehitetään luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun seurantaa, arviointia ja tutkimusta Kainuussa	27.1.1 Tuotetaan luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun perustilastoja Kainuusta	Metsähallitus, METLA, yritykset, Kainuun Etu Oy, AMK	2007-2013	
		27.1.2 Lisätään virkistyskäytön hvvinvointi- ja terveysvaikutusten tutkimusta sekä sosiaalisten ja taloudellisten vaikutusten arviointia	AMK, Oulun yliopisto, Metsäntutkimuslaitos	2008-2013	
28. Lisätään luontoyrittäjyyden osaamista	28.1 Lisätään luontoyrittäjyyden osaamista Kainuussa	28.1.1 Otetaan käyttöön luontoyrittäjyyden valtakunnallinen verkkopalvelu	Suomen luontoyrittäjyysverkosto ry, Arktiset Aromit ry	2007 –2013	
		28.1.2 Parannetaan luontoyrittäjien ammatillista osaamista markkinoinnin ja talousjohtamisen alueilla	Oppilaitokset ja muut koulutuksen järjestäjät	2007 ->	
		28.1.3 Laajennetaan luonnontarkkailua suurpedoista muihinkin lajeihin	Luontoharrastajat, yrittäjät		
		28.1.4 Aktivoidaan valtakunnallisia osajia aloittamaan yritystoimintaa Kainuussa	Paikalliset ja valtakunnalliset yrittäjät		
		28.1.5 Parannetaan elämänhallinnan ja ihmissuhdetaitojen osaamista luontoyrittäjien keskuudessa	Koulutusorganisaatiot, yrittäjät, asukasyhdistykset, seurakunnat		
29. Edistetään luontomatkailualan koulutusta	29.1 Edistetään luontomatkailualan koulutusta Kainuussa	29.1.1 Suunnataan alueellista matkailukoulutusta nykyistä enemmän luontomatkailuun	Oppilaitokset ja muut koulutuksen järjestäjät		

TP 30. Kainuun virkistys- ja luontomatkailuohjelman toteuttaminen osana hallintokokeilua

Kehittämistarve	Tavoite	Toimenpiteet	Vastuutahot	Ajoitus	Rahoitustarve
30. Virkistyskäyttöä ja luontomatkailua edistetään osana Kainuun	30.1 Kehitetään Kainuun luontoresurssin aineetonta käyttöä	30.1.1 Toteutetaan luontomatkailun toimenpideohjelma Kainuun maakunta –kuntayhtymän hyväksymässä muodossa	Kaikki toimijat	Jatkuva	

allintokokeilua		30.1.2 Säännöllinen, suunniteltu ja laaja-alainen tiedottaminen luontomatkailusta	Kainuun Etu Oy, Kainuun TE-keskus, Kainuunmaakunta-kuntayhtymä		
		30.1.3 Ohjataan suunnitelmallisesti ja hallitusti matkailijoita talouskäytön ulkopuolella oleville alueille	YPM, SM, MMM, KTM, Metsähallitus	Jatkuva	
		30.1.4 Kehitetään luontomatkailuun soveltuvia metsänkäsittelymuotoja turistikeskusten läheisyydessä (matkailumetsät)	Metsähallitus, Kainuun metsäkeskus	2008 ->	
		30.1.5 Toteutetaan luontoarvo-kauppakokeilu, jonka perusteena on alueen matkailu ja virkistyskäyttö	Tutkimuslaitokset, maanomistajat, matkailukeskukset, matkailuyrittäjät	Jatkuva	
		30.1.6 Tehostetaan luontomatkailun alueellista markkinointia rakentamalla suoria kuvayhteyksiä laajakaistaverkkoa hyödyntäen	KPO, luontomatkailuyrittäjät	2007 ->	
		30.1.7 Tutkitaan mahdollisuutta jatkaa petojen tarkkailua siirtämällä karhun metsästysajan alkamisajankohtaa myöhäisemmäksi	Suurpetoneuvottelukunta, Kainuun riistanhoitopiiri ry, Kainuun maakunta-kuntayhtymä, MMM	2009 ->	
	30.2 Kehitetään luontomatkailun teknisiä toimintaedellytyksiä	30.2.1 Parannetaan luontomatkailukohteiden saavutettavuutta järjestelemällä lento- ja rautatieaikatauluja uudelleen	Kainuun maakunta-kuntayhtymä, yrittäjät, Finnair, VR, Linja-autoliitto	Jatkuva	
		30.2.2 Tutkitaan mahdollisuutta käyttää helikoptereita syöttöliikenteessä ja ulottaa lentoliikenne Venäjän Karjalaan	Lentoyhtiöt, Finavia, Kuntayhtymä	2008 ->	
		30.2.2 Rakennetaan palveluterminaali Kajaanin lentokentälle	Finavia, myöhemmin perustettava yhtiö	2009 ->	

* Päävastuullinen toimijataho on mainittu ensimmäisenä luettelossa

LIITE 2: Kainuulaisten luontomatkailutoimijoiden roolikuvaukset

1. Julkiset toimijat

Aluetason toimijat

Maakunnalliset toimijat

1.1 Kainuun maakunta –kuntayhtymän tehtävänä on vahvistaa Kainuun veto-voimaa ja kilpailukykyä ihmisten asuinpaikkana, vapaa-ajan kohteena sekä yritysten sijaintipaikkana. Matkailun merkitys elinkeinona ja alueellisen kehittämisen painoalana suhteessa muihin toimialoihin määritellään maakuntasuunnitelmassa ja maakuntaohjelmassa. Matkailu on Kainuussa yksi viidestä kehitettävästä klusterista.

Luontomatkailun toimintaedellytyksiä turvataan maakuntakaavalla.

Kehittämisrahoituksen käyttö matkailuun osoitetaan vuosittain laadittavassa maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelmassa, TOTSUssa. Maakunnan tulee organisoida matkailustrategian laatiminen. MYR:n¹⁾ ja sen sihteeristön tulee sisäistää matkailulle asetetut tavoitteet. Maakunnan vastuulla on varmistaa tarvittava alan osaaminen ja kehitystyössä tarvittavat henkilöresurssit.

1) Rakennerahastolain mukainen Maakunnan yhteistyöryhmä

1.2 Kainuun TE-keskus on luontomatkailun teemaohjelman päärahoittaja. TE -keskuksen yritysrahoitus suuntautuu aloittaville ja kasvuhakuisille, toimiville yrityksille (yritysosasto, maaseutuosasto). Teemaohjelmatyypin kehittämishanketyöskentelyn avulla TE -keskus kohdistaa edistämistoimet laajalti hyväksytyyn, yhteisen tahtotilan mukaisesti. Työvoimaosasto tukee luontomatkailun kehittymistä koulutuksen avulla ja rahoittamalla luontomatkailun infrastruktuurin rakentamista työvoimahallinnon varoin.

1.3 Kainuun ympäristökeskus toimii puhtaan, terveellisen ja viihtyisän elinympäristön sekä monimuotoisen luonnonympäristön ja kulttuuriympäristön säilyttämiseksi ja parantamiseksi. Ympäristökeskus edistää maisemanhoitoa, ympäristö- ja vesistö-kunnostusta sekä mahdollisuuksia virkistäytyä luonnossa toteuttamalla yleishyödyllisiä luonnon virkistyskäyttöä ja luontomatkailua palvelevia hankkeita yhteistyössä kumppaniensa kanssa. Toteutettujen rakenteiden kunnossapidosta vastaa pääsääntöisesti kunta. Ympäristökeskus huolehtii osaltaan siitä, että elinkeinoelämän toiminnot ovat kestävän kehityksen periaatteiden mukaisia.

1.4 Metsähallitus Metsähallituksen matkailuun liittyvät avaintehtävät ovat: kansallispuistojen ja muiden valtion suojelualueiden hoito, valtion mailla olevat retkeilypalvelut, luonto- ja retkeilyopastus sekä metsästys-, kalastus- ja maastoliikenneluvat valtion alueille. Lisäksi Metsähallituksen luontopalvelujen tehtävänä on edistää kansallispuistoihin ja muihin valtion suojelualueisiin tukeutuvaa kestävästä luontomatkailusta. Metsähallitus vastaa luontomatkailun kannalta merkittävimpien suojelualueiden luontomatkailusuunnitelmien laadinnasta yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa. Metsähallituksen luontopalvelut tekee tiivistä yhteistyötä suojelualueisiin tukeutuvan matkailuteollisuuden kanssa sekä yritystasolla että

matkailualueetasolla. Matkailu- ja retkeilypalvelujen suunnittelussa kiinnitetään erityisesti huomiota käytön ekologiseen ja sosio-ekonomiseen kestävyYTEEN. Palvelujen vaikuttavuus pyritään varmistamaan keskittämällä niitä painopistealueille. Metsähallituksen tavoitteena on vaikuttaa omien painopistealueiden ja matkailustrategian määrittelemien matkailualueiden yhteensopivuuteen.

1.5 Kainuun metsäkeskuksen tehtävänä on edistää taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestäväää metsätaloutta noudattamalla yhteiskunnan asettamia normeja sekä PEFC-metsäsertifiointijärjestelmän periaatteita. Metsäkeskus vaikuttaa metsäluonnon monimuotoisuuteen kaikkien metsänomistajaryhmien metsissä neuvonnan, metsäsuunnittelun ja viranomaisohjeiden valvonnan avulla. Metsätierakennuksen ja kunnostusojitusten toteuttajana Metsäkeskuksen tavoitteena on minimoida metsätalouden mahdollisesti aiheuttamat ympäristöriskit. Metsäkeskuksen toimintapolitiikka on avointa ja julkisesti seurattavissa internetin ja kiinteiden toimipisteiden kautta. Metsän hakkuissa on säästettävä luonnon monimuotoisuuden kannalta merkittävät kohteet. Matkailun intressien mukaista ohjeistusta ei ole.

1.6 Kainuun Etu Oy on Kainuun kuntien omistama maakunnallinen elinkeinotoiminnan kehittämissyhtiö. Kehittämissyhtiön tehtävänä on tukea Kainuun elinkeinorakenteen kehitystä sekä auttaa maakunnan elinkeinoelämän avaintoimialojen yrityksiä liiketoimintaosaamisen, kilpailukyvyyn, kasvun ja yhteistyön kehittämisessä sekä kehittää avainklustereita ja niiden toimintaedellytyksiä. Kainuun Etu Oy toimii sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla neljän avaintoimialan kautta, joita ovat: ICT-, elektroniikka- ja metalliala, puun ja kivenjalostus, elämysuotantotoimiala, joka puolestaan pitää sisällään matkailun, kulttuurin ja sisällöntuotannon.

Kunnat

1.7 Hyrynsalmen kunta vastaa omalla alueellaan reittien ylläpidosta. Kunta suunnittelee, rahoittaa ja hallinnoi matkailuhankkeita Ukkohallan matkailukeskuksen vaikutuspiirissä (esim. Hallan Sauna ja Ukkohalla golf). Matkailumarkkinointi toteutetaan yhteistyössä yritysten kanssa kustannukset jakaen. Varsinaisen myyntityön tekevät yritykset itsenäisesti.

1.8 Kajaanin kaupungin elinkeinotoiminnan kehittämisestä ja siihen kuuluvasta matkailusta vastaa Kajaanin Teknologiakeskus Oy. Teknologiakeskuksessa matkailu kuuluu Kajaani Infolle. Kajaani Info vastaa kaikesta matkailuinformaatiotuotannosta yhdessä elinkeinojohtajan ja yhtiön johtoryhmän kanssa. Kajaani Info jakaa koko maakuntaa koskevaa matkailu- tietoutta. Kajaanin kaupungin painopiste matkailussa on kaupunkimatkailun edistäminen.

Kajaani Info toimii kaupungin matkailutoimistona ja hoitaa Kajaanin matkailumarkkinointia. Kajaani Info tekee tärkeimmät esitteet, kartat, tapahtumakalenterit ja hotellihinnastot. Kajaani Info hoitaa omalta osaltaan kaupungin näkymisen valtakunnallisissa ja paikallisissa tiedotusvälineissä ja esitteissä (LomaSuomi, Vuokatti -esite, Oulujärvi- esite).

Kajaani Info päivittää Kajaanin tapahtumia nettiin ja tekee tarvittaessa niistä myös painetut kalenterit. Kajaani Info päivittää kaupungin matkailusivut ja Promis-tieto-

kannan. Kajaani Info järjestää yhteistyökumppaneiden kanssa tapahtumia ja matkailupalveluja (mm. kesäisin Paltaniemen kuvakirkon esittely, kiertoajelut ja kävelyt, tervansoutunäytökset ja markkinakadun järjestäminen). Lisäksi Kajaani Info hoitaa kaupungin virallisen tiedottamisen ja ilmoittelun.

Vuoden 2007 alussa Vuolijoen kunta on liitetty Kajaanin kaupunkiin. Aikaisemmin Vuolijoen kunnan suunnittelemat kehittämishankkeet ovat siirtyneet osaksi Kajaanin elinkeinotointa.

1.9 Kuhmon kaupunki on nostanut strategiassaan v. 2012 matkailun yritys yhteistyön, Kalevalakylän ja luontomatkailun yhdeksi tärkeimmäksi kehitettäväksi painoalaksi. Kaupunki on muuttanut roolinsa toimijasta mahdollistajaksi. Vastuu matkailun markkinoinnista ja kehittämisestä on siirretty yritys vetoiseksi. Kuhmossa on yhtenäinen näkemys siitä, että Kalevalakylä tulee toimimaan luontomatkailun solmukohtana. Kalevalakylän matkailun kehittämissuunnitelma valmistuu syksyllä 2007, ja Kalevalakylän asemakaava tarkistetaan. Alueelle suunnitellaan lisää matkailurakentamista. Kaupunki satsaa matkailuun kaavoituksen, markkinointituen ja rakenteiden keinoin.

Uudistetun roolinsa mukaisesti kaupunki möi omistamansa Kalevalakylän rakennukset ja ohjelmopalveluyhtiön Kalevalaspiritille joulukuussa 2006. Kalevalaspirit on käynnistänyt Suoma ry:n lisensioimana matkailun infopalvelun kylän alueella.

Idän taiga ry laati v. 2007 ensimmäisen yritys vetoisen matkailun markkinointisuunnitelman, jota kaupunki rahoittaa yhdessä yritysten sekä Suomussalmen kunnan kanssa.

1.10 Paltamon kunta rakentaa käytettävissä olevien resurssien puitteissa matkailuyritysten tarvitseman infrastruktuurin, kuten esimerkiksi kunnallistekniikan, valaistuksen, sataman, asuntovaunu- alueen ja kelkkareitit. Rakentamisen pääkohde on tällä hetkellä Meteliniemen golfmatkailualue. Kunta vastaa rakenteiden kunnossapidosta ja maanvuokrista. Kunta on kaavoittanut maata matkailukäyttöön ja on hankkinut / hankkimassa lisää maa- aluetta matkailukäyttöön. Kunta on hallinnoinut matkailun kehittämiseen liittyviä hankkeita, viimeksi Oulujärven Jättiläiset ry:n kehittämishanketta. Kunta on vuosittain käyttänyt rahaa markkinointiin (messut, esitteet, erilaiset luettelot ja julkaisut, infopisteiden ja mainostaulujen ylläpitokustannukset). Kunta tukee Oulujärven Jättiläiset ry:n kanssa tehtävää yhteismarkkinointia. Yhteismarkkinointisuunnitelma on tehty vuosille 2006-2007. Lähivuosina kunnan taloudellinen panostus markkinointiin ei oleellisesti lisääntynyt, mutta kanavoituu Oulujärven Jättiläiset ry:n kautta. Markkinoinnin seuraamiseksi perustetaan yhteistyöryhmä, jossa kunnalla on edustaja.

1.11 Puolangan matkailulle Paljakan alue on tärkein kohde. Puolangan kunta tekee kunnan yleistä markkinointia ja antaa tukea Puolanka-Paljakka matkailuyhdistyksen yhteismarkkinoinnille. Kunta on osallistunut matkailuhankkeisiin, joskaan ei ole niitä viime aikoina hallinnoinut. Hallinnoinnista sovitaan erikseen. Tulevaisuudessa kunnan oma markkinointi jäänee vähäisemmäksi. Lopullista päätöstä siitä, että kaikki markkinointi ja myyntityö tehtäisiin ainoastaan matkailuyhdistyksen kautta, ei ole tehty. Matkailuhankkeita kehitellään yhdessä kunnan ja Puolanka-Paljakka matkailuyhdistyksen kanssa. Paljakassa valmistuu kesällä 2007 matkailukeskuksen "master plan".

1.12 Ristijärvellä on vähän matkailuyrityksiä. Kunnan rooli on ollut toimia tilojen tarjoajana parille yritykselle, toimia matkailuinfon ja yhteispalvelupisteen ylläpitäjänä

sekä silloin tällöin osallistua yhteisen markkina-esitteen tuottamiseen. Matkamessujen maakunnallisen osallistumisosuuden on kunta kustantanut. Takavuosina kunta on hallinnoinut kolmea erimuotoista matkailun kehittämishanketta ja ollut mukana muutamassa yhteishankkeessa. Seniorpolis -hankkeen puitteissa on käyty kehityskeskusteluja muutamien yritysten toiminnan kehittämiseksi luontomatkailun suuntaan. Jatkossa kehittämisvastuu tulee Kainuun Etu Oy:lle, jolta kunta ostaa 1.10.2006 alkaen elinkeinopoliittisen kehittämissuun-nittelun ja yrittäjäneuvonnan sekä projektien hallinnon johtamisen.

1.13 Sotkamon osalta VMK vastaa matkailun markkinoinnista ja FinFunille on ulkoistettu mm. messutapahtumat ja esitejakelu. Kunnan palkkalistoilla ei ole yhtään matkailutoimen henkilöä. Matkailuprojekteja ei ole kunnan vastuulla kuin yksi MEK:n projekti, muut menevät Kainuun Edun ja VMK:n kautta.

Sotkamon kunta ei osallistu varsinaisiin matkailuinvestointeihin. Golfyhtiössä kunta on määräaikaisena osakkaana (vuoden 2007 loppuun). Sitä vastoin kunnallista palveluvarustusta (kadut, viemärit ym.) sekä erilaisia reittejä ja opasteita rakennetaan kunnan varoilla. Kunta hankkii myös silloin tällöin maata matkailuyritysten käyttöön (pääasiassa golfalueisiin ja lomaosakkeisiin) tavallisimmin vapaaehtoisin kaupoin tai vuokraamalla.

1.14 Suomussalmen kunta vastaa tarvittavasta kaavoituksesta, kunnallistekniikan rakentamisesta, tarvittavista kiinteistöistä (joiden toiminta on yritysten tai yhdistysten hoidossa), osittain latuverkostosta ja yksityistieverkon ylläpidosta sekä toimii yhtenä moottorikelkka- ja hiihtopoolien rahoittajana. Lisäksi kunta vastaa matkailutoimistosta, Turjanlinnan, Domnan Pirtin ja Raatteen Vartiomuseon toiminnoista ja henkilöstöstä sekä kotiseutumuseosta ja Oilolan käsityömyyntyntäytelystä.

Matkailutoimisto vastaa asiakaspalvelusta (matkailuneuvonta, esitepostitukset, opasvaraukset) ja yhdessä hallintopalvelujen kanssa kunnan yleismarkkinoinnista, internet- ja Promis-tiedostojen ylläpidosta, näkyvyydestä eri oppaissa ja katalogeissa, messujen ja muitten myyntitapahtumien järjestelyistä ja koordinoinnista, esitetuotannosta (osin yritysten kanssa yhdessä) sekä yhteydenpidosta eri viranomaisiin. Kunta vastaa omalta osaltaan myös kansainvälisen matkailumarkkinoinnin ja Kainuun Edun perusrahoituksesta, rahoittaa osaltaan Idän Taiga ry:n yhteismarkkinointitoimenpiteitä, huolehtii eri projektien kunnallisesta rahoitusosuudesta sekä hallinnoi joitakin matkailuprojekteja.

1.15 Vaalan kunta on mukana Oulujärven Jättiläiset ry:n toteuttamassa yhteismarkkinoinnissa (esitteet, messumarkkinointi, lehti- ja radiomainonta, infopisteet ja keskusvaraamo). Lisäksi kunta käyttää vähäisessä määrin rahaa myös kunnan omaan tapahtuma-, kohde- ja muuhun matkailumarkkinointiin.

Kunta omistaa seuraavat käyntikohteet:

Manamansalon saarella oleva Kassu Halonen- taidetalo, jossa on näyttely- ja kokoustilaa sekä kahvio. Talon toiminnasta vastaa erillinen yhdistys, jossa kunta on osakkaana. Suurin yksittäinen tapahtuma on Manamansalon saaripäiviin sisältyvä saarikonsertti. Saarikonsertti järjestetään vuosittain heinäkuussa Oulujoen varressa oleva museoviraston ohjauksessa entisöity historiallisesti merkittävä Lamminahon talomuseo. Kunta vastaa myös talon matkailutoiminnasta.

Lisäksi Vaalan kunta omistaa seuraavat matkailun yritystoiminnan tilat, jotka on vuokrattu yrityksille:

Oulujärven Lomakylä (perinteinen leirintäalue) Säräisniemellä
Leirikeskus Suviranta Säräisniemellä

Ruununkartano (pienhotelli ja tilausravintola) Säräisniemellä
Oulujärven vapaa-aikakeskus (Happy Beach) ja sitä ympäröivä loma- asuntoalueen
maapohjan Säräisniemellä.

Vaalan kunta hallinnoi vuoden 2007 loppuun saakka kestävästä Länsi- Oulujärven
matkailutuotteiden kehittämishanketta. Vaalan kunta rahoittaa omalta osaltaan
Oulujärvi Leader- toimintaryhmää. Leader- ohjelmasta tuetaan mm. matkailun
yritystoiminnan kehittämis- ja investointihankkeita Oulujärven alueella.

Koulutus ja tutkimusorganisaatiot

1.16 Oulun yliopisto, Kajaanin yliopistokeskus / Lönnrot-instituutti. Kajaanin
yliopistokeskus on Oulun yliopiston koordinoima usean yliopiston muodostama
osaamis- keskittymä, jolla on opetus, tutkimus ja kehittämistoimintaa eri puolilla
Kainuuta. Lönnrot-instituutti on Kajaanin yliopistokeskukseen kuuluva alue-, arviointi,
maaseutu- sekä kulttuurin ja historian tutkimukseen ja kehittämistoimintaan sekä
Venäjä-yhteistyöhön keskittyvä yksikkö. Osana alue- ja arviointitutkimusta Lönnrot-
instituutissa tehdään myös matkailun kehittämiseen liittyvien ohjelmien ja hankkeiden
vaikuttavuuden arviointia. Aluetutkimukseen liittyvän ennakoititutkimuksessa analy-
soidaan niin ikään esimerkiksi matkailuosaamisen kehittämistarpeita. Lönnrot-insti-
tuutti kuuluu pohjoisen pitkäaikaisen ympäristötutkimuksen verkostoon (NORTHERN
LTSER), jossa luontomatkailun tutkimus on osa toimintaa.

1.17 Kajaanin ammattikorkeakoulu

Kajaanin ammattikorkeakoulu kouluttaa matkailualalle restonomeja. Restonomit-
kinnossa painoalueena on luonto-, liikunta ja tapahtumamatkailu. Koulutuksessa
tehdään yhteistyötä liikunnanohjaajakoulutuksen, tradenomikoulutuksen ja
enenevässä määrin myös alueen yritysten kanssa. Koulutus on korkeakoulututkintoon
johtavaa, jossa on kuitenkin vahva käytännön osaamisen painotus. Matkailun koulu-
tusta on sekä suomenkielisenä että englanninkielisenä. Tällä tavoin luonto- ja
liikuntamatkailun alalle saadaan myös kansainvälistä ulottuvuutta. Koulutus- ja t&k-
yhteistyötä tehdään useiden kotimaisten ja ulkomaisten yhteistyöoppilaitosten
(yliopistojen) kanssa.

Syksyllä 2008 alkaa Kajaanin ammattikorkeakoulussa myös maisteritason matkailun
ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtava koulutus (restonomi, ylempi amk).
Järjestämme myös matkailun erikoistumisopintoja sekä muuta täydennys- ja lisäkou-
lutusta. Koulutus- ja palveluyksikkömme toteuttaa koulutukset myös räätälöityinä
yrityskoulutuksina.

Kajaanin ammattikorkeakoulussa tehdään myös matkailuun liittyvä tutkimus- ja
kehittämistoimintaa. Tutkintoihin liittyvät opinnäytteet ovat yrityksille tehtäviä
kehittämis- ja tutkimustöitä. Sen lisäksi tutkimus- ja kehittämissyksikössä tehdään
laajaa matkailualan tutkimus- ja kehittämistyötä hankkeissa. Toimimme aktiivisesti
t&k-toiminnassa sekä Itä-Suomen että Pohjois-Suomen yhteisissä verkoissa.

2. Alueen tärkeimmät maanomistajat tai heidän edustajansa

Kainuun maapinta-ala 2 156 700 ha, josta metsämaata 95,2 %, peltoa, varasto-alueita, teitä ja muuta maata on kokonaisalasta 4,8 %. Valtio on Kainuun suurin maanomistaja. Omistusosuus on 44 % (903 700 ha). Toiseksi suurin maa-ala on hallussaan yksityisillä maanomistajilla 39,2 % (805 700 ha). Yhtiöt omistavat Kainuussa maata (282 300 ha, 13,7 %). Yhteisöjen (seurakunnat, säätiöt, yms.) hallinnassa maa-alasta noin on 3 %. Vesipinta-alan osuus koko alasta 11,8 %.

Jonkinasteisen käyttörajoituksen piirissä on Kainuun maa-alasta 277 238 ha (12,9 %). Tiukasti suojeltuja alueita maa-alasta noin 3,6 %.

2.1 Metsähallitus

Kainuun maa- ja vesialueesta on Metsähallituksen hoidossa n. 42 %. Kuhmossa, Suomussalmella, Puolangalla ja Hyrynsalmella omistusosuus on noin puolet kokonaisalasta. Vuonna 2002 Metsähallituksen hallinnassa metsämaata oli 898 270 ha, josta suojeluun oli varattu noin 130 000 ha ja virkistysalueiksi 14 000 ha. Vuosittain Metsähallitus hakkaa Kainuusta noin 1 milj.m³ puuta.

Maaomistusoloista johtuen merkittävä osa Kainuun retkeily- ja ulkoilureiteistä sekä matkakohteista sijaitsee Metsähallituksen maalla. Metsähallitus on alueen merkittävin virkistyspalvelujen tarjoaja. Monet luontomatkailuaktiviteetit sijoittuvat talousmetsiin, esimerkiksi lähes kaikki moottorikelkkareitit. Hallinnoimillaan alueilla Metsähallitus rakentaa, huoltaa ja kunnostaa retkeilyn tarvitsemat rakenteet.

Vuonna 2004 Metsähallitus laati hallitsemilleen alueille laajan kuulemis- ja osallistamisprosessin kautta luonnonvarasuunnitelman, joka ulottuu vuoteen 2011 saakka. Suunnitelma päivitetään vuoden 2007 aikana.

2.2 UPM-Kymmene Oyj

UPM omistaa Kainuun alueella noin 220 000 ha maata, josta metsätalousmaata noin 200 000 ha. UPM:n omistaman maa-alueen käyttötarkoitus on raaka-aineen tuottaminen puuta jalostavalle teollisuudelle. Joitakin puuntuotannon kannalta marginaalisia alueita saatetaan `jalostaa` vapaa-ajan asuntotonteiksi tai muuhun virkistyskäyttöön. UPM:lla ei ole suunnitelmia ryhtyä hyödyntämään omistamaansa maa-aluetta aineettomasti nykykäytäntöä laajemmin.

Sidosryhmäsuhteiden vuoksi yhtiö suhtautuu myötämielisesti paikallisten asukkaiden virkistyskäyttöön omistamallaan alueilla sikäli kuin se ei kohtuuttomasti rajoita tai haittaa puutuotantoa. Periaatelinjaus merkitsee sitä, että esimerkiksi yhtiön omistamat metsätiet ovat pääsääntöisesti marjastajien käytössä ja soveltuvat metsäalueet on vuokrattu paikallisille metsästysseuroille tai yhtiön omalle henkilökunnalle virkistyskäyttöä varten kohtuullisella vuokratasolla. Yhtiö ei halua lisätä moottorikelkkareittien tai muiden moottorikäyttöisten maastoajoneuvojen käyttämien ajoväylien määrää nykytasosta vaan toivoo liikennepaineen kasvua ohjattavan nykyistä paremmin huolletuille, kelkkailunormit täyttävillä reiteillä, joissa käyttäjän ja maaomistajan vastuukysymykset on selkeästi määritelty.

2.3 Tornator Oy

Aikaisemmin Stora Enson Oyj:n omistamat maa-alueet ovat siirtyneet Tornator Oy:n hallintaan. Stora Enso Oyj on vähemmistöosakkaana Tornator Oy:ssä. Tornator Oy:n tehtävänä on puuntuotanto ja hakkuoikeuksien vuokraus. Kainuussa Tornator Oy omistaa noin 50 000 ha maata, joka on luonnossuojelukohteita lukuun ottamatta

metsätalouksikäytössä. Metsätaloualueet on vuokrattu vähäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta paikallisille metsästysseuroille tai omalle henkilökunnalle virkistyskäyttöön.

2.4 Yksityismetsät

Yksityisomistuksessa Kainuussa on 805 700 hehtaaria maata. Maatiloja, joilla tarkoitetaan saman omistajan hallinnassa olevia kiinteistöjä, on yhteensä 16 550 kpl. Maatilojen keskikoko on 48,7 ha. Tiloista 4750 on alle 7 ha:n kokoisia. Maataloutta tai maatalouden liitännäiselinkeinoja tiloista harjoittaa noin 1500. Eläkeläisomistajien osuus omistajista on 40 %. Metsänomistajista 18 % asuu Kainuun ulkopuolella. Tiloista on yhteisomistuksessa 22 %. Kaikki edellä mainitut tiedot on poimittu Kainuun metsäohjelmasta (2005).

Pääsääntöisesti kaikki yli 7 ha:n suuruisen tilan omistajat ovat paikallisen metsänhoitoyhdistyksen jäseniä. Metsänhoitoyhdistyksissä on jäseniä (2006) kaikkiaan 11 800 henkilöä. Kaikki viisi Kainuussa toimivaa metsänhoitoyhdistystä ovat Kainuun Metsäomistajien Liiton jäseniä. Metsänomistajien liitto puolestaan on MTK:n jäsen. Yksittäisellä maatilan omistajalla on halutessaan myös mahdollisuus liittyä henkilöjäsenenä Metsänomistajien liittoon tai MTK:oon.

Yksityismetsäomistajilla on Metsäomistajien liiton antaman tiedon mukaan tavoitteena maksimoida kokonaisyhyöty omistamastaan maa-alasta. Saatavan hyödyn laadun määrittelee maanomistaja itsenäisesti vallitsevaa metsä- ja luonnonsuojelulainsäädäntöä noudattaen. Jollekin maanomistajalle maksimaalinen hyöty saattaa syntyä myymällä puuta, maa-ainesta tai jotain muuta aineellista hyödykettä. Jollekin toiselle maanomistajalle maksimaalinen hyöty saattaa muodostua pelkästä maiseman ihailusta. Käytössä on koko hyödyntämiskirjo aineellisesta aineettomaan ja niiden eriasteiset yhdistelmät. Toistaiseksi painopiste on ollut selvästi aineellisen hyödyntämisen puolella, mutta asenteet ovat muuttamassa aineettoman hyödyntämisen suuntaan.

3. Luontomatkailuyritykset

Toimialatasolla luontomatkailuyrittäminen on nuorta eikä Kainuu tee tässä suhteessa poikkeusta koko maan tilanteeseen verrattuna. Käytännössä kaikki alueen ohjelmajärjestelyyritykset ovat syntyneet viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Luontomatkailulle on tyypillistä, että alan yritykset ovat toistaiseksi kooltaan pieniä ja syntyneet usein omistaja-perustajan oman henkilökohtaisen mielenkiinnon tuloksena. Syntyhistoriasta johtuen yrittäjien keski-ikä on keskimääräistä alhaisempi, ammattiosaaminen korkeatasoista tai ainakin motivaatio ammattiosaamisen kehittämiseen on suuri. Usein yritysosaaminen on kokemuksen puutteesta johtuen heikosti kehittyneitä ja tuotto-odotukset keskimääräistä alhaisemmat.

Yritystoiminnan hajautetusta luonteesta johtuen alan keskeinen menestystekijä on verkottuminen. Verkottuminen edellyttää yrittäjiltä kehittyneitä sosiaalisia taitoja ja aktiivista hakeutumista yhteistoimintaan. Sosiaalisten taitojen merkitys yritystoiminnalle korostuu myös suhteessa muuhun toimintaympäristöön. Luonnon aineeton hyödyntäminen on eräiltä osin ristiriidassa ympäröivän yhteiskunnan arvojen kanssa. Erityisesti tämä koskee petokuvausta. Lisäksi luontomatkailu joutuu osittain tukeutumaan ns. jokamiehenoikeuksiin, joiden määrittely suhteessa ammattimaiseen luontoyrittämiseen on kesken.

Luontomatkailuyrittäjyyden varsinainen potentiaali on kansainvälistymisessä. Luontomatkailun kansainvälistymiskehitystä hidastaa yritysten pieni koko ja rajalliset taloudelliset mahdollisuudet palkata ammattitaitoista työvoimaan markkinointiin.

Yritystyyppi	Yritysten lkm, kpl *
Karhukuvaajat	5
Koiravaljakkoyrittäjät	3
Vaellustallit	5
Moottorikelkkayrittäjät	4
Ohjelmapalveluyrittäjät	10

* Tiedot vuoden 2007 alusta

4. Matkailuorganisaatiot

Vuosikymmenten mittaan Kainuussa on kokeiltu useita erilaisia tapoja tehostaa matkailusektorin yhteistoimintaa. Useat käytetyistä toimintatavoista ovat olleet yritysperäisiä ja niiden toimivuus on osoittautunut tehottomaksi johtuen yritysten tai alueiden erilaisuudesta ja ristiriitaisista intresseistä tai sitten hallinto on etäännyntynyt liian kauaksi yritysten arkipäivästä, eivätkä yritykset ole sitoutuneet tehtyihin päätöksiin.

Nykyinen nelipila (viisipila ?)-malli perustuu matkailualueittaiseen organisoitumiseen. Kainuun viidellä keskeisimmällä matkailualueella (Vuokatti, Ukkohalla, Paljakka, Kuhmo-Suomussalmi, Oulujärven alue sekä Kajaani) toimivien matkailuyrittäjien intressit ovat siinä määrin yhtenevät, että he ovat perustaneet alueellisia yritys- tai yhdistysmuotoisia organisaatiota ajamaan tärkeäksi katsomiaan asioita. Näiden alueellisten matkailuyritysten yhteenliittymien päätehtävä on kotimaan matkailua edistävä alueellinen markkinointiyhteistyö. Kansainvälisen matkailumarkkinoinnin kehittämistä vastuu on Kainuun maakuntaohjelmassa määritelty Kainuun Etu Oy:lle. Tätä työtä on viime vuodet toteutettu yhtiön kansainvälisten matkailuhankkeiden resursseilla. Vuoden 2007 alusta käynnistettäväksi suunniteltu Kainuun kansainvälisen matkailumarkkinoinnin koordinoitihanke tulee toteutuessaan tuomaan merkittävästi lisäpanostusta Kainuun kansainvälisen tunnettuuden lisäämiseen.

Kauppakamarin matkailujaos toimii matkailullisten edellytysten kehittäjänä ja valtakunnallisena vaikuttajana mm. lentoliikenteen ongelmien vähentämiseksi.

5. Vapaaehtoisjärjestöt

Kainuussa ns. ´kolmatta sektoria´ edustavat luonnonsuojeluyhdistykset, kyläyhdistykset, kaupunginosajärjestöt, poliittiset järjestöt, urheiluseurat, metsästysseurat, 4H-yhdistys ja Suomen Ladun paikallisyhdistykset.

Järjestökenttä on tavattoman laaja ja tavoitteiltaan hajanainen. Yhdistävä tekijä erilaisten järjestöjen välillä on voimakas halu toimia oman alueensa tai tärkeäksi kokemansa päämäärän hyväksi. Pääasiassa toiminta järjestöissä on voittoa tavoittelematonta. Vapaaehtoisjärjestöillä on hallussaan merkittävä määrä paikallistuntemusta ja alueeseen liittyvä tietoa, mutta krooninen resurssipula ja yrittäjyydestä poikkeava arvomaailma vaikeuttaa tieto-aidon taloudellista hyödyntämistä luontomatkailuyrittämisessä.

LIITE 3: Lähivirkistyspaikkojen/kevyen liikenteen väylien rakentamistarve Kainuussa

Rakennettava yhteys	Kunta	Tieluokka
Kajaani - Vuokatti	Kajaani, Sotkamo	klv
Kirkkoaho, Hepomäki-Paltaniemen kirkko	Kajaani	klv
Paljakka – Kotilan kyläkauppa	Puolanka	klv
Paltamo - Mieslahti	Paltamo	klv
Petola – Kuhmon keskusta	Kuhmo	klv
Teeriniemi - Martinlahti	Vaala, Manamansalo	klv

klv = kevyen liikenteen väylä

Kainuun ulkoilureittien luokitus 2007						
Luontokohteen nimi	Kunta	Reitti- tyyppi	Tauko- paikkoja	Koordinaatit (KKJ)		Huom.
			P	I		
KESÄ/VESILLÄ: VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄT MELONTAKOhteet						
Jongunjoki	Kuhmo	joki	4+useita	7083955	3638041	Alkaa Kuhmosta, mutta virtaa pääosin Lieksan (Pohjois-Karjala) puolella
Tervareitti Änättijärvi-Lentua-Ontojärvi	Kuhmo	järvi(-joki)	16	7145528	3632234	Tervahistoria
Hossa	Suomussalmi	joki-järvi	n. 30	7263363	3610061	Monipuolinen. Kirkkaat vedet.
Lentua	Kuhmo	järvi	10	7130891	3628746	Kainuun suurin säännöstelemätön järvi
Kiiminkijoki	Puolanka	joki	1+useita	7202958	3520376	Alkaa Puolangalta, mutta virtaa pääosin Pohjois-Pohjanmaan puolella
KESÄ/VESILLÄ: MUUT MERKITTÄVÄT MELONTAKOhteet						
Tervareitti/Kiekin reitti-Lammasjärvi	Kuhmo	joki-järvi	6	7105343	3655703	
Tervajoki-Kutujoki	Vaala	joki	9	7174451	3496123	
Hossanjoki	Suomussalmi	joki	8	7255605	3619195	
Tervareitti/Iso-Palonen-Kalliojoki-Lentua	Kuhmo	joki	8	7131691	3643384	
Karttimojoki	Suomussalmi	joki	2	7234216	3627034	
Hiisijoki	Ristijärvi	joki	3	7150391	3567538	
Tervajoki	Ristijärvi	joki	2	7156422	3569986	
Tervajoki	Hyrnsalmi	joki	2	7172851	3584736	
Tuomijoki	Hyrnsalmi	joki	3	7183057	3566162	
Kongasjoki	Paltamo	joki	5	7157862	3522712	
Lylyjoki-Näljänkäjoki	Puolanka	joki	5	7216556	3557444	
Jormasjärvi ja -joki	Sotkamo	järvi-joki	1	7105455	3558259	
Laakajärvi	Kajaani	järvi	2	7088994	3544549	
Tiilikkajärvi	Sotkamo	järvi	3	7063767	3563219	
Saunajärven reitti-Lammasjärvi	Kuhmo	joki-järvi	4	7099776	3644664	
Hyrnsalmen reitti	Useita kuntia	rakennettu joki	n. 20	7184033	3578017	Näitä kulttuurihistoriallisesti merkittäviä vuosisataisia kulkukeinoja ja myös mm. tervare
Sotkamon reitti	Useita kuntia	rakennettu joki	n. 20	7111838	3592895	tunnettuja vesireittejä tulisi kehittää sekä vesiretkelyyn että kalastukseen. Tehtävä
						voimaloiden ohitukset veneellä&kanootilla sujuviksi sekä toimivat kalaportaat.
Lisäksi on mainittava tärkeimpänä esimerkkinä muista suurista järvistä						
Oulujärvi	Useita kuntia	järvi	n. 30	7151145	3498955	Oulujärvi ei kuitenkaan ole melontakohde, vaan lähinnä veneilykohde
Kainuun järvet soveltuvat myös soutumatkailuun ja kirkkoveneretkiin.						
Edellä mainittujen Lentuan ja Oulujärven lisäksi monella muullakin suurella järvellä on veneenlaskupaikkoja sekä saarissa palveluvarustusta, ks. www.kainuu.fi/ulkoilukartta .						

Kainuun ulkoilureittien luokitus 2007									
Kohteen nimi	Kunta	Reitti- tyyppi	Reitin muoto	Tauko- paikkoja	Koordinaatit, KKKJ				
					P	I			
TALVI: MERKITTÄVIMMÄT HIIHTOMATKAILUKOhteet									
Vuokatti-Sotkamo	Sotkamo	latu	verkosto	5	7115740	3562116	Murtomaa + laskettelu		
Paljakka	Puolanka	latu	verkosto	7	7175443	3545525	Murtomaa + laskettelu		
Ukkohalla	Hyrnsalmi	latu	verkosto	11	7183025	3559523	Murtomaa + laskettelu		
Hossa	Suomussalmi	latu	verkosto	10	7264903	3617271	Murtomaa		
Rokua	(Vaala)	latu	verkosto	7	7164653	3476299	Murtomaa		
Saukkovaara	Ristijärvi	latu	verkosto	4	7155446	3560195	Murtomaa + laskettelu		
TALVI: MUUT MATKAILUA TUKEVAT HIIHTOLADUT									
Kuhmon keskustaa ympäröivät ladut	Kuhmo	latu	verkosto	4	7115597	3625739	Murtomaa		
Haverisen ladut	Suomussalmi	latu	verkosto	1	7197903	3586864	Murtomaa		
Itärajan talvireikelyreitti	Suomussalmi	merk. reitti	nauha	14	7244263	3621243	Merkitty talvireitti hiihtäjille ja koiravaljakoille, ei huollettua latua		
Vimpelinvaaran hiihtokeskus	Kajaani	latu	verkosto	1	7123756	3534982	Murtomaa		
Välikosken ja Loma-Rinteelän reitti	Sotkamo	latu	rengas	1	7109902	3577233	Murtomaa		
TALVI: MUUT HIIHTOLADUT									
Muut hiihtoladut palvelevat lähinnä paikallisten asukkaiden virkistystarpeita. Tällaiset ladut ovat tärkeitä, mutta niiden kunnossapitoa ei ole tarpeen maakunnan tasolla ohjata.									
TALVI: MOOTTORIKELKKAURASTO									
Kainuun urasto kaikkiaan	Kaikki kunnat	2379	km						

Kainuun moottorikelkkaurasto taukopaikkoineen löytyy tarkoille kartoille piirrettynä Kainuun ulkoilukartasta yhden ja saman nimen alta (www.kainuu.fi/ulkoilukartta -> Kainuun MK-urat).									
Lisäksi urastosta on olemassa tuore painettu yleissilmäyskartta (1:400 000). Urastoa ei tässäkään jaeta osiin, vaan todetaan uraston/reitistön kehittämistarpeista yleisellä tasolla:									
-Kainuun moottorikelkkaurasto on kattava. Merkityt reitit ovat perusteltuja siksi, että ne vähentävät villiä kelkkailua. On syytä keskittyä nykyisen verkoston ylläpitoon eikä uusien yhteyksien rakentamiseen.									
-Poikkeuksen edelliseen muodostavat ylimaakunnalliset yhteydet, joissa on kehitettävää.									
-Ylläpito olisi saatava tasalaatuiseksi koko Kainuun alueella.									
-On syytä pyrkiä virallistamaan uria reiteiksi, jolloin mm. naapurimaanomistajien oikeudellinen turva paranee.									
-On selvittävää mahdollisuudet käyttää auraamattomia metsäteitä moottorikelkkareittien pohjana.									
-Kelkkareittejä ei tule perustaa luonnonsuojelualueille tai muuten aroille alueille, kuten esimerkiksi kotkan pesäreviireille.									
-Moottorivoimin tapahtuva eteneminen poikkeaa muusta luontomatkailusta. Moottorikelkka aiheuttaa ilmastonmuutosta kiihdyttäviä ja terveydelle haitallisia päästöjä, melu häiritsee eläimiä ja ihmisiä laajalle säteelle, moottorikelkkareitit/-urat pirstovat tienrakennukselta säästyneitä laajempia erämaakokonaisuuksia. Moottori vaatii kulkeakseen öljyä, joka on loppuva, uusiutumaton luonnonvara.									

Kainuun ulkoilureittien luokitus 2007**LUONNON TARKKAILU**

Kainuun erikoisuus ja valtti on jo tuotteistettu luonnon tarkkailu ja valokuvaaminen (nisäkkäät, linnut). Kaupallista karhukojutointia ei juuri muualla kuin Kainuussa ole.

Luonnon tarkkailussa on laajennuspotentiaalia paljon. Lisäksi nivomalla yhteen kulttuurihistoriaa ja luontokohteita saadaan uusia kiinnostavia tuotteita.

Luonnon havainnoinnin sekä lihasvoimiin perustuvan opastetun luontomatkaailun valtti on sen kestävyys. Tällaiset aktiviteetit ovat ekologisesti ja eettisesti kestäviä eivätkä ne aiheuta häiriötä muulle luonnolle tai muille luonnossa liikkuville ihmisille. Tosin eläinten ruokintaan ja tarkkailuun voi liittyä myös ongelmia, jotka on ennaltaehkäistävä riittävällä viranomaisohjeistuksella sekä -valvonnalla ja yrittäjien korkealla ammattitaidolla.

kohde	kunta	Koord./KKJ P	Koord.KKJ I	Huom.
Suurpedot:				
Luontokeskus Petola	Kuhmo	7116083	3625910	Luontokeskus: ilmainen näyttely, maksusta opastus. Karhu, susi, ahma, ilves, kotka, metsäpeura.
Wild Brown Bear	Kuhmo	7159846	3642971	Yritys, joten maksulliset tuotteet. Päätuote karhukoju, myös muiden eläinlajien tarkkailua tai muita aktiviteetteja tarjolla.
Artimedia/Lassi Rautiainen	Kuhmo	7125534	3534542	Yritys, joten maksulliset tuotteet. Päätuote karhukoju, myös muiden eläinlajien tarkkailua tai muita aktiviteetteja tarjolla.
Martinselkosen Eräkeskus	Suomussalmi	7229050	3631400	Yritys, joten maksulliset tuotteet. Päätuote karhukoju, myös muiden eläinlajien tarkkailua tai muita aktiviteetteja tarjolla.
Arolan maatila	Suomussalmi	7238249	3624049	Yritys, joten maksulliset tuotteet. Päätuote karhukoju, myös muiden eläinlajien tarkkailua tai muita aktiviteetteja tarjolla.
Raatteen petobongaus	Suomussalmi	7194214	3617378	Yritys, joten maksulliset tuotteet. Päätuote karhukoju, myös muiden eläinlajien tarkkailua tai muita aktiviteetteja tarjolla.
Lintutornit:				
Yhteiskunnan rakentamia, jokamiehen/-naisen käytettävissä maksutta				
Aiilanranta (Painuanlahti)	Vaala	7149346	3489445	
Hirvasjärvi	Suomussalmi	7210527	3614126	
Isosirri (Otanmäki)	Kajaani	7115635	3504696	
Pikkusirri (Otanmäki)	Kajaani	7115044	3505106	
Piilokoju (Otanmäki)	Kajaani	7115154	3504739	
Kuivajärvi	Hyrnsalmi	7170354	3590985	
Kuluntajärvi	Kajaani	7133110	3542451	
Kuvaja	Vaala	7136157	3487146	
Kämärä (Rytilampi)	Kuhmo	7116068	3631234	
Matalajärvi	Paltamo	7150094	3531690	
Mieslahti	Paltamo	7143161	3547184	
Mujethoulu	Sotkamo	7119458	3558878	
Pesiö (Joutenjärvi)	Suomussalmi	7205742	3575057	

KULTTUURIHISTORIALLISET LUONTOMATKAILUKOhteet

Kainuussa on mielenkiintoista kulttuurihistoriaa, jota voi ammentaa niin kaupunkimatkailija kuin luontomatkaillijakin. Luontomatkaailun kannalta merkittävimmät kulttuurihistorialliset kohteet on koottu Kainuun ulkoilukarttaan, www.kainuu.fi/ulkoilukartta -> teema Kulttuuriympäristö ja maisemat (yli 130 kpl). Niitä ei tässä erikseen luetella.

PYÖRÄMATKAILU

-Kainuun, kuten muunkin Suomen tiestö sopii hyvin polkupyörämatkailuun. Teitä on jokaisen makuun ja jokainen voi suunnitella reittinsä itseään kiinnostavien kohteiden mukaan.

-Pyöräily-GT-karttasarjaan on merkitty 72 valtakunnallista pyöräretkireittiä, joista osa kulkee Kainuunkin alueella. Nämä reitit on merkitty maastoon melko huomaamattomin ruskein polkupyörätarroin.

-Tarkemmin Kainuun pyöräretkireittejä ei käydä luokittelemaan tai luetteleimaan. Muutamia ideoita pyörämatkailuun kuitenkin esitetään:

->Oulujärven koko- tai puolikiertos (Manamansalon läpi oikaisten) sopii mainiosti pyöräilyyn

->Pyörällä voi polkea esimerkiksi sotahistorialliselta kohteelta toiselle (ks. www.kainuu.fi/ulkoilukartta, hakuryhmä Sotahistoria ja maanpuolustus)

->Tai ylipäänsä kerätä kulttuurihistoriallisia kohteita pyörämatkansa varrelle (ks. www.kainuu.fi/ulkoilukartta, teema Kulttuuriympäristö ja maisemat)

->Pyöräretkensä voi suunnitella kulkemaan Kainuun geologisten erikoisuuksien kautta (ks. Kainuun luontokohdeopas, s. 267)

->Tai vaikka merkittävimpien luonnonsuojelualueiden kautta (ks. www.kainuu.fi/ulkoilukartta, teema Luonnonsuojelu)

MAASTOPYÖRÄILYREITIT

-reittejä olisi kehitettävä

Ukkohalla	Hyrnsalmi
Paljakka	Puolanka
Vuokatti	Sotkamo

RATSASTUS, KOIRAVALJAKOT, POROAKTIVITEETIT

-Pääsääntöisesti ratsastus-, koiravaljakko-, poroaktiiviteettiyritykset tekevät itse omat reittinsä, joista he vastaavat.

-Poikkeuksen muodostaa yhteiskunnan ylläpitämä Itärajan talviretkiyleisreitti, jota saavat niin hiihtäjät kuin koiravaljakotkin käyttää.

->Itärajan talviretkiyleisreittiä olisi perusteltua jatkaa Suomussalmen rajalta etelään Kuhmon halki (Vartius/Ampiaisvaara-Teljo). Rajan pinnassa entisten rajavartioasemien, nykyisten matkailuyritysten ketju jatkuu sopivin päivämatkoin myös Kuhmossa. Uusi talvireitti voisi hyödyntää pääosin olemassaolevia taukopaikkarakenteita. Tämä myös yhdistäisi Suomussalmen ja Pohjois-Karjalan talvireitit.

MUITA

Mihin suuntaan luontomatkailun aktiviteetit tulevaisuudessa muuttuvat? Yksi mielenkiintoinen uutuus on retkiluistelu. Muitakin täysin uusia tai ainakin toistaiseksi vähän tunnettuja luontomatkailutuotteita saattaa syntyä, ja näiden kaipaamia reitistöhankeita on harkittava tapauskohtaisesti, kestävä kehitys huomioiden.

KALASTUS JA METSÄSTYS

-jokiamieskalastajat (virveli, perho; joet, järvet) -> kalastusluvut

-kalastusoppaiden palvelut matkailijoille

-potentiaalia voisi olla myös esimerkiksi ammattikalastusnäytöksissä, ainakin osana laajempaa luontomatkailutuotetta

-jokiamiesmetsästäjät -> metsästysluvut

-opastetut metsästysmatkat

Kalastus ja metsästys eivät kuulu tähän kartoitukseen.

Kainuun ulkoilureittien luokitus 2007/jel														
						Maakuntakaava:				ALUS-				
						Kainuu Luontomatkailun			Kävijä-	TAVA!				
			Tauko-		luonto-	kehittämisa-	Valtak-	määrä-	MH:r	Reitin				
		km/	paikkoja	Esteetön	kohde-	tai kehittä-	merki-	arvio	luoki-	vaat-	Reitti-	Reitti-	Reitin	Koordinaatit, KKK
Luontokohteen nimi	Kunta	km yht.	kpl	/torni	opas	kohde (kk)	tys	/vuosi	tus	vuutyyppi	pohja	muoto	P	I
I KESÄ: KAINUUN VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄT RETKEILYKOhteet														
Hossan retkeilyalue	Suomussalmi	90	55		A eng	kk, Hossa	vr, lk	48100	LK2	I-II	retk.reitti, lr	polku	verkosto	7267555 3611356
Manamansalo ja Oulujärven retkeilyalue	Vaala	21	17		A eng	kk, Oulujärvi	vr, m	25000	LK3	I	retk.reitti	polku	verkosto	7143596 3502400
Vuokatti	Sotkamo	36	3	torni, est.	A eng	Vuok-Hiidenp	m	suuri		I-III	retk.reitti	polku	renkaita	7115433 3562179
Hiidenportin kansallispuisto	Sotkamo	28	7		A eng	kk, Vuok-Hiidenp	kp	10000	LK4	II	retk.reitti	polku	verkosto	7087856 3600190
Rokuan kansallispuisto + ympäristö	Vaala	57	9	est	A eng	kk, Oulujärvi	kp, lk	20000	LK4	I-II	retk.reitti, lr	polku, k	verkosto	7162749 3475886
Paljakan luonnonpuisto + ympäristö	Puolanka	40	7	torni	A eng	Paljakk-Ukkohalla	lp	>7000	LK4	I-III	retk.reitti	polku	renkaita	7178905 3547621
Hepoköngäs	Puolanka	1	0	est	A eng	Paljakk-Ukkohalla		15000	LK3	I	luontoreitti	pitkos	nauha	7191702 3541798
UKK-reitti Hyrynsalmi-Puolanka	Pitkä ylikunnallinen	108	18	torni	A eng	Paljakk-Ukkohalla		?		II-III	eräretk.r.	polku	nauha	7205839 3542280
Köngäskierros	Pitkä ylikunnallinen	57	12	torni	A eng	Paljakk-Ukkohalla		?		II-III	eräretk.r.	polku	rengas	7175512 3555662
Ukkohallan ympäristö + Komulanköngäs	Hyrynsalmi	16	6		A eng	Paljakk-Ukkohalla		>5000	LK4	II-III	retk.reitti	polku	rengas	7182134 3560829
Otanmäen lintuallas	Kajaani	1	1	torni	A eng	Oulujärvi		?		I	lintutorni	-	-	7115310 3504618
Talaskangas	Kajaani	13	3		A eng	kk	er	4000		II	retk.reitti	polku	rengas	7100941 3505258
Elimyssalo	Kuhmo	17	4		A eng	kk, Yst. puisto	er	2000	LK4	II	retk.reitti	polku	nauha+ren	7125895 3664278
Lentuan luonnonsuojelualue+ymp.	Kuhmo	10	13	est	A eng	kk, Yst. puisto	er	5000	LK4	I-II	luontoreitti	polku	nauha	7124348 3626235
Iso-Palonen - Maariansärkkä	Kuhmo	30	8		A	kk, Yst. puisto	er	2000	LK4	I-II	retk.reitti	polku	renkaita	7139971 3652663
Siikavaaran luonnonsuojelualue	Puolanka	24	5		A eng	kk, Paljakk-Ukkoh	er	400	LK4	II-III	retk.reitti, lr	polku	nauha+ren	7227949 3545093
Martinselkonen	Suomussalmi	20	8		A eng	kk, Kalevalapuisto	er	1000	LK4	II	retk.reitti	polku	nauha+ren	7235883 3630938
Murhisalo	Suomussalmi	22	5		A eng	Kalevalapuisto	m	1000	LK4	II				7179161 3644440
Jonkerinsalo ympäristöineen	Kuhmo	5	2		A		er	1000	LK4	II	retk.reitti	polku	nauha	7083441 3633754
Itärajan retkeilyreitti	Pitkä, Sssalmi	162	24		A eng	Kalevalapuisto		?		II-III	eräretk.r.	polku, ti	nauha	7217419 3620075
UKK-reitti Kuhmossa	Pitkä, Kuhmo	200			A eng	Ystävyyden puisto		?		II-III	eräretk.r.	polku	nauha	7118269 3639433
Tiilikajärven kansallispuisto	Sotkamo	22	3		A		kp	6500		I-II	retk.reitti	polku	nauha	7064918 3561939
UKK-reitti Vuokatti-Sotkamon eteläraja	Sotkamo	47	7		b	Vuok-Hiidenp		?		III	eräretk.r.	polku	nauha	7102640 3560835
						Maakuntakaava:				ALUS-				
						Kainuu Luontomatkailun			Kävijä-	TAVA!				
			Tauko-		luonto-	kehittämisa-	Valtak-	määrä-	MH:r	Reitin				

		km/	paikkoja	Esteetön	kohde-	tai kehittämis-	merki-	arvio	luoki-	vaat-	Reitti-	Reitti-	Reitin	Koordinaatit, KKJ	
Luontokohteen nimi	Kunta	km yht.	kpl	/torni	opas	kohde (kk)	tys	/vuosi	tus	vuuy-	tyyppi	pohja	muoto	P	I
II KESÄ: KAINUUN MAAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄT RETKEILYKOHTEET															
Jämäsvaara	Kuhmo	17	7		A	kk		2500	LK4	II-III	retk.reitti	polku	nauhoja	7099088	3621835
Vuorilampi	Hyrnsalmi	4	1		A eng			250		II	luontoreitti	polku	rengas	7169204	3577137
Sininen polku	Kuhmo	20	6		A eng	Yst. puiston alue		?		II	retk.reitti	polku	rengas+na	7134954	3611277
Teerisuo-Lososuo	Kuhmo	14	3		A eng			2000	LK4	II	retk.reitti	polku	rengas+na	7090130	3609501
Saarijärven aarnialue	Hsalmi, Ssalmi	14	5		b	kk, Paljakka-Ukkoh		1000	LK4	II	retk.reitti	polku	rengas	7191104	3574897
Saarijärven virkistyskalastusalue	Puolanka	5	7		A	kk		1800		I	retk.reitti	polku	rengas	7189360	3525400
Kokkamon Kylmänsärkät	Kuhmo	7	1		A	Yst. puiston alue		700	LK4	II	retk.reitti	polku	nauha	7120253	3655591
Kalmosärkkä	Suomussalmi	3	2		A			300		I	luontoreitti	polku	nauha	7237064	3614540
Säynäjäsuo-Matalasuo	Suomussalmi	9	1		A			2000		I-II	retk.reitti	polku	rengas	7190000	3597886
Petranpolku	Kuhmo	44	11		A			?		II-III	retk.reitti	polku	nauha	7090114	3633546
Kieverrysjärvet	Kuhmo	5	2		A			1000	LK4	I	retk.reitti	polku	rengas	7078260	3644664
Jumalissärkkä	Suomussalmi	6	1		A			?		II	retk.reitti	polku	nauha	7184001	3607245
Renforsin lenkki+Pölyvaara	Kajaani	9	0		A eng	Oulujärvi		?		I	lähireitti	kev.	rengas	7125372	3536134
Petola-Harakkasaari	Kuhmo	2	1	est	b			17000		I	lähireitti	polku	nauha	7115581	3626411
Hiukan luontopolku	Sotkamo	4	-	torni	b			?		II	lähireitti	polku	rengas	7114814	3568018
Seitenahveninen ja Kaunisniemi	Suomussalmi	5	4		b			5000		I	lähireitti	polku	rengas	7196655	3590607
Hiidenkirkko	Hyrnsalmi	1	0		A			?		II	retk.reitti	polku	nauha	7176115	3590511
Saukkoavaara	Ristijärvi	20	3		A			?		II-III	retk.reitti	polku	rengas	7151239	3558691
Naapurinvaara	Sotkamo	8	1	torni	A		m	?		II-III	luontoreitti	polku	renkaita	7120989	3559107
Melalahti, Myllymäki	Paltamo	5	1		A eng	Oulujärvi	m	?		II	luontoreitti	tie, polk	rengas	7145032	3532295
Hiisijärvi	Ristijärvi	1	1	est	A eng			?		I	luontoreitti	pitkos	nauha	7141193	3578033
Kempasvaara	Puolanka	-	1	torni	A eng		m	?		-	näkötorni ja päivätupa			7214060	3550868
Malahvia ja Yli-Vuokki	Suomussalmi	15	2		b	Kalevalapuiston alue		?		II-III	retk.reitti	polku	nauha	7189104	3632074
Raatteen Portti, Raatteen tie	Suomussalmi	4	2		b	Kalevalapuiston alue		?		II	luontoreitti	polku	renkaita	7196559	3610557
Vienan reitti	Suomussalmi	25	1			Kalevalapuiston alue		?		II/III	retk.reitti	polku	nauha	7184577	3629562
Iso Tilansuo-Housusuo + Tiaisen torppa	Puolanka	2	1		b	kk		300		I	retk.reitti,	perinnetorppa		7213932	3518969
Kilpelänkangas	Kuhmo	4	1		b			?		I	retk.reitti	polku	rengas	7094353	3657335
Kuirivaara ja Pyssykulju	Puolanka	20	2		A	Paljakka-Ukkohalla		>150	LK5	III	retk.reitti	polku	renkaita, na	7199711	3541590
						Maakuntakaava:					ALUS-				
						Kainuun	Luontomatkailun				Kävijä-	TAVA!			
						Tauko-	luonto	kehittämisalue	Valtak	määrä-	MH:r	Reitin			
		km/	paikkoja	Esteetön	kohde-	tai kehittämis-	merki-	arvio	luoki-	vaat-	Reitti-	Reitti-	Reitin	Koordinaatit, KKJ	
Luontokohteen nimi	Kunta	km yht.	kpl	/torni	opas	kohde (kk)	tys	/vuosi	tus	vuuy-	tyyppi	pohja	muoto	P	I
III KESÄ: KAINUUN MUUT HYVÄT RETKEILYKOHTEET															

Varisjärven reitti	Suomussalmi	30	9		b		?		I-II	retk.reitti	polku	rengas	7197695	3584960
Lahtanen	Ristijärvi	6	5		b		3000		II	retk.reitti	polku	rengas	7144744	3571074
Jauhovaara	Kuhmo	4	1	torni	b		?		I-III	luontoreitti	polku	rengas	7106879	3603901
Kämärän metsäpolku ja lintutorni	Kuhmo	3	1	est, torni	b		?		II	luontoreitti	polku	rengas	7116301	3631162
Saukkoniemi	Hyrnsalmi	1	-	est			?		I	lähireitti	polku	rengas	7176291	3571746
Riista- ja metsäpolku	Sotkamo	4	-		b		?		I	luontoreitti	polku	rengas	7112014	3573537
Arppenmuistometsä	Kajaani	2	-		b		?		I	luontoreitti	polku	rengas	7119309	3529239
Pesiön retkeilypolku	Suomussalmi	8	3		b		150		II-III	retk.reitti	polku	nauha	7206829	3568658
Tulisuo-Varpusuo	Hyrnsalmi	7	2		b		100		II	retk.reitti	polku	rengas	7165301	3614460
Kivijärvi	Ristijärvi	10	3		b		800		II	retk.reitti	polku	rengas	7145336	3588479
Syväjärven polut	Kuhmo	5	7		b		?		I	retk.reitti	polku	rengas	7123372	3607213
Suonperän retkipolku	Vaala	9	3		b	Oulujärvi	?		II	retk.reitti	polku	nauha	7164549	3495852
Lumman lenkki (Ahmala-Nuojua)	Vaala	9	2		b	Oulujärvi	?		III	lähireitti	polku	nauha	7163093	3490012
Matalansuo	Paltamo	7	2	torni	b	Oulujärvi	?	LK4	II	retk.reitti	polku	rengas	7150023	3531527
UKK-reitti Vuokatti-Paltamo-Ristijärvi	Pitkä ylikunnallinen	100	5		b		?		III	eräretk.r.	polku	nauha	7134858	3559091
Posti-Kallen polku	Paltamo	17	2		b		?		II	retk.reitti	polku	rengas	7144392	3548533
Luvankoski	Hyrnsalmi	2	2		b		?		II	luontoreitti	polku	rengas	7167924	3585872
Huovisnäreikkö	Sotkamo	1	-		b		?		II	luontoreitti	polku	rengas	7139833	3568530
Ilosenkangas ja Likaajoen mylly	Suomussalmi	2	1		b		?		II	retk.reitti	polku	nauha	7226794	3565682
Taulukkoon on koottu Kainuun parhaat retkikohteet (tilanne vuoden 2007 alussa). Näiden lisäksi Kainuussa on joitakin pieniä luontopolkuja ja vähän käytettyjä														
retkeilyreittejä, sekä satoja hienoja laavu- tai nuotiopaikkoja jne., jotka ovat merkittäviä paikallisten ihmisten virkistämiseksi, mutta joilla ei liene														
maakunnallista ohjaustarvetta.														
Upeita retkikohteita on valtavasti enemmänkin. Esimerkiksi Kainuun reilut 170 Natura-kohdetta tarjoavat hienoja maisemia ja lajihavaintoja. Monella														
suojelualueella ei ole retkeilyn palveluvarustusta, eikä pidä ollakaan. On hienoa, että Kainuussa on runsas reittien ja taukopaikkojen verkosto, mutta														
tärkeää on myös että joka suojelualueelle ei rakenneta palveluvarustusta. Reitittömät kohteet ovat kokeneemmille kulkijoille mielenkiintoisia kohteita.														
Katso www.kainuu.fi/ulkoilukartta ja Kainuun luontokohdeopas.														
Kesäretkeilykohteet on jaettu kolmeen luokkaan: I valtakunnallisesti merkittävät, II maakunnallisesti merkittävät, III muut hyvät.														
Kunkin luokan sisällä alkupäässä ovat luokan merkittävimmät kohteet, mutta loppua kohden järjestys muuttuu pitkälti makuasiaksi.														
Myös kärkipäässä on makuasia, onko joku kohde luokan merkittävin vai ehkä kolmanneksi merkittävin. Järjestys on siis suuntaa-antava.														
Nämä tekijät ovat vaikuttaneet kohteiden luokitteluun kolmeen merkittävyydsluokkaan (I, II, III):														
*Jouni Laaksonen (toim.): Kainuun luontokohdeopas - Natural Attractions in Kainuu. Edita ja Kainuun luonnonsuojelupiiri 2005. Ks. www.sll.fi/kainuu/kirja .														
A=erityisen hieno luontokohde, johon kannattaa tulla kauempaakin														
eng=esitelty kirjassa englanniksiin														
b=hieno luontokohde														

n
rella
arkkoja

LIITE 5. Sotkamo-Vuokatti –alueen kehittämishankkeet

Reitistöjen kehittäminen

1. Uusien reittien tekeminen ja olemassa olevien reittien kehittäminen
2. Maastopyöräilyreittien tekeminen olemassa olevia uria ja teitä hyväksikäyttäen
3. UKK-reitin perusparannus turvallisuus tekijät huomioiden
4. Valaistun ladun jatkaminen vaaran ympäri
5. Sotkamo-Vuokatti yhdysreitin valaiseminen
6. Helppojen hiihtoreittien lisääminen esim. latu Haapalanlahdelle (Käkinotkon sillan alitus)
7. Reittien vieminen läheltä palvelun tarjoajia
8. Siltojen tekeminen suurimpien teiden ylityksiin ja alituksiin
9. Hiihdon yhdysreitti Kajaaniin
10. Laskettelurinteiden parempi hyväksikäyttö kesällä
sauvakävely
alamäkiajo
11. Naapurinvaaran yhdistäminen Vuokatin reitteihin
12. Kävelyreitti Särkisen ympäri
13. Kansallismaiseman ja näköalapaikkojen hyödyntäminen reiteillä
14. Reittien ja opastuksen tuotteistaminen
15. Sauvakävelypuisto ohjaajapalveluineen

Lyhyet lähireitit

1. Perhereitti vaaran päälle
2. Kotakahvilat ja muut palvelut
- 3 "Elixir"- sauvarinne
Hiihtomaajoukkue
Reijo Jylhä, Risto Kaskilahti
4. Maantiepyöräilyreitit tuotteeksi
5. Teemapohjaisten tuotteiden kehittäminen
6. Maastohiihdon tuotteistaminen
ohjaus ja opastus vauvasta vaariin
6. Opastuksen parantaminen
reittimerkinnät
kartat
opaspalvelut
GPS-kartat ja GPS-laitteiden vuokraus

KAINUUN MAAKUNTA –KUNTAYHTYMÄ

JULKAISULUETTELO

Sarja A: virallisesti hyväksytyt julkaisut
Sarja B: selvitykset ja tutkimukset
Sarja C: hallinnolliset asiakirjat
Sarja D: monistesarja

Sarja A

A:1	Uusiutuva Kainuu
Kainuun maakuntasuunnitelma 2025
(2005)	B:6	Kainuun maakunnallisesti merkittävät
muinaisjäänökset (2007)
A:2	Kainuun maakuntaohjelman toteuttamis-
suunnitelma eli TOTSU 2006 – 2007
(2005)	B:7	Luontomatkailun kehittäminen
maakuntakaavoituksessa (2007)
A:3	Kainuun maakuntaohjelma 2006 – 2010
(2006)	B:8	Barents Link Corridor
(2007)
A:4	Kainuun maakuntakaava 2020
Kaavaselostus 2006
(2006)	B:9	Pohjoinen liikennekäytävä - северный
транспортный коридор
(2007)
A:5	Kainuun viestintäsuunnitelma 2006-2008
(2006)	B:10	Kainuun luontomatkailun teemaohjelma
(2007)
A:6	Kainuun kansalaisvaikuttamisen
ohjelma 2006 – 2012 (2007)	B:11	Kenen kyydissä?
Selvitys Kainuun sosiaali- ja
terveystoimen henkilökuljetuksista
(2006)
A:7	Kainuun maakuntaohjelman toteuttamis-
suunnitelma eli TOTSU 2008 - 2009
(2007)	B:12	Jouni Ponnikas, Verna Mustonen, Sirpa
Korhonen, Andra Aldea-Partanen &
Nikolai Veresov:
Maahanmuuttajat osana kainuulaista
yhteiskuntaa – Ulkomaalaisväestön
työelämävalmiudet ja koulutustarpeet
(2007)

Sarja B

B:1	Kainuun Venäjä-liiketoiminnan
Strategia 2005-2012 (2006)	B:12	Vartiuksen kansainvälisen raja-aseman
kehittämissuunnitelma (2008)
B:2	Sosiaalihuollon teknologian
kehittäminen Kainuussa –hanke
1.4.2005 – 31.3.2007
Sähköisten asiointipalveluiden
kehittäminen sosiaali- ja
terveydenhuollossa
Selvitysraportti 2007 (2007)		
B:3	Sosiaalihuollon teknologian
kehittäminen Kainuussa -hanke
1.4.2005 – 31.3.2007
Mielipidekysely sähköisten asiointi-
palveluiden kehittämisestä sosiaali- ja
terveydenhuollossa.
Tulosraportti 2006 (2007)		
B:4	Ikäihmisten palveluohjaus Kainuussa
-hanke 1.8.2004 – 31.12.2006
Palveluohjaus
- Tienviitta kainuulaiselle ikäihmiselle
Loppuraportti (2006)		
B:5	Kainuun tietoyhteiskuntastrategia
2007 – 2012 (2007)		

Sarja C

C:1	Talousarvio 2006 ja taloussuunnitelma
2006 – 2009 (2005)
C:2	Vuosikertomus 2005
(2006)
C:3	Kainuun maakuntaohjelman toteuttamis-
suunnitelma eli TOTSU 2007-2008
(2006)
C:4	Talousarvio 2007 ja taloussuunnitelma
2007 – 2010 (2006)
C:5	Vuosikertomus 2006
(2007)

Sarja D

- D:1 "Uusiutuva Kainuu"
Kainuun tulevaisuudenkuvat v. 2025
(2006)
- D:2 Tietotekniikan osaamiskartoituskyselyn
tulokset 1. Kainuun vanhus- ja
perhepalveluhenkilöstö (2007)
- D:3 Prosessien mallinnus Kainuun sosiaali-
huollossa 2005 – 2006 (2007)
- D:4 Sosiaalihuollon teknologian
kehittäminen Kainuussa –hanke.
Loppuraportti 2007. (2007)
- D:5 Lähiruokaa Kainuusta 2007.
Kainuulaisten elintarvikeyritysten
tuoteluettelo, 3 painos. (2007)
- D:6 Kainuussa asuvien maahanmuuttajien
koulutus ja työllistyminen (2007)
- D:7 Hoitotyö Kainuussa (2007)
- D:8 Hoitotyön arvokirja (2007)
- D:9 Esiselvityshanke Kainuun rakenteel-
lisen työttömyyden vähentämiseksi
Loppuraportti (2007)
- D:10 Teknologialla muutosta kotihoidon
toimintaprosesseihin. TeKo-hankkeen
loppuraportti 1.1.2006 – 31.12.2007.
(2007)
- D:11 TeKo-hanke
Toimintaympäristön ja tiedonkulun
kuvaus 1.12.2005 – 10.5.2006
Sotkamon kotihoidossa. Kartoitus
ennen mobiililaitteen käyttöönottoa
(2007).

Kainuun maakunta -kuntayhtymä
PL 400 87070 KAINUU

puh. (08) 615 541
fax. (08) 6155 4260
e-mail. kirjaamo@kainuu.fi
www.kainuu.fi